

Имом Шаъроний

**ПАЙҒАМБАРИМИЗНИНГ
(С.А.В.) ҲАЗРАТИ АЛИГА
(Р.А.) НАСИҲАТЛАРИ
(матн ва изох)**

Таржимон ва нашрга тайёрловчилар:

Абдуллоҳ Мурод ТИЛАВ,
Олимжон РАҲИМЖОН ўғли

Тошкент
«Мовароуннаҳр»
2005

Масъул муҳаррир: **Шухрат ИСМОИЛОВ**

Тақризчи: **Анвар ТУРСУН**

Мусанниф: **Иброҳим ЖУЖУК**

Муҳаммад **Шариф ЖУМАН**нинг умумий таҳрири остида

Муҳаррир: **Баҳодир НУРМУҲАММАД**

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари бўйича қумитанинг 2005 йил, 29 август, 772-рақамли руҳсати билан чоп этилди.

Бисмиллаҳир роҳманир роҳим.

Аллоҳ субҳанаҳу ва таолога ҳамду сано бўлсин. У ҳамма нарсани Китобида баён қилди, каломи шарифининг барча асрорларини Расулига билдирди ва бизга йўл кўрсатувчи этди. Ҳазрати Муҳаммадга соллаллоҳу алайҳи васаллам, ул жанобнинг ҳидоят юлдузлари деб васфланган, оли асҳобларига салоту салом бўлсин.

Ушбу китоб Имом Шаъронийнинг "Ал-минаҳус-санийа ала васиййатил матбулийа» номли китобининг ҳошиясидаги "Васиййатул Мустофа соллаллоҳу алайҳи васаллама лил Имоми Алиййин каррамаллоҳу ваҳҳа" номли рисолаининг таржимасидир. Мазмун моҳиятидан келиб чиққан ҳолда китобни "Ҳазрати Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи васаллам) Ҳазрати Алига (розийаллоҳу анҳу) тавсиялари" дея номладик.

Бу китобни азизимиз, муҳтарам устозимиз (Тақриз муаллифи назарда тутилмоқда. — Тарж.) бизга баъзан ўқиб, изохлаб берардилар. Бу маърифий дарслар ҳаммамизга шу қадар хуш ёқардики, устозимиз ҳузурларида, барча дўстларимиз фойдаланишлари учун мазкур асарнинг таржимасини амалга ошириш сўралди. Устозимизнинг амри, тасдиғи, ёрдам ва дуолари ила ушбу таржима вужудга келди. Китобнинг ўқувчига тушунилиши осон булиши, ҳамда илмий асослари ҳақида тўлароқ тасаввур юзага келишини назарда тутиб, ҳадисларнинг манбаларини кўрсатдик ва мўътабар шарҳлардан иқтибослар келтирдик.

Бу тавсияларни ўқиганда, аслида бу тавсиялар бизга қилинганини билмоғимиз ва мумкин қадар амал этмоғимиз лозим.

Таржимадаги қусур ва камчиликлар ожизлигимиздан. Ислоҳимизни сўраб дуо қилишингизни умид этамиз.

Аллоҳ таоло хайрли ишларга бизларни муваффақ айласин. Омиён.

Иброҳим Жужук.

ТАҚРИЗ

Раҳмон ва Раҳим Аллоҳ номи билан. Ҳамду сано оламларнинг Рабби Аллоҳга хосдир. Салоту салом саййидимиз, сарваримиз, ифтихори оламиён - Пайғамбаримиз Муҳаммадга (соллаллоҳу алайҳи васаллам) ва Ул зотнинг оли асҳобига бўлсин.

Имом Шаъроний раҳматуллоҳи алайҳ томонидан жам этилган "Ҳазрати Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи васаллам) Ҳазрати Алига (розийаллоҳу анҳу) тавсиялари" номли асарнинг таржима этилиши жуда муҳим иш, шунингдек, ҳар мусулмон фойдалана олиши мумкин бўлган бир хазинадир.

Ушбу маърифий дарслар маънавий камолот сафарига отланган ҳар йўловчи учун содиқ ҳамроҳ бўлажақдир.

Бундай фойдали ва қимматли асарларни тафаккур қилиб, диққат-эътибор билан ўқиб-ўрганиб, уларга имкон қадар амал қилиш ҳар биримизнинг саодатимиз учун лозим деб ўйлайман.

Мен аввало ўзимга. сўнфа эса барча мусулмон қардошларимга бу гўзал асарни диққат билан ўқиб шу хазинадан истифода этишларини тилайман.

Ушбу асар таржимаси учун меҳнати сингган ҳар кимдан Аллоҳ таоло рози бўлсин ва ўз инояти, лутф ва раҳматига уларни ноил қилсин. Омин.

Буюк илоҳимиз, раббимиз ҳашримизни солиҳ бандалари билан бирга қилсин. Омийн. Валҳамдулиллаҳи роббил аъламийн.

Ал-Мускин Умар Форуқ Сайдо ал-Жазарий

БИРИНЧИ ҚИСМ АСОСИЙ МАТН

Ҳазрати Али розийаллоҳу анҳу айтадиларки: "Расулуллоҳ (с.а.в.) мени чақирдилар. У зот билан уйларида ёлғиз қолдим. Менга бундай дедилар:

- Эй Али! Мусо алайҳиссаломнинг укаси Ҳорун алайҳиссалом унга қандай мақомда бўлса, сен ҳам менга худди шундай мақомдасан. Мендан сўнг бирор пайғамбар келмайди. Бугун сенга бир қанча тавсиялар бераман. Уларга амал қил, ҳузур-ҳаловатда яшайсан, (ҳукман) шаҳид бўласан¹. Қиёмат куни Аллоҳ жалла жалалуху сени фақиҳ², олим қилиб тирилтиради.

Ким ҳалол нарсаларни еса³, дини комил бўлади, қалби юмшайди, дуосининг қабулига ҳеч қандай тўсиқ қолмайди.

Ким шубҳали нарсаларни еса, дини заиф бўлади, қалби қораяди. Ким ҳаром еса⁴, қалби ўлади, ақидаси заиф бўлади, Аллоҳ таоло унинг дуосини қабул қилмайди, ибодати ҳам камаяди.

Ҳаром йўллар билан мол тўплаган Аллоҳ таолонинг ғазабига йўлиқади. Аллоҳ у кимсага бузуқ амалларини чиройли кўрсатадиган⁵, бойлиги туфайли динини унуттирадиган, дунё ишларини енгил ҳисоблатадиган, фосиқ амаллар қилганида "Аллоҳ Гофур⁶ ва Роҳийм-ку"⁷ дегувчи бир шайтонни ҳамроҳ⁷ қилиб қўяди.

Эй Али! Ҳаромни қўлга киритиш, ҳаром мол топиш учун йўлга чиққан ҳар қандай одамга албатта шайтон эргашиб олади. Ҳаром мол тўплаган одам молидан шайтон ейди. Жимо пайтида Аллоҳнинг номини унутган ҳар қандай кимсанинг боласида шайтоннинг ҳиссаси бўлади. Ушбу оят бунга ишорадир: "(Аллоҳ) айтди: "Бор, (сенга қиёматгача умр бердим). Бас, улардан ким сенга эргашса, у ҳолда, шак-шубҳасиз, жаҳаннам сизларга етарли жазо бўлур! Улардан кучинг етган кимсани овозинг билан кўзғат, уларнинг устига отлиқ ва пиёда (лашкарингни) торт, топган мол-давлат ва бола-чақаларида уларга шерик бўл (яъни уларни ҳаромдан мол-давлат ва бола-чақа орттиришга унда), уларга (ёлғон) ваъдалар қил". Дарҳақиқат, шайтон уларга фақат алдов-ёлғон нарсаларнигана ваъда қилур" (Ал-

исро, 63-64-оят)⁸.

Аллоҳ таоло таҳоратсиз (ўқилган) намозни ва ҳаром молдан берилган садақани қабул қилмайди⁹.

Мўмин ҳаром емаса, динида собит бўлади¹⁰. Ким олимлардан айрилса, қалби ўлади, Аллоҳга июатдан адашади¹¹.

Ким Қуръони каримни ўқиб, унда баён этилган ҳалолни ҳалол, ҳаромни ҳаром демаса (ёхуд уларни тасдиқлаб амалда риоят этмаса), Аллоҳнинг китобини тарк этган бўлади¹².

ТАҲОРАТ ВА НАМОЗ

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам марҳамат қилдилар:

- Эй Али! Таҳоратни мукамал қил. Чунки таҳорат иймоннинг ярмидир¹³. Таҳорат олишда (сувни) исроф қилма¹⁴! Оёқларингни ювиб, таҳоратни тугатганингдан сўнг **"Инна анзалнаҳу фий лайлатил қадр"**ни (Қадр сурасини) ўн марта ўқи, Аллоҳ сени қийинчиликлардан қутқаради¹⁵.

Фаришталар таҳорат билан юрган инсонлар нинг гуноҳларини кечиршини сўрашади¹⁶.

Ким жума куни ғусл қилса, Аллоҳунинг ўтган жумадан кейинги гуноҳларини (агар катта гуноҳлар қилмаган бўлса) кечиради¹⁷.

Тишларингни мисвок билан тозала! Мисвокда дин ва бадан учун йигирма тўртта фойда бор¹⁹.

Намозларни вақтида ўқи. Намоз фазилатларнинг боши ва ибодатларнинг чўққисидир²⁰.

Инсонларга хос хислат туфайли Жаброил алайҳиссалом Одам фарзанди бўлишни орзу қилган. Ул етти хислат қуйидагилардир:

1. Жамоат билан беш вақт намоз ўқиш²⁰.
2. Олимлар мажлисида бўлиш²¹.
3. Беморни зиёрат қилиш²².
4. Жанозада ҳозир бўлиш, жаноза намозини ўқиш ва маййитни дафн этиш²³.
5. Сув ичириш²⁴.
6. Икки кишини яраштириш²⁵.
7. Қўшни ва етимни ҳурматлаш²⁶.

Сен ҳам ана шу амалларни бажаришга ғайрат қил.

Қўйни соғишга кетадиган вақт бўлса ҳам, таҳажжуд намозини ўқи²⁷! Таҳажжуд намозини ўқиган кишининг юзи энг гўзал юздир²⁸.

Бомдод намозини тонг ёришганда ўқи²⁹. Шом намозини куёш ботгандан сўнг ўқи³⁰. Бу пайғамбарларнинг суннатларидандир.

Намозни жамоат билан ўқишга ҳаракат қил³¹. Бу Аллоҳ наздида Ҳаж ва Умра ибодати билан тенгдир³². Намозни жамоат билан ўқишга фақат Аллоҳ севган мўмин киши интилади. Жамоат намозидан фақат Аллоҳ ғазаб қилган мунофиққина қочади³³.

Чошгоҳ (зуҳо) намозини сафарда бўлсанг ҳам, муқим бўлсанг ҳам ўқи³⁴. Қиёмат куни бундай нидо қилинади: "Чошгоҳ (зуҳо) намозини ўқиганлар қаердасиз, жаннатга зуҳо эшигидан амният (эсон-омон) ва саломат-ла киринг"³⁵. Аллоҳ таоло барча пайғамбарларига истисносиз, зуҳо намозини буюргандир³⁶.

Эй Али! Уч нарса мўминга қилинган икромдир:

1. Солиҳа аёл.
2. Жамоат билан ўқилган намоз.
3. Уни яхши кўрувчи қўшнилари³⁷.

РЎЗА

Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи васаллам бундай дедилар:

- Эй Али! Ким Рамазон рўзасини ҳаромдан ва бировга тухмат қилишдан сақланиб тутса, Аллоҳ ундан рози бўлади, жаннатни унга вожиб қилади³⁸.

Эй Али! Ким Рамазон рўзасидан кейин Шаввол ойида олти кун рўза тутса, Аллоҳ таоло унга йил бўйи рўза тутганлик савобини беради³⁹.

САДАҚА

Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи васаллам бундай дедилар:

- Эй Али! Аллоҳ таолонинг валий қуллари унинг раҳмати ва ризвонига фақат бадан билан ибодат қилганлари учун эришганлари йўқ. Балки илоҳий раҳмат ва ризвонга сахийлик ва дунёга рағбатсизлик билан етишдилар⁴⁰.

Сахий Аллоҳ таолога, Унинг раҳматига яқин, азобидан узоқ кишидир. Хасис Аллоҳ таолодан, Унинг раҳматидан узоқ, азобига яқин кишидир⁴¹.

Жаннат эшиги устида қуйидаги ёзувни кўрдим: "Сен хасисга, ота-онасига оқ бўлганга ва гап ташувчи кимсага ҳаром қилиндинг"⁴².

Аллоҳ таоло жаннатни яратгач, жаннат сўради:

- Мени нега яратдинг? Аллоҳ айтди:

- Сени сахий ва муттақийлар учун яратдим.

- Рози бўлдим, - деди жаннат⁴³. Жаҳаннам сўради:

- Мени нега яратдинг? Аллоҳ таоло айтди:

- Хасис ва кибрлилар учун яратдим. Жаҳаннам деди:

- Уларнинг ҳисобини қиламан⁴⁴. Нафсининг хоҳишига қарши бўлганнинг жойи жаннатдир. Нафс хоҳишига итоат қилганнинг жойи жаҳаннамдир⁴⁵.

Сахийнинг қарғишига учрама! Сахийнинг оёғи тойса, Аллоҳ таоло уни тўғрилайди.

Мусулмонга очик кўнгил билан таом берган кишига, Аллоҳ таоло минг-минг савоб ёзади, минг-минг гуноҳини ўчиради ва даражасини минг баробар кўтарди⁴⁷.

Ўзингга яхши кўрганингни (раво кўрганингни) биродаринг учун ҳам яхши кўр (раво кўр)⁴⁸.

Яхшилиқни чехраси очик кишилардан изла⁴⁹. Меҳмонга иззат-икром кўрсат. Меҳмон ўз ризқи билан бирга келади ва хонадон аҳлининг гуноҳларини олиб кетади⁵⁰.

Раҳмат Фаришталари бут ва санамлар бор уйларга⁵¹, ота-онасига оқ бўлган кимсалар бор жойга⁵² ва ҳеч меҳмон келмайдиган хонадонларга кирмайдилар⁵³.

Сафалачи бўлса ҳамки, яхшилиқни буюр⁵⁴⁻⁵⁵.

- Сафала ким, эй Аллоҳнинг расули? – дея сўрадилар Ҳазрати Али розийаллоҳу анху.

Расули Акрам (с.а.в.) айтдилар:

- Ваъз қилиб, унга ўзи амал этмаган, огоҳлантириб, ўзи сақланмаган, ўз гапирганларига, унга гапирганга ҳам парво қилмаган кимсадир⁵⁶.

Яширин берилган садақа Раббингнинг ғазабини сўндиради⁵⁷, барака ва мўл ризқ боиси бўлади⁵⁸. Садақани эрта тонгда бер. Балони ерга тушмай қайтаради⁵⁹.

Садақани мулкнинг энг яхши нарсаларидан бер⁶⁰.

Ҳалолдан қилинган бир лўқма садақа ҳаромдан қилинган минг мисқол садақадан Аллоҳга сеvimлидир⁶¹.

Ўлмасдан олдин берган бир мисқол садақанг ўлганингдан кейин бериладиган минг мисқол садақангдан афзал⁶². Аллоҳ таоло бундай марҳамат қилади: "(Эй Макка кофирлари), дарҳақиқат биз сизларни яқин(да воқе бўладиган) азобдан огоҳлантирдик. У КУНда (ҳар бир) киши ўзи қилиб ўтган нарсани (яъни барча яхши-ёмон амалларини) кўрур..." (Набаъ сураси, 40-оят)⁶³.

Ўлганларингга садақа савобини ҳадя қил⁶⁴. Аллоҳ таоло тирикларнинг садақалари савобини ўликларга етказувчи фаришталар тайин қилган. Ўликлар садақадан дунёда севинганларидан зиёда севинадилар⁶⁵ ва бундай деб дуо қиладилар: "Аллоҳуммағфир лиман наввара қабрана ва башширху бил жаннати кама башшара набиййуна"⁶⁶.

Эй Али! Аллоҳга холис амал қил⁶⁷, Аллоҳ жалла жалалуху фақат Ўзига холис қилинган амални қабул этади⁶⁸. Аллоҳ таоло айтадики: **"Бас ким Парвардигорига рўбарў келишидан умидвор бўлса, у ҳолда яхши амал қилсин. Ва Парвардигорига бандаликда бирон кимсани (унга) шерик қилмасин!** (яъни барча амалларини адғкз Аллоҳ учун қилсин)" (*Қаҳф, 110-оят*)⁶⁹.

ҚУРЪОН, ДУО⁷⁰, ИСТИҒФОР ВА БОШҚА ЗИКРЛАР

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бундай дедилар:

- Эй Али! Азон ва такбир орасида дуо қил, чунки бу дуо қайтарилмайди⁷¹.

Дуо қилаётганингда қўлларингни кўкрагинг баробарида оч⁷². Қўлларингни бошинг устига (бошингдан юқорига - тарж.) кўтарма. Дуо қилаётганингда ўнг қўлингнинг ишора бармоғига қараб дуо қил⁷³.

Бошқа бировлар намоз ўқиётганида овоз чиқариб кироат қилма. Бундай қилиш уларнинг намозларига халақит беради⁷⁴.

Аллоҳ таолони тонг отмасдан, куёш чиқмасдан ва куёш ботмасдан олдин эслаган кишини Аллоҳ оташ билан азоблашдан ҳаё қилади⁷⁵.

Бомдод намозини адо қилганингдан сўнг, куёш чиққунга қадар ўтир. Аллоҳ жалла жалалуху бир Ҳаж ва Умра ёки бир қул озод этиш ёхуд Аллоҳ йўлида бир динор садақа қилиш савобини беради⁷⁶.

Ҳар кун йигирма беш марта **"астағфируллоҳал азийм лий ва ливалиддайя ва лижамийъил - муслимийна вал-муслимат, вал муминина вал муъминати, ал-аҳйаи минҳум вал амвоти"** деган кишини, Аллоҳ таоло дўстлари қаторига ёзади⁷⁷.

Ҳар куни: **«Ла илаҳа иллаллоҳ қобла кулли аҳад, Ла илаҳа иллаллоҳ баъда кулли аҳад, Ла илаҳа иллаллоҳ йабқо роббуна ва йафна кулли аҳад»**⁷⁸ деган киши учун самодаги ҳар бир малак мағфират сўрайди⁷⁹.

Куёш чиқмасдан ва куёш ботмасдан олдин юз марта такбир (Аллоҳу акбар) айтган кишига, Аллоҳ юз обиднинг ва Аллоҳ йўлида мужоҳада этган киши савобини беради⁸⁰. Ва менга ҳар куни ва ҳар кеча юз марта саловат айтганга шафоатим вожиб бўлади⁸¹. Кўп истиғфор айтиш тавба қилганлар учун қалъадир⁸².

СИДҚ ВА САДОҚАТ

Расулуллоҳ солаллоҳу алайҳи васаллам айтдилар:

- Эй Али! Тўғри бўл, тўғрилиқ дунёда зарар берса ҳам, охиратда фойда беради. Ёлғон гапирма, дунёда фойда берса ҳам, охиратда зарардир⁸³.

Кўп гуноҳ қилиш қадр-қийматни кетказди⁸⁴.

Ростгўй бўл⁸⁵, ростгўйликни асра,⁸⁶ омонатга хиёнат қилма⁸⁷, сахий бўл⁸⁸, ҳалол ва ифбатли бўл⁸⁹.

Дўстликка риоя қилмай⁹⁰, сирингни фош этувчи⁹¹ дўст энг ёмон кимсадир!

Минг дўст ҳам оз, бир душман ҳам кўпдир⁹².

Садоқатли дўстнинг аломатлари куйидагилардир: молини, нафсини ва шарафини сенинг молинг, нафсинг ва шарафинг ўрнига кўяди⁹³.

ТАВБА⁹⁴

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам марҳамат қилдилар:

- Эй Али! Киши ҳалқумини ҳаромдан сақламагунча ва ҳалол касб қилмагунча тавбаси қабул бўлмайди⁹⁵.

Олим мутгақий бўлмаса, унинг кишиларга ваъзу насихати туяқуш тухуми ва қоядаги томчи каби (фойдасиз) бўлади⁹⁶.

Мўмин қирқ кун олимлар мажлисида бўлмаса, катта гуноҳлар қила бошлайди⁹⁷. Чунки илм қалбнинг ҳаётидир⁹⁸.

Эй Али! Аллоҳ таоло ўғри бойни ва фосиқ олимни албатта азоблайди⁹⁹.

ТИЛНИ АСРАШ

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам марҳамат қилдилар:

- Эй Али! Ҳеч кимни камчилиги туфайли айблама! Зеро, суяксиз гўшт бўлмас¹⁰⁰. Гийбатнинг каффорати гийбат қилингандан розилик олиш ёки унинг учун Аллоҳдан пинҳона мағфират сўрашдир¹⁰¹.

Аллоҳ жалла жалалуху инсон жисмида тилдан кесхир нарса яратмади. Киши тили орқасидан жаннатга ёки жаҳаннамга киради. Тилингни тий! Тил (ёмонлик борасида) қопағон бир ит (каби)дир¹⁰².

Ҳеч бир мусулмонни ва ҳайвонни лаънатлама (агар улар лаънатга лойиқ бўлмаса) лаънат ўзингга қайтади¹⁰³.

ҲАЁ

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айтдилар:

- Эй Али! Диннинг ҳаммаси ҳаёдир. Ҳаё бошни ва ундагиларни, қоринни ва ичидагиларни (гуноҳ қилишдан) асрашдир¹⁰⁴.

ВАРО

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бундай дедилар:

- Эй Али! Аллоҳдан кўркмаганнинг дини йўқ¹⁰⁵. Гуноҳлардан сақланмаганнинг ақли йўқ¹⁰⁶. Вароси йўқнинг (шубҳалардан сақланмаганнинг) иймони бўлмайди¹⁰⁷. Билмаганнинг ибодати йўқ¹⁰⁸. Садоқати йўқда инсонийлик бўлмайди¹⁰⁹. Сирни сақламаган омон бўлмайди¹¹⁰. Тавфиқсиз тавба қилмайди¹¹¹. Ҳаёси йўқ сахий бўлмайди¹¹².

Гуноҳдан кўркмаган кимса учун ер ости устидан яхшироқдир¹¹³.

Аллоҳ ҳаром қилган нарсаларни тарк этиш варонинг асосидир¹¹⁴. Мукаррамлик боши гуноҳларни тарк этишдир¹¹⁵.

Киши гўзал ахлоқ билан Аллоҳ йўлида ғазот қилган, тун бўйи намоз ўқиган ва доимо рўза тутган киши даражасига етади¹¹⁶.

Очиқ чехрали бўл¹¹⁷! Аллоҳ жалла жалалуху очиқ чехралиларни яхши кўради,¹¹⁸ хўмрайганга ғзаб қилади¹¹⁹.

Ибодатнинг боши индамасликдир¹²⁰.

Кўп ухлаш қалбни ўлдиради, фаросатни йўқотади¹²¹. Кўп гуноҳ қалбни қорайтиради ва пушаймонлик келтиради¹²².

Аллоҳ берган неъматга шукр, балога сабр этган ва ногоҳ гуноҳ қилганида дарҳол истиғфор айтган киши жаннатнинг хоҳдаган эшигидан киради¹²³.

Беҳад севинма! Аллоҳ жалла жалалуҳу беҳад севинганларни севмайди¹²⁴. Аллоҳ таоло хато ва гуноҳларига маҳзун бўлган¹²⁵ кишини севади¹²⁶.

Эй Али! Ҳар бир янги кун бундай дейди: «Эй Одам фарзанди, мен янги кунман ва амалингга гувоҳман»¹²⁷.

ДУНЁ

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айтдилар:

— Эй Али! Ҳалокат сабабига интилганлардан қоч!¹²⁸

Ҳазрати Али розийаллоҳу анҳу сўрадилар:

— Эй Аллоҳнинг набийи, улар кимлар?

— Улар бойлар ва дунёпарастлар. Улар она боласига талпингани каби дунё тўплашга талпинган кимсалар. Улар эртага пушаймон қиладиган кимсалардир¹²⁹.

АЛЛОҲ ҲУЗУРИДА ИНСОНЛАРНИНГ ДАРАЖАЛАРИ

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айтдилар:

- Аллоҳ ҳузурида инсонларнинг энг яхшиси ўзгаларга фойдаси энг кўп тегадиганидир¹³⁰. Энг ёмони умри узун, амали бузуқ бўлганидир¹³¹. Инсонларнинг энг ёқимсиз илғиз ўзи овқат еб, меҳмонини тунаб қолишга таклиф қилмаган¹³², қулини урган, бойга иззат-икром кўрсатиб, камбағални хўрлаган кимсадир¹³³. Бундан-да ёмони ҳаром ичида яшаб, ҳаром ичида ўлганидир¹³⁴. Бундан ҳам ёмони умри узун, амали ёмон ва гуноҳларидан тавба этмаган ҳамда шу ҳолда Аллоҳнинг кечирешини орзу қилганидир¹³⁵. Бундан-да ёмони мусулмон биродарига ўзини садоқатли кўрсатиб, орқасидан хоинликни режалаштиргандир¹³⁶. Бундан-да ёмони умрининг бошини ғафлатда ўтказиб, охирини Аллоҳга тоат қилишда сустлик қилган кимсадир¹³⁷.

ЯХШИЛИК АЛОМАТЛАРИ

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бундай дедилар: «... Аллоҳ наздида ҳақиқий гўзаллик - ботин гўзаллиги ва хизмат гўзаллигидир»¹³⁸.

Эй Али! Мўминнинг уч аломати бор:

1. Мол-дунёга муккасидан кетмайди.
2. Хотинга ўч бўлмайди.
3. Инсонлар шаънида гапиришни ёқтирмайди¹³⁹.

Ақлли инсоннинг учта аломати бор:

1. Охиратни қўлга киритиш учун дунёни ишлатади.
2. Жафога бардош беради.
3. Қийинчиликларга сабр қилади¹⁴⁰.

Олимнинг учта аломати бор:

1. Тўғри сўз бўлади.
2. Ҳаромдан тийилади.
3. Камтар бўлади¹⁴¹.

Муттақийнинг учта аломати бор:

1. Ёлғондан ва ёмонликдан сақланади.

2. Ёмон дўстан сақланади.
3. Ҳаромга яқинлашишдан кўрқиб, мубоҳдан ҳам сақланади¹⁴².

Сиддикнинг уч аломати бор:

1. Нафл ибодатини яширади.
2. Садақани яширинча беради.
3. Мусибатни яширади¹⁴³.

Обиднинг учта аломати бор.

1. Нафсига жаҳл қилади¹⁴⁴.
2. Нафсини тергайди¹⁴⁵.
3. Узок намоз ўқийди¹⁴⁶.

Солиҳнинг уч аломати бор:

1. Аллоҳ учун солиҳ амал қилади.
2. Динини амал билан ислоҳ қилади.
3. Ўзига раво кўрганини бошқаларга ҳам раво кўради¹⁴⁷.

Саъид (бахтли ва жаннат аҳли) кишининг уч аломати бор:

1. Ҳалол ейди.
2. Олимлар билан ҳамсуҳбат бўлади.
3. Беш вақт намозини жамоат билан (имом билан бирга) ўқийди¹⁴⁸.

Мўминнинг уч аломати бор:

1. Аллоҳга итоат этади.
2. Ҳаромлардан узок туради.
3. Ёмонлик қилганга яхшилик қилади¹⁴⁹.

Сахийнинг уч аломати бор:

1. (Ўч олишга) қурби етгани ҳолда афв этади.
2. Закотини беради.
3. Садақа беришни яхши кўради¹⁵⁰.

Ҳалим инсоннинг уч аломати бор:

1. Алоқани узган билан алоқа ўрнатади.
2. Бермаганга беради.
3. Зулм қилганни кечиради¹⁵¹.

Сабрли кишининг уч аломати бор:

1. Аллоҳ таоло тоатига,
2. Мусибатга,
3. Қазо ва қадарга сабр қилади¹⁵².

Тавба қилганнинг уч аломати бор:

1. Ҳаромдан сақланади.
2. Илм талаб қилишга интилади.
3. Сут кўкракка қайтмагани каби гуноҳга қайтмайди¹⁵³.

ШИРКНИНГ АЛОМАТЛАРИ

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айтдилар:

— Эй Али! Кофирнинг уч аломати бор:

1. Аллоҳ таолога шубҳа қилади.
2. Аллоҳ жалла жалалухунинг кулларига ғазаб қилади.
3. Аллоҳга итоатдан ғофил бўлади¹⁵⁴.

Мунофиқнинг аломати учта:

1. Гапирса ёлғон гапиради.
2. Ваъдасида турмайди.
3. Омонатга хиёнат қилади¹⁵⁵. Ҳеч бир ваъз-насиҳат унга кор қилмайди¹⁵⁶.

Риёкорнинг уч аломати бор:

1. Намознинг руку ва саждаларини жамоатда мукаммал қилади, ёлғиз ўқиганда мукаммал қилмайди.
2. Мақтаган кишининг ишини битиради.
3. Фақат зоҳирида ва жамоат орасида Аллоҳ таолони зикр этади¹⁵⁷.

Аҳмоқнинг уч аломати бор:

1. Аллоҳ таолонинг амрларини бажаришга сустлик қилади.
2. Аллоҳ таолони зикр этиш ўрнига кўп гапиради.
3. Аллоҳтаолога эътироз билдиради¹⁵⁸.

Илоҳий ёрдамдан маҳрумлик аломати учта:

1. Кўп ёлғон сўзлаш.
2. Кўн ёлғон қасам ичиш.
3. Инсонларга муҳтожлик¹⁵⁹.

Бахтсизнинг уч аломати бор:

1. Ҳаром ейди.
2. Олимлардан қочади.
3. Намозни ёлғиз ўқийди¹⁶⁰.

Золимнинг уч аломати бор:

1. Илинганини ейди.
2. Қарз олганга зулм қилади.
3. Кучи етганни аямайди¹⁶¹.

ДУОЛАР

Расулуллоҳ соллаллоҳу алаҳи васаллам айтдилар:

- Эй Али! Масжидга ўнг оёғинг билан кир, чап оёғинг билан чиқ¹⁶².

Тонг ва шомда (эртаю кеч) Ёсин сурасини ўқи¹⁶³. Ким Ёсин сурасини яширинча ўқиса, Аллоҳ субҳанаҳу ва таолонинг ҳимоясида бўлади.

Ким хар кеча Ҳашр сурасини ўқиса, дунё ва охираат ёмонлигига қарши кифоя қилади¹⁶⁴.

Ким жума кечаси Бақара сурасини ўқиса, ет-тинчи қават осмондан ернинг остигача нур туғилади¹⁶⁵. Ким жума оқшоми Духон ва Мулк сурасини ўқиса, Аллоҳ унинг гуноҳларини

мағфират этади ва бу қабр фитнасида қутулишига кифоя қилади¹⁶⁶. Ким уйқуга ётишда Каҳф сурасининг охирини ўқиса, бошдан оёқ нурга фарқ бўлади¹⁶⁷.

Ким ухлаш олдидан Торик сурасини ўқиса, у кимсага осмондаги юлдузлар саноғича савоблар ёзилади.

Ким Мулк сурасини ўқигандан сўнг ушбу дуони айтса, инсонлар ва ҳайвонлардан келиши мумкин бўлган қийинчиликлардан (бало-офатлардан) Аллоҳ уни асрайди:

"Аллоҳуммаъсимний бил ислами қоиман, Аллоҳуммаъсимний бил ислами қондан ва роқидан ва ла тушмит фиййа адувван вала хосида. Аллоҳумма инни аъзузу бика мин шарри кулли даббатин анта ахизун бинасийатиҳи ва асълукал-хайроллазий бийадик"¹⁶⁸.

Бир тилагинг бўлса, "Оятал курси"ни ўқи¹⁶⁹, ғам ва андуҳларни бартараф этишини сўраб бундай дуо эт: **"Йа Ҳаййу йа Қоййум, ла илаҳа илла анта бироҳматика астағийсу фағфирлий ва аслиҳлий шаъний ва фарриж ҳаммий"**¹⁷⁰. Шубҳасиз Аллоҳ у ғамларни сендан кетказди, қийинчиликлардан сени халос этади ва ҳожатларингни раво айлайди.

Мабодо сен бир хафагарчилик ёки қийин аҳволга тушиб қолсанг, ушбу дуони ўқи: **"Субҳанака роббий, ла илаҳа илла анта, алайка таваккалту анта роббул аршил азийм"**¹⁷¹.

Эй Али! Сен кўрққан кишига дуч келганингда ушбу дуони ўқи: **"Аллоҳумма инний адроу бика фий нахриҳий ва астакфийка ғозабаху ва аъзузу бика мин шарриҳи"**¹⁷².

ҲАР ХИЛ МАВЗУЛАР

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айтдилар:

- Эй Али! Мусулмонлардан ким билан кўришсанг, (гапни. - тарж.) салом билан бошла, Аллоҳ сенга йигирма савоб ёзади. Салом берганинг саломини ол (саломига алик ол), Аллоҳ жалла жалалуху саломга алик олганга қирқ савоб ёзади¹⁷³.

Эй Али! Ғазабланма¹⁷⁴, шайтон ғазабланган пайтингда сендан ғолиб бўлади¹⁷⁵. Мазлумнинг дуоибадидан сақлан¹⁷⁶! Аллоҳ таоло мазлумнинг дуосини (мазлум кофир бўлса ҳам) қабул қилади¹⁷⁷.

Ёлғон қасам ичишдан сақлан! Ёлғон қасам молни тугатади, ризқ ва умрни йўқ қилади¹⁷⁸.

Ким амри маъруф¹⁷⁹ ва наҳйи мункар¹⁸⁰ қилса, Аллоҳ у киши душманининг бурнини ерга ишқайди¹⁸¹. Ким ишларида содиқ (тўғри) бўлса, у киши ғазабланган кимсага Аллоҳ ҳам ғазаб қилади¹⁸².

Эй Али! Етим йиғлаганида Арш ларзага келади ва бундай дейди: "Эй Жаброил, уни йиғлатганга жаҳаннамни кенг қил, уни кулдирганга эса жаннатни кенгайтир"¹⁸³.

Дин Аллоҳга, Унинг Расулига ва мўминларга насиҳатдир¹⁸⁴.

Эй Али! Умматимдан етти (тоифа) киши жаннатдадир:

1. Тавба қилган ёш йигит¹⁸⁵.
2. Яширин садақа берган киши¹⁸⁶.
3. Чошгоҳ намозини ўқиган киши¹⁸⁷.
4. Молининг зое бўлиши имом билан (жамоат билан) бир намозни ўқиёлмай қолишдан аҳамиятсиз бўлган киши¹⁸⁸.
5. Аллоҳ таолодан кўрқиб, кўзлари ёшланган киши¹⁸⁹.
6. Уламо мажлисига боришда мусобақа қилган киши¹⁹⁰.
7. Шухратли ва чиройли аёлнинг таклифини "Мен Аллоҳдан кўрқаман", дея рад этган киши¹⁹¹.

Ким кўзи ожизнинг чап кўлидан тутиб, унга йўл кўрсатса, (киёмат куни) у кимсанинг ўнги сенинг чап томонингда келади¹⁹².

Эй Али! Бу тавсияларимни тадбиқ қил¹⁹³.

ИККИНЧИ ҚИСМ

ИЗОҲЛАР

¹ «Ким қорин оғриғидан (ич кетиши дардидан тарж.) ўлса, у ҳам шаҳиддир» дедилар Расулulloҳ салоллоҳу алайҳи ва саллам.

«Шаҳидлар беш қисмдир. Вабодан, ич оғриғидан, сувга чўкиб, нарса остида қолиб ва Аллоҳ йўлида ўлганлар шаҳиддир» (*Муслим "Имом", 164*).

Бошқа бир ривоятда: «Ёниб, зотилжам бўлиб, ҳомила сабабли, молини ҳимоя қилиб ўлганлар шаҳиддир», дейилган (*Муслим, "Имом", 226*).

Уламнинг баён этишича, мазкурларни Аллоҳ йўлидаги курашда ўлганлардан ўзгаларни шаҳид ҳисобланиши улар тортган аччиқ алам ва изтироблар эвазига бериладиган бир эҳсондир. Ҳарб майдонида ўлганлардан бошқа, шаҳид ҳукмида бўлганларнинг жасади ювилиб жаноза намози ўқилади.

Шаҳиди аъло Аллоҳ йўлида, Аллоҳ учун ўлган ёки ўлдирилганлардир. (*Аҳмад Довуд ўғли, "Саҳиҳи Муслим таржимаси, Бухорий, «Мухтасар»и, "Тажриди Сарих " таржимаси ва шарҳи», 81/292, 293*).

1. Таъриф этилган тарзда яшагanning шаҳид бўлиб ўлиши, ҳукман шаҳид савобига етишиб ўлиши демакдир.

2. Олимдан сўраган ва ўргангани бўйича яшаган киши олимона яшайди, олим сингари вафот этади.

² Оятлар ва ҳадисларнинг маъноларидан воқиф бўлган, оят ва ҳадисдан ҳукм чиқара олган, ижтиҳод шартларига эга кишига "фақиҳ" дейилади.

Олим билгувчи демакдир. Олим олимларнинг комилидир. Олим Қуръоннинг усул ва тафсирини, ҳадисларнинг усул ва шарҳини, эътиқодий ва ахлоқий масалаларни яхши билиб амал қилиши керак. Шунингдек, Пайғамбар (с.а.в.) ва асҳоби ҳаётини батафсил билиши, Ислom тарихидан бохабар бўлиб, дунёга берилмаган, Пайғамбаримиз (с.а.в.) ахлоқи ила хулқланган бўлиши лозим.

³ Қуръони каримда бандалар ҳалол нарсаларнигина ейишга, шукр қилишга буюрилган: **"Эй мўминлар, Аллоҳагина ибодат қилувчи бўлсангиз, Сизларга Биз ризқ қилиб берган, покиза нарсалардан еб, У зотга шукр қилингиз».** (*Бақара, 172*.)

Ҳадиси шарифда: «Намоз (иймоннинг) далил(идир). Рўза қалқондир. Сув оловни сўндирган каби садака ҳам гуноҳларни сўндиради. Ҳаромдан шакланган гўшт учун олов (жаҳаннам) муносиб», дейилади (*Термизий, "Солат", 79; Доримий, "Риқоқ". 6*).

⁴ Бир одам Суфён Саврийга: "Тақсир, бизга намозда биринчи сафда турганларнинг фазилатини гапириб берасизми?" деди. У киши: "Биродар, сен нонингни қаердан ишлаб топяпсан, шунга назар солгин! Сен ҳалолдан егин-да, қайси сафда хоҳласанг, ўша сафда намоз ўқи. Бу хусусда сенга ҳеч бир қийинчилик (мажбурият) йўқ", дедилар.

Абдуллоҳ ибн Аббос розийаллоҳу анҳу айтади: "Меъдасида ҳаром бирор нарса турган банда ибодатини Аллоҳ таоло қабул қилмайди".

Сарийи Сақотий (қ.с.) айтадиларки: "Нажот уч нарсададир:

1. Ҳидоятнинг;

2. Тақвонинг;

3. Озуқанинг ҳалолида".

Вухайб розийаллоҳу анҳу бундай дейдилар: "Қаршингдаги шу терак каби (ингичка - тарж.)

бўлгунга қадар рўза тутиб, намоз ўқисанг, бироқ меъданга кираётган ризқнинг ҳалол ё ҳаромлигига эътиборсиз бўлсанг, ибодатнинг фойдасини кўролмайсан!" (Имом Шаъроний. "Ислому буюқларамизнинг ўрнак ахлоқи ва ҳикматли сўзлари". Умар Термизи таржимаси, "Сўнмас" нашриёти).

⁵ Дунё асбобдир. Нимага ишлатилса ўшанинг ҳукмини олади.

⁶ Мўмин мўътадил инсондир. У руҳ билан жасад, дунё билан охират орасида мувозанатни сақлайди. Хавф (қўрқув) ва ражо (умид) орасида бўлади. Ўлим онда умиди ғолиб бўлади. "Аллоҳ Ғофур ва Раҳмлидир", дейди.

Ғуноҳ қилиб: "Аллоҳ Ғофурдир", дейиш шайтон алдовидир.

Оят: **Бас ҳаргиз сизларни ҳаёти дунё (ўзининг ўтқинчи неъматлари билан) алдаб қўймасин ва ҳаргиз сизларни ғурур (яъни шайтон) Аллоҳ (ҳар қандай ғуноҳни кечаверади деган алдов) билан алдаб қўймасин** (Луқмон сураси, 33-оят).

⁷ Ҳаром мол топишга ҳаракат қилган киши Аллоҳ таоло ғазабига учрайди. Ким Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам суннатларидан ташқарига чиқса, фалокатга йўлиқади. Фалокатнинг бир аломати ҳаром мол топишдир. **"Ким Раҳмон эслатмасидан (яъни Қуръон панд насиҳатларидан) кўр бўлиб олса юз ўгирса, Биз унга шайтонга яқин қилиб қўюрмиз, бас, у ўша(кофир)га доимий ҳамроҳ бўлур. Шак-шубҳасиз (шайтонлар кофирларни тўғри) йўлдан тўсурлар, (аммо кофирлар) ўзларини ҳидоят топгувчилар деб ҳисоблайдилар"** (Зухруф сураси, 36-37-оятлар мазмуни).

⁸ Шайтон ҳаромга, ширкка, куфрга, жаҳаннамга чақиради.

Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **"Эй одамлар, ердаги ҳалол пок нарсалардан енглар ва шайтоннинг изидан эргашманглар! Шубҳасиз, у сизларнинг очик душманигиздир"** (Бақара сураси, 268-оят мазмуни).

«Кимга шайтон дўст бўлса, у энг ёмон дўст бўлур» (Нисо сураси, 38-оят мазмуни).

«Кимки Аллоҳни қўйиб», шайтонни дўст тутса, бас, у очикдан очик зиён қилибди (Нисо сураси, 119-оят).

"Ичкилик, қимор сабабли шайтон ўрталарингизга буғзу адоват солишни ҳамда сизларни Аллоҳни зикр қилишдан ва намоз ўқишдан тўсишни истайди, холис! Энди тўхтарсизлар" (Моида сураси, 91-оят).

"Эй мўминлар, шайтоннинг изидан эргашманглар! Ким шайтоннинг изидан эргашса, бас, албатта (шайтон) бузуқлик ва ёмонликка буюрар. Агар сизларга Аллоҳнинг фазл марҳамати бўлмаса эди, сизлардан бирон киши (бирон ғуноҳдан) пок бўлмас эди. Лекин Аллоҳ (фазли марҳамати билан) Ўзи хоҳлаган кишини поклар. Аллоҳ эшитгувчи ва билгувчидир (Нур сураси, 21-оят).

«...Исроф қилгувчилар шайтонларнинг дўстлари бўлган кимсаладир. Шайтон эса Парвардигорига бутунлай кофир бўлгандир" (Исро сураси, 27-оят мазмуни).

⁹ Таҳорат намозниш шартидир. Таҳоратсиз намоз ўқиб бўлмайди.

Ҳаромдан қилинган садақа қабул бўлмайди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам шундай марҳамат қилганлар: **"Эй инсонлар! Шубҳасиз Аллоҳ таоло покдир, фақат покиза бўлган амал ва эҳсонни қабул қилади**». Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **«Эй расуллар! Ҳалол нарсалардан енг ва солиҳ амаллар қилинг, Чунки Мен сизнинг бажараётган (амаллар)ингизни билгувчидирман»** (Мўминун сураси, 51-оят мазмуни).

Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам бундай дедилар; **"Бир кимса Ҳақ йўлида узоқ**

сафарга чиқиб сочлари тўзгиган, чанг тупроққа беланган бир ҳолда қўлларини самога кўтариб: "Ё Раббий, ё Раббий!" дея дуо қилади. Ҳолбуки унинг егани ҳаром, ичгани ҳаром, кийгани ҳаромдан бўлса, ўзини ҳаром билан озиқлантирган бўлса бундай кимсанинг дуоси қандай қабул бўлсин?" (Муслим. "Закот", 65).

¹⁰ Маънавий юксалишнинг асоси ҳалол емоқдир. Зеро амал қабул бўлишининг асосий шарт иймон ва ҳалол даромаддир. Ҳалол еган кишига, ҳалол амалларни бажариш осон қилиб кўйилади.

¹¹ Аллоҳ таоло буюради: "... **агар билмайдиган бўлсангиз зикр** (Қуръон, илм) **аҳлидан сўранглар!**", (Анбиё сураси, 7; Наҳл сураси, 43-оятлар мазмуни).

Бу оят билмаган мавзуларни олимлардан сўраш лозимлигини кўрсатувчи бир далилдир. (Муҳаммад Жамолиддин Қосимий, Маҳосинут-таъвил»,

«Борди-ю бирор нарса ҳақида талашиб қолсангиз, агар ҳақиқатан Аллоҳга ва охират кунига ишонсангиз, у нарсани Аллоҳга ва пайғамбарига қайтарингиз. Мана шу яхшироқ ва чиройлироқ ечимдир». (Нисо сураси, 59).

Илм ва олимнинг даражаси ҳақида шундай дейилган:

"Аллоҳ сизлардан иймон келтиришни ва илм ато этилган инсонларни (баланд) даража-мартабаларга кўтарур" (Мужодала сураси, 11-оят мазмуни)

«Аллоҳдан бандалари орасида олим билимдонлариги кўрқур» (Фотир сураси, 28-оят)
«Аллоҳ кимнинг яхшилигини истаса, уни динда фақиҳ қилиб қўяди» (Имом Бухорий, Имом Муслим, "Закот", 100)

"Кимки илм таҳсили учун йўлга чиқса унга жаннат йўлини осон қилади (Абу Довуд ҳадиси Ибни Можа, 223-ҳадис).

«Олимнинг обиддан устунлиги менинг (илм жиҳатдан) энг пастда бўлган кишидан устунлигим кабидир» (Термизий, 295-ҳадис).

Олимлардан узоқлашиш илмдан маҳрум булиш демакдир. Жаҳолат қалбни қорайтиради, илм ёритади. Илмига амал қилган кишининг қалбида ирфон ҳосил бўлади. Илм ва ирфон соҳибининг қалби нурга чулғанади.

Илмсизлик гуноҳга бошлайди. Қалб гуноҳ қирлари туфайли қорайиб, Ҳақни англамайдиган бўлади, оқибатда ўлади. Қалб ўлгач, ҳақ йулдан тояди, Аллоҳга исён қилади.

¹² Аллоҳ таоло нозил қилган Китобга амал этмаганларни ҳайвонга ўхшатади. Улар каби бўлишдан сақланмоқ учун Қуръони каримни ҳаёт дастурига айлантириш, Пайғамбаримизнинг (с.а.в.) изларидан эргашиш лозим.

ТАҲОРАТ ВА НАМОЗ

¹³ Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат қиладилар: **"Таҳорат иймоннинг ярмидир"** (Термизий, "Даъват", 85; Насоий, "Закот", 1; Ибни Можа, "Таҳорат", 5).

"Поклик иймоннинг ярмидир" (Муслим, "Таҳорат", 1; Термизий, "Даъват", 86; Дорамий, "Вузӯ", 2; Аҳмад, 4/260, 5/342, 344, 363, 370, 372.)

Поклик иймоннинг ярми эканлигидан мақсад қуйидагилардир:

1) Покликнинг даражаси иймоннинг ярим даражасига тенглашади.

2) Иймон аввалги гуноҳларни кетказгани каби таҳорат ҳам кетказди.

3) Бу ерда иймондан мақсад намоздир. Аллоҳ жалла жалалуҳу марҳамат қилади: **"Аллоҳ сизларнинг иймонингизни зое қилманг** (Бақара сураси, 143-оят мазмунидан), Ушбу ояти қаримадаги «иймон» лафзидан муродни муфассирлар намоз деганлар. Намоз мақбул бўлиши

учун поклик шарт. Шунга кўра поклик намознинг ярми деб изоҳланади.

4) Иймон икки нарсани такрор қилади. Биринчиси нафсини ёмонликлардан поклаш, иккинчиси аъзоларни поклаш. Бунга кўра, бадан зоҳирини (кўринган уст қисмини) поклаш иймоннинг ярми ҳисобланади. Агар қалби ҳам ботил эътиқодлардан покланса, иймони тўлиқ бўлади (*А. Довуд ўғли, «Саҳиҳи Муслим», таржима ва шарҳи, 2/270, 271*).

¹⁴ Таҳорат қилишда аъзоларни уч мартадан кўп ювиш, сувни бекорга оқизиш исроф ҳисобланади. Агар сув ўзиники бўлса, таҳорат қилишда унинг исрофи танзиҳий макруҳ, агар сув вақф бўлса таҳримий макруҳдир. Вақф сувини исроф қилишни ҳаром деганлар ҳам бор.

Бир куни Саъд (р.а.) таҳорат олаётганларида расулуллоҳ (с.а.в.) нинг ёнларидан ўтиб қолдилар ва илтифот қилдилар: *"Бу қандай исроф!?"*

"Таҳоратда ҳам исроф бўладими" деб сўрадилар Саъд (р.а.).

Шунда Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *"Оқар дарё бўйида таҳорат олинса ҳам (таҳоратда исроф бор)" (Ибни Можжа, "Таҳорат", 48, 425-рақамли ҳадис.)*

¹⁵ Таҳорат олиб бўлгандан сўнг Қадр сурасини ўқиш ҳақида ушбу ҳадиси шариф ворид бўлган: *"Кимки таҳорат олиб ортидан "Инна анзалнааху фий лайлатил қадрни бир марта ўқиса, сиддиқлардан бўлади. Икки марта ўқиса шаҳидлар девонига қайд қилинади, уч марта ўқиса, Аллоҳ таоло уни пайғамбарлар жамоаси орасида тирилтиради" (Дайлабий).*

¹⁶ Таҳорат бўлмаса, намоз бўлмайди. Масжидда ўтириб намозни кутиш қандай ибодат бўлса, намоз ўқиш ниятида таҳоратли бўлиб юриш ҳам ибодатдир. Ана шунинг учун малаклар доимо таҳоратли кимсалар учун Аллоҳдан мағфират сўрайдилар.

¹⁷ Расулуллоҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *"Сизлардан ким жума кунига етса гусл қилсин" (Муслим, "Жума", 2).*

"Муслмонлар ҳар етти кунда гусл қилиб боши, баданини ювиши — Аллоҳ таолонинг ундаги ҳаққидир" (Муслим, "Жума", 9).

"Кимда ким гусл қилиб, жума намозига борса, намоз ўқиса ва хатиб хутбасини тугатгунига қадар уни эшитса, жума намозини ўқиса, унинг бу жума билан аввалги жума ўртасидаги гуноҳлари ва яна уч кунги гуноҳи афв этилади" (Муслим, "Жума", 26).

¹⁸ Мисвок билан тишни тозалаш суннатдир. Расули Акрам (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *"Агар мўминларга машаққати бўлмаганида ҳар намоз учун тишларини мисвок билан тозалашни буюрар эдим" (Муслим, "Таҳорат", 42).*

Авзойй айтадилар: «Мисвок таҳоратнинг ярмисидир. Хусусан намоздан аввал, таҳорат олишда, Қуръони карим ўқиш олдиан, уйғонгач ва оғизнинг ҳиди ўзгарган вақтда мисвок билан тишни тозалаш керак. Тунги намозларнинг ҳар икки ракати орасида, жума кунда, ухлашдан аввал, витр намозидан кейин, тонгда ва таом ейиш олдиан мисвок билан тишни тозалаш мустаҳабдир" (*Аҳмад Довуд ўғли, "Саҳиҳи Муслим», таржима ва шарҳи, 2/350*).

Расулуллоҳ (с.а.в.) уйларига кирган, илк ишлар мисвок билан тишларини тозалаш бўлар экан (Муслим, «Таҳорат», 44).

Аҳмад ибн Ҳанбал (р.а.) "Муснад"ларида Термизий Абу Аййуб Ансорийдан (р.а.) шу ҳадиси шарифни Расулуллоҳдан (с.а.в.) ривоят қиладилар: *«Тўрт нарса пайғамбарларнинг суннатларидан: хатна, тишни мисвок билан тозалаш, хушбўй суртиши ва никоҳ».*

Табароний Абу Ҳурайрадан (р.а.) ривоят қиладилар: "Покланиш тўрт қисмдир: Мўйлабни қисқартириш, киндик ости ва қўлтиқ тукларини олиш, тирноқларни олиш, тишни мисвок билан тозалаш". Ҳадиси шарифда шундай ворид бўлган: *"Тишларни мисвок билан тозалаб ўқилган*

намоз, тишларни мисвок билан тозаламай ўқилган намоздан етмиш баробар афзалдир" ("Саҳиҳ Бухорий, Мухтасари Тажрид Сарийҳ», таржима, 3/37). Қурайший абу Дардодан (р.а.) шундай келтиради: "Тишларни мисвок билан тозалашида давомли бўлинг. Чунки унда йигирма тўрт ҳислат бор. Булардан энг муҳими Аллоҳ таолонинг рози бўлишидир. Ва яна, намоз етмиш етти даража юксалади, оғиз ҳиди покланади, тиш милки мустаҳкам бўлади. Бош ва тиш оғриги кетади. Тишини мисвок билан тозаловчининг юзи ва тишлари порлагани сабабли малаклар у билан мусофаҳа қиладилар" (Аҳмад Довуд ўғли, "Саҳиҳи Муслим", таржима ва шарҳи, 2/350).

¹⁹ Қуръони каримдаги ўттиз саккизта суранинг тўқсон битта ояти намозга тааллуқлидир. Қайси масала муҳим бўлса, Қуръони каримда кўп зикр қилинади. Аллоҳ жалла жалалуху, муҳимлигини таъкид қилган нарсанинг, биз мўъминлар аҳамиятини билишимиз лозим бўлади. Аллоҳ таолони таниганлар Унинг амрларини бажариши лозим. Аллоҳни севган Уни ёд этади. Уни ёд этиш ибодат қилиш билан бўлади. Ибодатларнинг энг муҳими намоздир. Аллоҳ таолога яқин, муқарраб қилувчи амаллар бошида намоз ўрин олган.

Намоз мўминни ёмонликлардан ва ёмон ишлардан сақлайди: **"Китобдан - Қуръондан Сизга ваҳий қилинганни ўқинг! Намозни тўла тўқис адо қилинг! Албатта, намоз фақҳ ва бузуқ ишлардан тўсади"** (Анкабут сураси, 45-оят мазмунидан).

Абдуллоҳ ибн Масъуд (р.а.) ривоят қиладилар: "Эй Аллоҳнинг Расули, амалларнинг қай бири жаннатга яқинлаштиради?" деб сўрадим.

- Намозларки вақтида ўқимоқ, деб жавоб бердилар.

- (Бундан кейин) нима, эй Аллоҳнинг элчиси? — деб яна сўрадим.

- Ота-онага итоат, — дедилар.

- (Бундан) кейинчи, эй Аллоҳнинг Пайғамбари! — деб яна қайта сўрадим.

- Аллоҳ йўлида жиҳод, — деб илтифот қилдилар у Зоти Муборак (с.а.в.)" (Муслим, "Иймон", 138-140; Бухорий, "Мавоқит", 5; "Тавҳид", 48; "Жиҳод", 1; Абу Довуд, "Солат", 9; Термизий, "Мавоқит", 13; "Бирр", 2; Насоий, "Мавоқит", 51; Доримий, "Солат", 24; Аҳмад, 1/410, 418, 421).

Солиҳлардан Муҳаммад ибн Восий шундай дейдилар: "Дунёда уч нарсани алоҳида орзу қиламан:

- Адашганимда тўғри йўлни кўрсатувчи биродарни;

- Ҳалол ризқни; Хатоларимни афв этилишига ва фазилатим зиёда бўлишига сабаб бўладиган жамоат намозини."

Ибн Аббос (р.а.) шундай дейдилар: "Муаззиннинг овозини эшитиб, унга жавоб бермаган (масжидга ёки жамоатга бормаган — тарж.) киши яхшилиқни истамаган кишидир. Унга ҳам яхшилиқ исталмайди."

Абу Ҳурайра (р.а.) шундай дейдилар: "Одам (а.с.) ўғилларининг қулоғига эритилган кўрғошин куйилиши, азонни эшитиб унга жавоб бермасликдан яхшироқдир" (Имоми Ғаззолий, "Яҳё улумуддин», Али Арслон таржимаси, 1/500, 501).

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат қиладилар: «Қиёмат куни банда илк сўраладиган амал — намоздир» (Абу Довуд. "Солат», 145).

²⁰ Расулуллоҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: "Жамоат бўлиб ўқилган намоз (фарз ва таровеҳ — тарж.) ёлғиз ўқилган намоздан йигирма етти даража фазилатлидир." (Бухорий, "Азон», 30; Муслим, "Масажид", 245-247).

Бир кимсанинг жамоат билан ўқиган намози шу намозни уйида ёки тижоратхонасида ўқишидан йигирма беш даража фазилатлидир. Бу шундайдир: киши чиройли таҳорат олиб фақат намоз ўқиш ниятида, бошқа нарсани кўзламай жомеъга борса, қўйган ҳар бир қадами эвазига мақоми бир даража ортади ва бир гуноҳи ўчирилади. Намоз ўқиб бўлгач, сўзлашгунча

малаклар: "Аллоҳим, уни афв эт, Аллоҳим, унга марҳамат қил", деб унинг учун истиғфор айтадилар. Намозни кутган киши намозда ҳисобланади" (Бухорий, "Азон", 30; Муслим, "Масжид», 248).

²¹ Ҳасан Басрий (р.а.) шундай дейдилар: "Олимларнинг мажлисларидан ташқари бутун дунё қоронғудир" (Ибни Абдулбарр, "Жамиъул илми ва фазлуҳ", 1/51).

Ҳасан Басрий дўстларидан Ашъас ибн Абдуллоҳ шундай дейдилар: "Биз Ҳасаннинг ҳузурига кириб, у ердан дунёга ҳеч аҳамият бермайдиган бўлиб чиқардик" (Абу Нуайм, "Ҳийатул авлиё", 2/158)

Юнус ибн Убайд дейдилар: "Ҳасан Басрийни кўрган одам унинг амалини кўрмаса ҳам, сўзини эшитмаса ҳам ундан истеъфода қилар эди" (Ибни Касир, "Ал бидоя ван ниҳоя", 9/267).

Абу Мусо Ашъарий дейдилар: «Абдуллоҳ ибн Масъуднинг (р.а.) ҳузурда бир марта бўлишим нафсим учун бир йиллик амалдан (нафл тарж.) ҳам таъсирли бўлар эди" (Қози Иёз, "Тартибул мадорик" 2/52).

Аллоҳ таоло Қуръони Каримда марҳамат қилади: **"Эй иймон келтирганлар! Аллоҳдан кўрқинг ва содиқлар билан бирга бўлинг"** (Тавба сураси, 119-оят мазмуни).

²² Инсоннинг ўлим они сўнгги ондир. Унинг энг қийматли они ҳам сўнгги онидир. Биродарининг бу онда ёнида бўлиб унга талқин қилиш (тавҳид калимасини айтиб туриш — тарж.), Қуръони Карим ўқиш, сўнгра жанозаси ва дафнида қатнашиш биродарлик вазифаларидандир. Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: "Ким муслмоннинг жанозасида, савобини Аллоҳ таолодан умид қилиб, иштирок этса, жаноза намозини ўқиса ва дафн устида иштирок қилса ҳар бири Уҳуд тоғи қадар бўлган икки қийрот савобга ноил бўлади. Ким фақат жаноза намозини ўқиб дафнида ҳозир бўлмаса, у бир қийрот ажр билан қайтади" (Бухорий, "Мумин», 35).

²³ Хасталик кишини заифлаштиради. Хастага қараган киши унинг севгисини қозонади. Мўминнинг севгисини қозониш Аллоҳ таолонинг розилигини қозонишдир.

Ҳазрати Али (р.а.) айтадилар: "Расулуллоҳнинг (с.а.в.) марҳамат қилганларини эшитдим: "Қайси муслмон бир муслмоннинг хасталиги чоғида эрталаб зиёрат қилса, кеч киргунича унга етмиш минг фаришта истиғфор айтади. Кеч маҳал зиёрат қилса, тонгга қадар етмиш минг фаришта унга истиғфор айтади. Бу муслмон учун жаннатда хос мевалар бордир" (Термизий, 963-ҳадис; Абу Довуд, 3098; Ибни Можа, 1442).

²⁴ Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: "Шубҳасиз, Аллоҳ жалла жалалуҳу Қиёмат куни марҳамат қилади: **Эй Одам ўғли! Сендан сув истаган эдим, Менга сув бермадинг!**

— **Эй Раббим, Сен коинотнинг Раббисан. Сенга қандай сув бераман?** — дейди банда.

Аллоҳ таоло марҳамат қилади:

— **Фалон бандам сендан сув сўраган эди, сен сув бермадинг. Унга сув берганигда, наздимда эвазини олмасмидинг?"** (Муслим, "Бирр", 43; 2569-ҳадис).

Бошқа бир ривоятда шундай дейилади: "Қайси бир мўмин ўзи оч бўлса ҳам, бошқа мўминга (оч мўминга - тарж.) таом едирса, Қиёмат куни Аллоҳ таоло унга жаннат меваларини едиради. Қайси бир мўмин ўзи сувсаган бўлса ҳам, бошқа мўминга сув ичирса, Қиёмат куни Аллоҳ таоло унга олтин муҳрли шаробдан ичиради. Қайси бир мўмин ўзи кийимсиз бўлса ҳам, бошқа мўминни кийинтирса Қиёмат куни АЛЛОҲ таоло унга жаннатнинг яшил либосларидан кийинтирар"

²⁵ Абу Дардодан (р.а.) ривоят қилинади: Расули Акрам (с.а.в.): "Нафл намоз ўқиш, нафл рўза

тутиши ва нафл садақа беришдан ҳам фазилатли бир амални хабарини айтайми?" деб сўрадилар. Саҳобалар: «Албатта (айтинг)», дейишди. Шунда ул Зоти Муборак (с.а.в.) илтифот қилдилар: "Икки киши орасини ислоҳ қилишдир. Икки киши орасини бузулиши динни асосини йўқотади" (Абу Довуд, "Адаб", 58).

Бошқа бир ривоятда шундай дейилади: "Ким мўмин биродаридан бир йил хафа ҳолда юрса, бунинг қонини тўкиши кабидир" (Абу Довуд, "Адаб", 55).

²⁶ Расулulloҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: "Кимнинг Аллоҳга ва охират кунига иймони бўлса, қўшинисига яхшилик қилсин" (Муслим, "Иймон", 77). Расули Акрам (с.а.в.) кўрсаткич ва ўрта бармоқларига ишора қилиб марҳамат қилдилар: "Мен ва етимни боққан кимса жаннатда шундайми" (Бухорий, "Адаб", 24; "Талоқ", 25; Муслим, "Зухд", 42; Абу Довуд, 123; Термизий, "Бирр", 14).

Расулulloҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: "Муслмонлар яшайдиган уйларнинг энг хайрлиси етимга гўзал муомала қилувчининг уйидир. Ва энг ёмони етимга ёмон муомала қилувчининг уйидир" (Ибни Можжа, "Адаб", 6).

²⁷ Ҳазрати Али (р.а.) ривоят қиладилар: "Пайғамбаримиз (с.а.в.) шунда уйимизга келиб, эшикни тақиллатиб мен ва қизлари Фотимага (р.а.): "Намоз ўқимайсизларми?" деб илтифот қилдилар" (Бухорий, "Таҳажжуд", 5; Муслим, "Мусофирийн", 206). Расули Акрам (с.а.в.) марҳамат қилдилар: "Эй инсонлар! Саломни ёйинг, таом улашинг, тунлари, инсонлар ухлаганда, намоз ўқинг! Шунда омонлик билан жаннатга кирасиз" (Термизий, "Қиёмат", 43; 2487-ҳадис).

"Туннинг шундай бир қисми бор: унда дунё ва охират учун хайрли бўлган нарсани сўраган муслмонга Аллоҳ таоло, албатта, сўраганини беради. Бу вақт ҳар кечада мавжуддир" (Муслим, "Мусофирийн", 167).

Кундузлар ичида фақат жума куни ижобат соати бордир. Кечалар ичида эса ҳар кечада ижобат соати бор.

Бир киши Иброҳим Адҳамга дебди: "Мен кечалари ибодатга тура олмаябман. Бунинг чорасини айта оласизми?" У зот жавоб берибдилар: «Кундузлари Унга исён этма, У сени кечалари бедор қилади. Яхши билки, кечаси тоат қилишинг энг буюк шарафдир. Аллоҳ таолога исён қилган кимса бу шарафга лойиқ эмас" (Имом Шаъроний, "Ислому буюкларнинг ўрнак ахлоқи ва ҳикматли сўзлари», 109-саҳифа).

²⁸ Тунги намозни доимо ўқиганлар Илоҳий файзга ноил бўладилар демакдир. Илоҳий файзга ноил бўлганларнинг сиймоларида ҳам ўша файз кўриниши шубҳасиз.

Таҳажжуд намозига уйғона олиши учун кундузи гуноҳлардан узоқ бўлиш, уйкудан олдин таомни кам ейиш, кундузи макруҳ вақтдан ташқари қайлула қилиш (куёш тик ҳолатига келмасдан ухлаш - тарж.) ва барвақт ухлаш лозим бўлади.

²⁹ Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: "Бомдод намозини кун ёришгач ўқинг. Савобларингиз буюк бўлади" (Абу Довуд, "Солат", 8; 424-ҳадис; Термизий, "Таҳорат", 117; 154-ҳадис; Насоий, "Мавоқиф", 2; 549-ҳадис; Ибни Можжа, 672-ҳадис). Тонг ёришса жамоат кўпаяди, эрта вақтида жамоат оз бўлади. Кўпайишига боис хол фазилатлидир. Бунга риоя қилиш мустаҳабдир. (Шурунбиллолий, «Мароқил фалаҳ», 207-208- саҳифа).

Абу Барзо (Надла ибн Убайди Асламий) (р.а.) айтадилар: *Набий Акрам (с.а.в.) бомдод намозини ёнимизда ўтирганни таний оладиган вақтда ўқир эдилар. Унда олтмиш ёки юз оятгача тиловат қилар эдилар...*" («Саҳиҳи Бухорий», «Мухтасари тажриди сарийҳ»), таржима ва шарҳ, 2/485).

³⁰ Шом намозини вақти кириши билан ўқиш мустаҳабдир. Азон ва иқомат орасида фақат уч оят ўқиганчалик вақт ўтиши мумкин.

Расулulloҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *«Менинг умматим яҳудийлар каби юлдузлар кўрингунича шом намозини кечиктирмасалар, албатта яхшиликда давом этадилар»* (Абу Довуд, 418-ҳадид; Байҳақий, 1/370).

Шом намозини кечиктириш макруҳдир. Фақат осмон булутли бўлиб, қуёш ботмагани аниқ бўлмаса, қуёш ботгани аниқ бўлгунига қадар кечиктириш мустаҳабдир (*Шурунбиллоий, «Мароқил фалаҳ», 210-саҳифа*).

³¹ Аллоҳ таоло шундай буюради: **"Намозни тўқис адо қилинг, закот беринг ва руку қилган (мўмин)лар билан бирга руку қилинг (жамоат бўлиб ўқинг)"** (*Бақара сураси, 43-оят мазмуни*).

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *"Қишлоқда яшайдиган уч киши (бўлса ҳам) ўзаро жамоат бўлиб намоз ўқимаса, буларнинг шайтонга мағлуб бўлганидандир. Жамоатга давомли қатнашинг. Бўри фақатгина сурувидан ажралган қўйни ейди"* (Абу Довуд, "Солат", 46; Насоий, "Имома", 48; Аҳмад, 5/196, 6/446).

Бомдод ва хуфтон намозларини жамоат билан ўқишга интилиш керак. Расули Акрам (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *"Ким хуфтонни жамоат билан ўқиса, кечанинг ярмини намоз ўқиб ўтказган бўлади. Ким бомдод намозини жамоат билан ўқиса, бутун кечани намоз ўқиб ўтказган бўлади"* (Муслим, "Масажид", 260; Термизий, "Солат", 165; Абу Довуд, "Солат", 48).

³² Расулulloҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *"Ким уйида таҳорат қилиб, фарз намозини масжидда ўқиш учун чиқса, Ҳаж ибодатининг савобига эришади. Ким (тўшагини) фақатгина намоз учун тарк қилиб бомдод намозини масжидда ўқиш учун уйдан чиқса, Умра ибодатининг савобига эришади. Бир намоз сўнгидан сўзлашмасдан ўқилган бошқа намоз иллиййунда ёзилади"* (Абу Довуд, "Солат", 49).

³³ Ибн Масъуд (р.а.) бундай деганлар: *"Ким эртага Аллоҳ таолога мусулмон ҳолида қайтишни хоҳласа, намозга азон айтилган жойга (масжидга) доим қатнасин! Аллоҳ таоло Расулунинг (с.а.в.) "сунани ҳудда"си бор. Бу (намозни жамоат билан ўқиш) "сунани ҳудда"дандир. Агар жамоатни тарк қилиб намозни уйингизда ўқисангиз, Пайғамбаримизнинг (с.а.в.) суннатларини тарк қилган бўласиз. Сўнг, албатта йўлдан адашасиз. Ким комил таҳорат қилиб, масжидлардан бирига борса, Аллоҳ таоло унинг ҳар қадамига бир савоб ёзади, даражасини бир поғона кўтаради, бир гуноҳини афв этади. Валлоҳи, мен шундай кунларни кўрганман, унда очиқ мунофиқдан бошқа ҳеч бир киши жамоатни тарк этмасди. Валлоҳи, киши икки биродари орасида оёқлари судралиб келиб ҳам сафда турар эди"* (Муслим, «Масажид», 257; Насоий, "Имомат», 50; Ибни Можа, "Масажид», 14).

Расулulloҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *«Бомдод ва хуфтон намозлари мунофиқларга энг оғирдир. Бу намозларни жамоат билан ўқиш савоби қанчалигини билганларида эмакляб бўлса ҳам масжидга келар эдилар»* (Бухорий, "Азон", 34; Муслим, "Масажид", 252).

Мунофиқ бомдод ва хуфтон намозларини уйда ўқийди.

³⁴ Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *"Ҳар кун, ҳар суяк, ҳар бўгинингиз учун садақа лозим бўлади. Ҳар бир тасбиҳ садақа, ҳар бир ҳамд садақа, ҳар бир такбир садақадир. Ҳар яхшиликка чақириш садақа, ҳар ёмонликдан қайтариш садақадир. Зухро вақтида икки ракат намоз ўқиш уларнинг ўрнига кифоя бўлади"* (Бухорий, "Сулҳ", 11; "Жиход", 72, 128; Муслим, "Мусофирийн", 84; Абу Довуд, "Татаввуй", 12; "Адаб", 160; Аҳмад, 2/316; 328).

³⁵⁻³⁶ Табароний ҳазратлари "Ал-Авсат" китобларида Абу Ҳурайрадан (р.а.) ривоят қиладилар: *"Жаннатда "Зуҳо" деб номланган эшик бор. Қиёматда бундай чақирилади: «Зуҳо намозини давомли ўқиганлар қани? Сиз кирадиган эшик мана будир. Аллоҳ таолонинг раҳмати билан ундан киринг» (Аҳмад Довуд ўғли, "Саҳиҳи Муслим», таржима ва шарҳ, 4/177).*

³⁷ Аҳмад ибн Ҳанбал (р.а.) ҳазратларининг "Муснад" китобларида ривоят қилинади: Расули Акрам (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *"Солиҳ қўшни, кенг уй ва роҳатли бир маркаб мусулмон кишининг бахтидандир (бахтини тўлиқ қилувчи унсурлардан)" (Аҳмад, 3/407).*

Солиҳа аёл уйнинг ички ҳузурини таъмин қилади. Илиқ муомаласи, фарзандлар тарбияси, уйнинг тартиби ва покизалиги билан эрига ором беради. Бу Аллоҳ таолонинг ато этган сир ва икромдир.

Жамоат намози - қалб ҳузурини, жамият иноклиги, руҳга қувват гаровидир. Аллоҳга яқинлик боисидир.

Кишини яхши кўрадиган қўшниси - ҳақиқатан икромдир. Сенинг ҳаракатинг, яхшилик ва фойданг уларда акс этади. Бу яхшиликни киши ўзига қилгандек далил бўлади.

РЎЗА

³⁸ Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **"Эй мўминлар! Сиздан аввалгиларга фарз қилишанидек, сизларга ҳам рўза тутишлик фарз қилинди. Шоядки такводор бўласизлар"** (*Бақара сураси, 183-оят мазмуни*).

Барча аъзолари билан рўза тутган киши такводор бўлади. Ҳаромлардан сақланиш, ғийбат, бўҳтон қилмай, фойдасиз сўзларни сўзламай, беҳуда ишлар қилмай рўза тутиш барча аъзолар билан рўза тутиш бўлади.

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *"Рўза қалқондир" (Бухорий, "Савм", 2; "Тавҳид", 35; Муслим, "Сийам", 161, 162).*

Раҳмон жалла жалалуху, кўрсатган тарзда яшаган бандаларидан рози бўлади. Рози бўлган бандаларини абадий саодат ва жаннатга восил этади.

³⁹ Имом Муслим (р.а.) ривоят қиладилар: Пайғамбаримиз Сарвари коинот (с.а.в.) илтифот қилдилар: *"Ким Рамазон ойида рўза тутса, сўнг Шаввол ойидан ҳам олти кун тутса, бир йил рўза тутган бўлади" (Муслим, "Сийам", 204; Термизий, 4: 759-ҳадис; Абу Довуд, 2433).*

Амаллар савоби бирга ўн даражада ёзилади. Яъни Рамазон ўттиз кун бўлса, Шаввол ойидаги олти кун билан ўттиз олти кун бўлади. Бирга ўн ёзилишига кўра уч юз олтимиш бўлади. Рамазон ва Қурбон байрамлари кунида жами беш кун рўза тутиш жоиз эмас.

САДАҚА

⁴⁰ Банданинг амаллари холис Аллоҳ таоло учун ва Пайғамбаримизнинг (с.а.в.) суннати санийяларига мувофиқ бўлмаса қабул бўлмайди. Мўминнинг нияти — Аллоҳ таолонинг розилигини иштадир. Кофирнинг нияти — дунёдир.

Сахий одам Аллоҳ таоло розилигини устун билади. Бахил эса дунёни. "Дунё" сўзи, агар ўзаги "даноат" (пасткашлик) бўлса, "энг пасткаш нарса" маъносида бўлади. Агар "дунув" (яқинлик) бўлса, "энг яқин нарса" маъносида бўлади. Дунё агар, мўминни Аллоҳ таолодан узоқлаштира, энг пасткашдир. Агар яқинлаштира, энг яқиндир. Зеро, дунё восита ва сабабдир. У нимага восита ва сабаб бўлса, унинг ҳукмини олади.

Аллоҳ таолонинг дўстлари дунёни Аллоҳ таоло йўлида сарфлайдилар. Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **"Сизлар севганингиз (дунёвий) нарсалардан (Аллоҳ таоло учун) эҳсон**

қилмагунигазча асло яхшиликка (яхшилардан бўлишга) **ноил бўла олмайсиз.** (Ҳар қандай) **нарсани эҳсон қилсангиз шубҳасиз, У яхши билади"** (Оли Имрон, 92-оят).

⁴¹ Термизий (р.а.) ҳазратлари Пайғамбаримиздан (с.а.в.) ушбу ривоятни келтирибдилар: *"Икки ёмон хислат борки, улар мўминда бир вақтда бўлмайди: бахиллик ва ёмон ахлоқ"* (Термизий, "Бирр", 41).

"Жўмард (сахий) Аллоҳга яқин, жаннатга яқин ва инсонларга яқиндир, жаҳаннамдан узоқдир. Бахил эса Аллоҳдан узоқ, жаннатдан узоқ ва инсонлардан узоқдир, жаҳаннамга эса яқиндир. Сахий жоҳил Аллоҳ таолога бахил олимдан сеvimли" (Термизий, "Бирр", 40).

Бу ҳадиси шарифда жаҳолат илмдан ҳам сеvimли эмас, балки сахийлик бахилликдан сеvimли экани англатилмоқда.

⁴² *"Ҳеч бир ҳийлакор, миннатчи ва бахил жаннатга кирмайди"* (Термизий, "Бирр", 41).

Расулulloҳ (с.а.в.) она-ота ҳақида сўралганида марҳамат қилдилар: *"У иккови сенинг жаннатинг ва ё жаҳаннамнингдир"* (Ибни Можжа, "Адаб", 1).

Машруъ бўлган ишларда уларга итоат қилиб, розиликларини топсанг — жаннатинг. Итоатсизлик қилсанг - жаҳаннамнинг. Яъни, ота-онага итоат ё итоатсизлик жаннат ёки жаҳаннамга киришингга сабаб бўлади.

Бошқа бир ҳадиси шарифда марҳамат қилдилар: *"Аллоҳнинг розилиги она-отанинг розилигидир, Аллоҳнинг газаби она-отанинг газабидадир"* ("Канзул Уммол", 4555; "Тарғиб", 3/322; "Кашфул хофаа", 1/520).

Имом Муслим (р.а.) ривоят қилади: *"Гап ташувчи жаннатга кирмайди"* (Муслим, "Иймон", 168-170; Термизий, "Бирр", 79; Аҳмад, 5/389, 391, 396, 399, 406).

⁴³ Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **"Раббингиздан келадиган мағфират** (василаси бўлган амалларга) **ва кенглиги осмону ер кенглигича бўлган жаннатга** (кириш учун) **шошилиглар. У** (жаннат) **тақводорлар учун хозирланган. Улар** (тақводорлар) **мўлликда ҳам, муҳтожликда ҳам садақа берадилар, газабларини ютадилар, инсонларни** (қилган хатоларини) **кечирадилар. Аллоҳ таоло** (шундай бўлган) **муҳсинларни севади"** (Оли Имрон сураси, 133-134 ояшлар мазмуни).

Тақво, "виқойа" ўзагидан келган исмдир. "Виқойа" - ҳимоя қилиш маъносидадир. Тақво уч қисмдир:

1. Қалб тақвоси: қалбни куфрдан, ширкдан, уждан (амалга мағрурланиш), кибрдан, риё ва бошқа ёмон хислатлардан ҳимоя қилиш билан бўлади.

2. Тил тақвоси: тилни ёлғондан, ғийбатдан, гап ташишдан, бўҳтондан, бировнинг дилини оғритиш ва бошқа шу каби ишлардан ҳимоя қилиш билан бўлади.

3. Бадан тақвоси: зинодан, ўғрилиқдан, қотиллик ва бошқа шу каби феъллардан ҳимоя қилиш билан бўлади.

Куфр ва ширкдан сақланган инсон мўмин, катта-кичик гуноҳлардан ва ҳатто шубҳалилардан сақланган мўмин тақводор ўзини ғафлатдан сақлаган тақводор авлиё бўлади.

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *"Жаҳолатдан ёмон фақирлик йўқ, ақлдан яхши бойлик йўқ, ўзига ишонишдан ёмон ёлғизлик йўқ, маслаҳатдан яхши суянч йўқ, тадбир қилиш энг буюк ақлдир, гўзал ахлоқ энг шарафли насабдир, шубҳали нарсалардан йироқ бўлиш энг зўр тақводир, ҳаё ва сабр комил иймондандир"* (Табароний, 3/68, "Кашфул-хофаа", 2/499).

⁴⁴ Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **«Раббингиз шуни буюрди: «Менга дуо қилинглар, қабул қиламан!» Албатта Менга ибодат қилишга кибрлари йўл бермаган кимсалар яқинда ҳақир ва залил ҳолда жаҳаннамга кирадилар!»** (Фофир сураси, 60-оят мазмуни).

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *"Сизга дўзахийлар кимлигини айтайми? Улар ҳар кимга душман, бахил ва кибрли кимсалардир"* (Бухорий, "Айман", 9; "Адаб", 6; Муслим, "Жаннат", 46; Термизий, "Жаҳаннам", 13; Ибн Можа, "Зухд", 4; Аҳмад, 4/306).

"Жаннат билан жаҳаннам баҳслашди. Золимлар билан кибрлилар менда", деди жаҳаннам. "Заифлар билан йўқсиллар менда", деди жаннат. Аллоҳ таоло уларга шундай ҳукм қилди ва: "Сен, эй жаннат, Менинг раҳматимсан. Хоҳлаганимни сен билан раҳмат қиламан. Ва сен, эй жаҳаннам, Менинг азобимсан. Хоҳлаганимни сен билан азоблайман. Икковингизни ҳам тўлдирши Менга оид" (Муслим, "Жаннат", 34-36; Термизий, "Жаннат", 22; Аҳмад, 3/79).

⁴⁵ Рух латиф, нозикдир. Бадан касиф, дағалдир. Нафс бу иккисининг ўртасида бўлиб, руҳоний латофатни, нозикликни ва жисмоний касифликни, дағалликни қабул қила олади. Нафсда яхшилик ғолиб ва ҳоким бўлса, диннинг амрларини бажаради. Бу нафс нафис бўлади, нафси мутмаинна бўлади, шафқат этилишга лойиқ бўлади ва жаннатга тўғри кировчи нафс бўлади. Нафсда ёмонлик ғолиб ва ҳоким бўлса, бу нафс ўз истагига тобеъ бўлади. Бу нафсга қарши туриш, у билан курашиш лозим. Динимиз нафси амморага, ҳавои нафсга қарши курашиш динидир. Жаноби Сарвари коинот (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *"Сизлардан ҳеч бирингиз, ҳавои нафсини мен келтирган шариатга тобеъ қилмагунча иймонли бўлмайди"* (Бағавий, "Шарҳус суннаҳ", 1/213).

Пайғамбаримиз (с.а.в.) келтирган шариат икки қисмдир: эътиқодий ва амалий. Эътиқодий қисмини қабул қилиб, амалий қисмини қабул қилмаган ёки ишонмаган, кофир бўлади, ўлса жаҳаннамга киради. Амалий қисмига тобеъ бўлиб, эътиқодий қисмига тобеъ бўлмаган, мунофиқ-кофир бўлади, ўлса жаҳаннамга киради. Эътиқодий ва амалий қисмларига тобеъ бўлган, комил мўмин бўлади, вафот этса жаннатга киради.

⁴⁶ Сахий киши ҳақида Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *"Сахийнинг хатосидан кўз юминг. Сахий адашса, Аллоҳ таоло уни огоҳ этади, сахий Аллоҳга яқиндир, жаннатга яқиндир. Сахий жоҳил, бахил олимдан (ёки обиддан) кўра Аллоҳга суюқлидир"* (Муслим, "Зухд", 45; Аҳмад, 2/296).

Аллоҳ таоло севган бандасини асрайди, йўлдан тойса огоҳ қилади. Аллоҳ жалла жалалуху сахий кишини, гуноҳ қилса, гуноҳида давом эттирмайди. Қилган гуноҳига тавба этишга муваффақ қилади. **"Кимки (хайр йўлларига) берса, (тақво йўлини тутиб) сақланса ва "ҳуснаа"ни (дини ва Куръондаги ҳақиқатларни) тасдиқ қилса, унга энг қулай бўлгани (ҳисобни, жаннати амалларни) муяссар қиламиз"** (Лайл сураси, 5—7 оятлар мазмуни).

⁴⁷ Расулуллоҳдан (с.а.в.) бир кимса: *"Исломининг амалари орасида қайси (амал) энг хайрлидир?"* деб сўради. Шунда: *"Таом улашишинг, таниганинг ва танимаганингга салом беришингдир"*, деб жавоб бердилар ул Зот (с.а.в.). (Бухорий, "Иймон", 6, 20; "Истизон", 9; Муслим, "Иймон", 63; Абу Довуд, "Адаб", 142; Насоий, "Иймон", 16; Ибни Можа, "Атъима", 1).

Мусулмон бўлган яҳудий Абдуллоҳ ибн Салом (р.а.) айтдилар: "Пайғамбар (с.а.в.) (Маккадан хижрат қилиб) Мадинага келишларида халқ кутиб олиш учун пешвоз чикди. Шунда "Расулуллоҳ келдилар", деган овоза бўлди. Мен ҳам "бир кўрайчи" деб халқ орасига кирдим. Ул Зотнинг (с.а.в.) муборак юзларини кўрганимда, бу юзда ёлғон йўқлигини билдим. Пайрамбаримиздан (с.а.в.) илк эшитганим фармон шу эди: *"Эй инсонлар! Саломни кўпайтиринг, ёйишг. (Муҳтожларга) таом беринг, қариндошларингиз билан яхши муносабатда бўлинг ва тунлари халқ ухлаётганида намоз ўқинг — омонлик билан жаннатга кирасиз"* (Ибни Можа, "Атъима", 1).

Савоб миқдори амалларнинг оз ё кўплигига кўра эмас, балки, ихлосга кўрадир. Ихлос билан бажарилган зарра қадар амал, ихлоссиз ботмон амалдан қийматлидир, хатто бу қиёсдир.

Амалларнинг савоб миқдори ҳақида кўрсатилган сон кўплика киноядир.

⁴⁸ Расулуллоҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *"Ҳеч бирингиз ўз нафси учун хоҳлаган нарсани биродарига ҳам хоҳламаса (комил) иймонли бўлмайди"* (Бухорий, «Иймон», 7; Муслим, "Иймон», 71).

Биродарлик - дўстлик икки қисмдир: диний биродарлик, инсоний биродарлик. Мўминлар диний биродарларимиздир. Қолган инсонлар иккинчи қисм биродарликка мансуб.

Мўминлар ўзларига раво кўрган нарсани диний биродарларига ҳам раво кўрмасалар комил мўмин бўла олмайдилар.

⁴⁹ Инсоннинг феъли билан сиймоси ўзаро уйғун бўлади. Одатда сурати гўзал, ахлоқи хунук бўлган инсонлар жуда оздир. Юзнинг порлоқлиги, ойдинлиги соҳибининг гўзал хулқига ишоратдир.

Шундай дейилган: эҳтиёжларингизни гўзал юзли кимсаларга билдиринг. Улар эҳтиёжларингизни адо этсалар, фақатгина гўзал юз билан адо қиладилар. Аммо бу умумий қоида эмас, зеро шундай "гўзаллар" борки, эҳтиёж сўралса озор берадилар. Ва шундай "хунуклар" борки, улардан сўралса гўзал юзли муомала кўрсатадилар.

Демак, юзнинг гўзаллиги соҳибининг ҳаёсига, инсонийлигига далил ва аломат бўлишининг эҳтимоли кўпдир. Акси бўлиши нодир ҳолатдир. (Муновий, "Файзул-Қодир", 1/540).

⁵⁰ Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *"Ким Аллоҳга на охират кунига ишонса, меҳмонини ишлатласин. Ким Аллоҳга ва охират кунига ишонса, қариндошлари билан боғлансин. Ким Аллоҳга ва охират кунига ишонса, фақат яхши сўзларни сўзласин ё сукут қилсин"* (Бухорий, "Адаб", 31, 85; Муслим, "Луқота», 14; "Иймон", 74, 75, 77).

"Шубҳасиз, малаклар (меҳмонлар учун) дастурхон ёзаётганингизда гуноҳларингиз кечирилишини сўраб дуо қиладилар" (Суютий, "Ал-Жомеъ ус-согийр", 2129-ҳадис).

⁵¹ Пайғамбаримиз (с.а.в.) илтифот қилдилар: *"Ит ва сурат (бут ёки тана сурати) бор уйга малаклар кирмайди"* (Бухорий, *"Бад ул-холқ"*, 17, 7; Абу Довуд, "Либос", 44-45; Термизий, "Адаб", 44; Насоий, "Таҳорат", 167; "Сайд", 19, 20; Муватто, "Истизон", 6, 8).

Малаклар Аллоҳ таоло рози бўладиган жойларда бўлади, норизо жойда бўлмайди. Котиб малаклар инсондан ҳеч ҳам айрилмайдилар. Ўлим малаклари ҳам шундай. Котиб малаклар фақат, номуносиб жойларда (хало каби) инсондан айриладилар.

⁵² Расулуллоҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *"Она-отага азият берганни Аллоҳ таоло лаънатлайди"* (Аҳмад, 1/317).

Аллоҳ таоло лаънатлаган кимсани фаришталар ҳам лаънатлайдилар. Лаънат — узок бўлиш, раҳматдан маҳрум қилиш демакдир. Малаклар раҳматдан маҳрум бўлганнинг ёнига бормайди.

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *"Аллоҳ жалла жалалуҳу Қиёмат куни уч тоифа кимсанинг юзига боқмайди: она-отасига осий бўлганларга, эркакка ўхшаган аёлларга, оиласини (онаси, синглиси, аёли ва қизларини) раиш қилмаган эркакларга. Уч тоифа жаннатга кирмайди: она-отасига осий бўлганлар, ичкиликка берилганлар, миннат қилувчилар"* (Насоий, "Закот», 69; "Аириба", 46; Доримий, "Аириба", 5; Аҳмад, 2/69, 128).

⁵³ Расулуллоҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *"Меҳмон кутмаган (хоҳламаган) кимсада яхшилик йўқдир"* (Аҳмад, 4/155).

Малаклар яхшилик йўқ уйга кирмайдилар.

Аллоҳ таоло меҳмонни сийлаганни сийлайди. Аллоҳ таоло сийлаган бандалари фариштали

бўлади. Кишининг фариштали бўлиши ундан Аллоҳ жалла жалалуҳу рози бўлганининг аломатидир.

⁵⁴ Куръони Қаримда ва Пайғамбаримизнинг (с.а.в.) ҳадиси шарифларида таъкидлаб буюрилган фарзлардан бири "амри маъруф"дир.

Луқмон (а.с.) ўғилларига айтдилар: "Эй ўғлим! Намозни тўқис адо қил, маъруфга буюр, мункардан қайтар. Сенга келган сабр қил. Булар, албатта, азмга мувофиқ ишлардир" (*Луқмон сураси, 17-оят мазмуни*).

Аллоҳ таоло Пайғамбаримизга (с.а.в.) марҳамат қилди: **"Сиз афв йўлини тутинг, маъруфга буюриш ва жоҳиллардан юзингизни буринг!"** (*Аъроф сураси, 199-оят мазмуни*).

Бу ояти каримани қуйидагича тушунишимиз мумкин: аввало, инсонларни афв этиш йўлини тут, ёмонликни ёмонларга хос бил, аммо ёмонликда давом этишларини хуш кўрма. Тушунтир - билсин; кейин буюр. Агар сўзларингга эътибор бермай жоҳиллик қилсалар, сен уларга жоҳиллик қилма, жоҳилларга тил ва қўл билан ёмон жавоб беришдан юз ўгир.

Аллоҳ таоло Ислом умматининг фазилатини баён этиб марҳамат қилади: **"Сизлар инсонлар учун чиқарилган умматнинг энг яхшисисиз. Яхшиликка буюрасиз, ёмонликдан қайтарасиз ва Аллоҳга иймон келтирасиз"** (*Оли Имрон сураси, 110-оят мазмунидан*).

Куръони Карим амри маъруф ва наҳий мункар этиш фарзлигини эркагу аёлга баён этган.

Пайғамбаримиз (с.а.в.) илтифот қилдилар: *"Аллоҳга қасамки, ё амри маъруф наҳий мункар қиласизлар ёки Аллоҳ таоло сизларга бир азоб (жазо) юборади. Кейин сизлар (бу жазонинг кўтарилишини сўраб) дуо қилсаларингиз ҳам дуоларингиз қабул бўлмайди"* (*Термизий, "Фитан", 9*).

Жамиятнинг осудалиги, маъруфнинг (яхшиликнинг) кўплиги мункарнинг (ёмонликнинг) йўқлигига боғлиқ. Яхшилик кўпайиши учун ҳаракат бўлмаса, яхшилик ва яхшилар вақт ўтиши билан йўқолади. Ёмонликни йўқолиши учун қилинадиган "феълий дуо" (жисмоний ҳаракат ҳам дуо ҳукмида - тарж.) бўлмаса, "қавлий дуо" (қўл очиб дуо қилиш - тарж.) ҳам қабул бўлмайди.

«Сизлардан ким мункар ишни кўрса, қўли билан қайтарсин, бунга кучи етмаса тили билан, бунга ҳам кучи етмаса қалби билан (рад қилсин, газаблансин). Бу иймоннинг энг заифидир» (*Муслим, "Иймон", 78; Термизий, "Фитан", 11; Насоий, "Иймон", 17; Аҳмад, 3/20, 49*).

Барча инсонлар тоқатлари доирасида ўз оилаларида, иш жойларида, ён-атрофларида амри маъруф ва наҳий мункар қилишлари лозим. Мункар ишни қалбдан рад этиш ва уни ёқтирмаслиги иймондандир. Мўмин қалби билан куфрни, ширкни, гуноҳларни рад қилмаса, мўмин бўла олмайди.

⁵⁵ Динимиз барчага, бутун инсониятга юборилган. Унинг олийжаноб даъватларини ҳаммага етказмоқ, хусусан, ёмонларга тушунтирмоқ, саодатимиз бошидир.

Жамият фаровон бўлиши учун ундаги ёмонлар яхшиликка юз буришлари керак. Бу амри маъруф ва наҳий мункарсиз бўлмайди.

Демак, барчага амри маъруф қилинади, ҳатто «сафил»га (ваъз айтиб ўзи бажармаган, қайтариб ўзи қайтмаган, ўзи айтганига ва ўзига айтилганга бепарво қараган кимсага) ҳам.

⁵⁶ Яхшиликка буюрган ўзи яхшилик қилмаса, ёмонликдан қайтарган ўзи ёмонликдан қайтмаса, тубанлашгандан тубанлашади. Шунинг учун, амри маъруф аввало уларга етказилади. Зеро, уламо ва умаро (амирлар, идора қилувчилар) тuzалса, жамият ҳам тuzалади.

⁵⁷ Пайғамбаримиз (с.а.в.) илтифот қилдилар: *"Шубҳасиз, садақа Аллоҳ таолонинг газабидан ва ёмон ўлимдан сақланиш боисидир"* (*Термизий, "Закот", 28*).

Аллоҳ таолонинг ғазабига йўлиқиш, Унинг азобига йўлиқишдир. Аллоҳ розилиги учун

берилган садақа, Унинг азобидан сақланишнинг боши эканлигини Расулуллоҳ (с.а.в.) айтдилар.

⁵⁸ Аллоҳ жалла жалаллуҳу, садақа, эҳсон қилувчиларнинг ризқини орттиришни ваъда қилади: **"... (Хайр учун) нимани сарфласангиз, У бунинг ортидан (янада яхшисини) лутф қилади. У ризқ берувчиларнинг яхшисидир"** (*Сабаъ сураси, 39-оят мазмунидан*).

Расулуллоҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *"Ризқнинг (сизга) келишини садақа билан сўранг"* (*Байҳақий, Мунаввий, "Файзул-Қодир", 1/494*).

Аллоҳ таоло марҳамат қилди: *"Эй Одам ўғли! Инфоқ қил, сенга ҳам инфоқ қилинади"* (*Бухорий, "Тафсири", 11/2; Муслим, "Закот", 36*).

"Садақа молни ҳеч камайтирмайди" (*Муслим, "Бирр", 69; Термизий, "Бирр", 2; Доримий, "Закот", 34; Муватто, "Садақа", 12*).

"Ҳар тонгда икки фаришта нозил бўлиб, бири: "Аллоҳим! Молидан инфоқ қилганга халаф (ортидан янада яхшисини) бер", иккинчиси: "Аллоҳим! Молидан бермаганга талаф (талофат) бер", дейди" (*Бухорий, "Закот", 44; "Васойа", 17,26; "Вақола", 10; "Тафсири", 3/5; "Ашриба", 13; Муслим, "Закот", 42; Доримий, "Закот", 23; Аҳмад, 3/141, 256, 285*).

⁵⁹ Пайғамбаримиз (с.а.в.) илтифот қилдилар: *"Садақа етмиш ёмонликнинг эшигини ёпади"* (*Табароний*).

Садақани эрта тонгда берилишида кўп фойдалар бор. Барвақт берилганида яширин бериш имкони бўлади ва олувчининг шарафи ҳимояланади. Ва унинг эҳтиёжи эртароқ йўқолади. Бу ила дуосини олишга сабаб бўлади.

Садақани яширин беришда ҳам савоб кўп. Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **"Агар садақаларни ошкора берсангиз бу ҳам гўзалдир. Аммо яширин ҳолда фақирларга берсангиз бу ўзингиз учун яхшироқдир** (Аллоҳ таоло бу сабабли) **гуноҳларингиздан бир қисмини кечиради. Аллоҳ нима қилсангиз барчасидан хабардор"** (*Бақара сураси, 271-оят мазмуни*).

Расулуллоҳ (с.а.в.) Қиёмат куни Арш остида сояланадиган етти кимсадан бирининг *"...ўнг қўли берганни чап қўли билмайдиган..."* кимса экани хабарини бердилар. (*Муслим, "Закот", 91*).

⁶⁰ Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **"Севганингиз нарсалардан Аллоҳ учун сарфламагунингизча асло яхшиликка ноил бўлмайсиз, Садақа қилиб нимани берсангиз, шубҳасиз, Аллоҳ уни жуда яхши билади"** (*Бақара, 272-оят*).

Инсон, қўлидаги молнинг энг яхшисини Аллоҳ розилиги учун инфоқ қилса, қалбидан унинг севгиси йўқолади, Аллоҳнинг севгиси ҳосил бўлади.

⁶¹ Аллоҳ таоло ҳалол молдан берилган садақани қабул қилади, ҳаром молдан берилган садақани рад этади. Расули Акрам (с.а.в.) илтифот қилдилар: *"Кимки ҳалол топган молидан бир хурмо қийматида садақа берса, Аллоҳ у садақани, соҳиби учун тоғдек бўлгунича — сизлар сутдан айирганингиз тойни катта қилгандек — асрайди"* (*Бухорий, "Закот", 8; "Тавҳид", 23; Муслим, "Закот", 63; Термизий, "Закот", 28; Насойи, "Закот" 27, 48; Ибни Можжа, "Закот", 28; Доримий, "Закот", 35; Муватто, "Садақа", 1; Аҳмад, 2/268, 331, 381, 418*).

Мўмин учун энг қийматли нарса ҳалол лукма, ҳалол бойлик топишдир. Ҳалол егулик ҳалол йўл билан келади. Ҳалол йўл - ҳузурли йўлдир. Ҳалолнинг аввали ҳузур, топилиши ҳузур, охири ҳузур. Ҳалоллик дунёмизни ҳам, охиратимизни ҳам обод қилади.

⁶² Расулуллоҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *Кишининг соғлом ҳаётлигида берган бир дирҳам садақаси, ўлим оннда берадиган юз дирҳам садақасидан яхшироқдир"* (*Абу Довуд, "Васойа", 3*).

Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **"Намозни тўқис адо қилинг. Закотни беринг. Аллоҳга**

"қарзи ҳасана" беринг (хайрли ишларга мол сарф этинг). **Хайрли ишлардан ўзингиз учун нимани тақдим этсангиз, уни Аллоҳ ҳузурда янада хайрли ҳамда савоби янада кўп ҳолда топасиз. Ва Аллоҳдан мағфират сўранг. Албатта, Аллоҳ Ғофур ва Раҳимдир»** (*Муззаммил сураси, 20-оят мазмунидан*).

⁶³ Киши бу дунёда охират учун қайси савоб-хайрли ишни бажарган бўлса, албатта уни Қиёмат куни кўради. Ҳаётлигида нима қилган бўлса, шуни топади. У ўлгандан сўнг ортида қолганлар унга фойдали бўлган ишларни қилишлари гумондир.

⁶⁴ Ўлган киши номидан унинг қарзини тўлаш, ҳаж қилиш ва садақа бериш жоиздир.

Бир аёл Пайғамбаримиздан (с.а.в.) сўради: *"Эй Аллоҳнинг Расули! Онам ҳаж қила олмади. Унинг номидан ҳаж қилсам бўладими?"* Расулulloҳ (с.а.в.): *"Унинг номидан ҳаж қилсанг бўлади" деб илтифот қилдилар.* (*Муслим, "Сийам", 157*).

Пайғамбаримиз (с.а.в.) ҳузурларига бир одам келиб сўради: *"Эй Аллоҳнинг Расули! Онам тўсатдан вафот этди, васият ҳам қила олмади. Агар онам номидан садақа қилсам, онамга савоби борадими?"* Пайғамбаримиз (с.а.в.): *"Албатта", деб марҳамат қилдилар.* (*Муслим, «Закот», 51*).

⁶⁵ Ҳазрати Анасдан (р.а.) ривоят қилинади: *Расулulloҳдан (с.а.в.) биз ўлганларимизга дуо қиламиз, улар номидан садақа берамиз, ҳаж қиламиз. Уларга савоби етадими",* деб сўрадим. Расулulloҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *"Албатта, савоби уларга етади. Сизлар берилган ҳадядан севинганингиздек севинадилар* (*Аҳмад Довуд ўғли, "Саҳиҳи Муслим», таржима ва шарҳи, 5/366*).

Саъд ибн Убода (р.а.) Пайғамбаримиздан (с.а.в.) ўлган онасининг тўлай олмаган назри ҳақида ҳукм сўради. Пайғамбаримиз (с.а.в.) илтифот қилдилар: *"Онанг номидан сен адо қил.* (*Муслим, "Нузур", 1*).

Жумхур уламога кўра, ўлганнинг назри мол бўлмаса, меросхўрга уни адо қилиш лозим бўлмайди. Агар назри мол бўлса лекин орқасида ҳеч қандай моли қолмаган бўлса ҳам меросхўр тўламайди. Аммо меросхўрга ўз молидан тўлаши мустаҳаб бўлади. (*Аҳмад Довуд ўғли, "Саҳиҳи Муслим», таржима ва шарҳи, 8/201*).

⁶⁶ Дуонинг мазмуни: **"Аллоҳим! Қабримизни нурли этган бандангни мағфират қил. Бизга жаннатни хушxabар берганингдек уларга ҳам хушxabар бер"**

⁶⁷ Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **"Улар фақат Аллоҳга ибодат қилишади, динларида ихлосли бўлишга, ханифлардан бўлишга** (тўғри йўлла юришга), **намозни тўқис адо қилишга ва закот беришга буюрилдилар"** (*Баййина сураси, 5-оят мазмунидан*),

Ихлос - амални фақат Аллоҳ таоло учун қилиш, ёмонликни фақат Аллоҳ таоло учун тарк этиш, умуман, ҳар ишни Унинг розилиги учун бажаришдир.

Ҳаниф - барча ботил тушунча ва ҳаракатлардан воз кечиб Ҳаққа йўналган кимса.

Ихлос амаллар қабул бўлишининг асосий шартидир. Аллоҳ таоло розилиги боисидир.

Баъзи буюк зотлар: **"Ихлосли кимса — амали учун мақталишни хоҳламайди"**, деган эканлар.

⁶⁸ Имоми Муслимнинг (р.а.) "Китабул имора" номли асарларида шу мавзуга оид ҳадиси шариф ривоят қилинган.

Унда мужоҳид номи учун жиҳод қилган олим номи учун Курони Каримни ўрганиб, ўргатган; сахий номи учун молини садақа қилган кимсаларнинг амаллари ихлоси бўлмагани, риё билан қилганлари сабабли дўзахга тушиш хабари берилган.

⁶⁹ Муҳаммад Ҳамдий Йазир (р.а.) бу оят тафсирида айтадилар: "Аллоҳ таолонинг ҳузурига бориш, ҳисоблардан нажот топиб савобга киришиш, розилигини топиш, жамолини кўришни умидида бўлган банда шунга лойиқ амал қилсин ва Раббига ибодатда ҳеч кимни шерик қилмасин. Оятнинг аввалида айтилганидек, кофирлар каби очиқ ширк ҳам, яширин ширк ҳам қилмасин" (*Муҳаммад Ҳамдий Йазир, "Ҳақ дини Қуръон тили", 5/398*)

Ҳасан Басрий (р.а.) ҳазратлари нафсларини кўп бора ҳисобга тортиб дер эканлар: "Сен, Аллоҳнинг обид, зоҳид ва солиҳ бандалари каби сўзлаб, фосиқ, мунофиқ ва муруиларнинг (риёкор) ишини қиласанми?! Валлоҳи, ихлосли бандаларнинг сифати бундай эмас!"

Ҳазрати Али (р.а.) айтдилар: Риёкорликнинг уч аломати бўлади:

1. Ёлғизлигида эриниб ва нафл намозларни ўтириб ўқийди.
2. Инсонлар олдида ўзини ғайратли кўрсатади.
3. Мақталмаса кам, мақталса кўп амал қилади. (*Умар Темизэл, "Танбеҳул-муғтаррийн" таржимаси, 29-саҳифа, 33*).

ҚУРЪОН, ДУО, ИСТИҒФОР ВА БОШҚА ЗИКРЛАР

⁶⁹ Нуъмон ибн Баширдан (р.а.) ривоят қилинади. Пайғамбаримиз (с.а.в.) илтифот қилдилар: "*Дуо - ибодатдир.*" Кейин бу ояти каримани тиловат қилдилар: "**Раббингиз буюрди: "Менга дуо қилинг. Сизни ижобат (ва дуоингизни қабул) қиламан. Менга ибодат қилишдан ўзларини катта олганлар хор ва ҳақир ҳолда жаҳаннамга кирадилар"** (*Мўминлар сураси, 60-оят мазмуни*). (*Термизий, "Даъват", 2; "Тавсир", 2/16; Ибни Можса, "Дуо", 1; Аҳмад, 4/267; 271, 276*),

"Дуо - ибодатнинг (қулликнинг) энг яхшисидир" (*Термизий, "Даъват", 2*).

⁷¹ Расули Акрам (с.а.в.) марҳамат қилдилар: "*Азон ва такбир орасида қилинган дуо қайтарилмайди*" (*Термизий, "Солат", 44; "Даъват", 128; Абу Довуд, "Солат", 35, 37; "Жиход", 39; Аҳмад, 3/119, 155, 225, 254*).

"*Ким Аллоҳга дуо қилмаса, унга Аллоҳнинг газаби келади*" (*Аҳмад, 2/443; Ибни Можса, "Дуо", 1*).

"*Аллоҳ таоло дуо қилувчиларнинг зерикмасдан, давомли сўраганларини севади*" ("*Кашфул-хофаа*" 1/287).

Дуо қабул бўлишининг бир неча шартлари бор:

1. Дуонинг қабул бўлишига ишониш.
2. Аллоҳ жалла жалалуху буюргани учун дуо қилиш.
3. Дуо қилишда ғафлатда бўлмаслик.
4. Тоатда давомли бўлиш.

⁷² Ҳазрати Анас (р.а.) айтадилар: "*Мен Расулуллоҳнинг (с.а.в.) дуога қўл кўтарганларида, қўлтиқлари оқини кўрдим*" (*Муслим, "Истисқоъ", 5, 7; "Фазоил", 165*).

Пайғамбаримизнинг (с.а.в.) қўлларини кўтариб дуо қилганликлари хақида ўттиздан ортиқ ривоят собит бўлган. (*Аҳмад Довуд ўғли, "Саҳиҳи Муслим", таржима ва шарҳи, 10/410*).

⁷³ Бу дуонинг одобларидандир. Энг комил одобли Расули Акрамдирлар (с.а.в.). У Зотни (с.а.в.) одоблантирган Аллоҳдир, жалла жалалуху. Ўнг қўлнинг кўрсаткич бармоғига қараш қалб ва тил ила зорланиб, диққат билан дуо қилиш учундир.

⁷⁴ Имоми Муслим (р.а.) Абу Ҳурайрадан (р.а.) ривоят қиладилар: "Абу Мусо (р.а.) айтиб

бердилар: *"Бир сафарда Расулulloҳ (с.а.в.) билан бирга эдик. Жамоат ошкора такбир айта бошлади. Пайғамбаримиз (с.а.в.) шунда марҳамат қилдилар: "Эй инсонлар! Ўзингизга ачининг! Сизлар дуо қилаётган на кар ва на гоибдир. Сизлар шубҳасиз эшитувчи ва яқин Зотга дуо қилиясизлар. У сизлардан огоҳдир"* (Муслим, "Зикр", 44).

Одамлар намоз ўқиётганларида бошқаларнинг овоз чиқариб Қуръони каримни тиловат қилиши ва ошкора дуо қилиши жоиз эмас. Бу уларнинг намозлари бузилишига сабаб бўлиши мумкин.

Бир савоб иш учун бошқаларнинг савоб ишларига монъелик қилинмайди.

⁷⁵ Аллоҳ таоло Қуръони Каримда марҳамат қилади:

"У ҳолда Сиз улар нима десалар сабр қилинг. Қуёш чиқишидан аввал ва ботишидан аввал Раббингизга ҳамд ва тасбеҳ айтинг. Туннинг бир қисмида ва куннинг атрофида ҳам (пешин ва аср маҳалида) тасбеҳ айтингки (Унинг) розилигини топасиз" (Тоҳа сураси, 130-оят мазмуни).

Аллоҳ таолонинг ҳаё қилиши бандани азобдан жаҳаннамдан узоқлаштиради демакдир.

Ҳаромлардан сақланган, амрларни имкон қадар бажарган киши бу вақтларда зикрда давомли бўлса, жаҳаннам азобига тушмайди. Пайғамбаримиз (с.а.в.) хабар бердилар: *"Аллоҳ таоло айтади: "Мени бир кун зикр қилгани ва ёки бир марта Мендан қурққанни жаҳаннамдан чиқараман!"* (Термизий, "Жаҳаннам", 9).

Расулulloҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *"Аллоҳнинг азобидан Аллоҳни зикридай қутқарувчи йўқдир"* (Термизий, "Даъавот", 6; "Адаб", 53).

⁷⁶ Асосий ишини бажариб қўшимча иш қилган зиёда қилиб берилади. Бу бомдод намозини жамоат билан ўқиб, сўнг масжидда куёш чиққунча ўтирган кимсага берилади.

Ибодатнинг даражаси унинг қийинчилиги ва заҳмати билан боғлиқдир. Нафсга энг оғир иш ўлимдир. Шунинг учун шаҳидлик барча гуноҳларга каффорат бўлади. ҳаж қилган киши онасидан туғилгандек гуноҳлардан покиза бўлади. Бомдод намозининг савоби жуда ҳам улуғ. Бомдод вақти малаклар ҳозир бўладиган ва навбат алмашадиган ондир. Дуолар қабул бўладиган вақтдир.

Пайғамбаримизнинг (с.а.в.) бу тавсияларидаги ҳаж ва умра савобидан мақсад нафл ҳаж ва нафл умра савобидир.

Аллоҳ таоло учун минг динор садақа қилишнинг савобидек кўп савоб олишга ишорадир.

⁷⁷ Истиғфорнинг маъноси: "Ўзимга, она-отамга, барча мўмин-мусулмон эркак-аёлларга, улардан ҳаёт бўлганларга ва вафот топганларга буюк Аллоҳдан мағфират сўрайман."

Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **"Аллоҳдан мағфират сўранг. Шубҳасиз, У Ғофур ва Раҳимдир"** (Нисо сураси, 106-оят мазмуни).

"... гуноҳларга мағфират сўраб турганлари ҳолида Аллоҳ уларни азобламайди" (Анфол сураси, 33-оят мазмунидан).

"Раббингиздан мағфират сўранг, тавба қилингки, сизларни маълум вақтга (ўлимга) қадар гўзал ҳолатда қолдиради ва (охиратда) ҳар бир фазилат соҳибига мукофотини беради" (Худ сураси, 3-оят мазмунидан).

Расулulloҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *"Аллоҳга қасамки, мен ҳар куни етмиш маҳалдан кўп истиғфор айтаман ва Унга тавба қиламан"* (Термизий, "Жаннат", 2; "Даъавот " 98).

"Дуонинг энг хайрлиси истиғфор айтишидир" ("Канзул-Уммол", 2085, 2112).

Расулulloҳ (с.а.в.): *"Банда билмай гуноҳ қилиб қўйиб, ортидан таҳорат олиб намоз ўқиса ва Аллоҳ таолодан мағфират сўраса, Аллоҳ таоло унинг гуноҳини албатта кечиради"*, — дедилар ва Бу ояти каримани ўқидилар: **"Улар бирор ёмон иш қилсалар ёки нафсларига зулм**

қилсалар Аллоҳни ёд этадилар, гуноҳларига истиғфор айтадилар. Гуноҳларни кечирувчи Аллоҳдан ўзга ким бор? Ва улар қилган (гуноҳлари) узра давомли бўлмайдилар" (*Термизий, "Тафсири», 3/135, 3009-ҳадис*).

Комил мўмин катта гуноҳлар қилмайди, кичик гуноҳларда давом этмайди. Унга дарҳол истиғфор айтади ва тавба қилади. Истиғфор ва тавба кичик гуноҳларни кетказди. Комил мўмин бўлган Аллоҳнинг дўстлари, яъни валийлар фақат ўзлари учун эмас, балки мўмин биродарлари учун ҳам истиғфор айтадилар.

Ҳаромни қилиш қандай гуноҳ бўлса, буйруқларни тарк этиш ҳам шундай гуноҳдир.

⁷⁸ "Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ, Унинг борлигини аввали йўқ. Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ, Унинг борлигини сўнги ҳам йўқ. Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ, Раббимиз Боқий, ҳар нарса фоний".

⁷⁹ Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **"Аршни кўтарган (малаклар) ва унинг атрофидагилар Раббиларига ҳамд ила тасбеҳ айтадилар, Унга иймон келтирурлар. Ҳамда иймон келтирган зотлар учун истиғфор айтадилар: "(Эй) Раббимиз! Барча нарса илминг ва раҳматинг қамровида. Тавба қилиб, йулингда бўлганларни кечир Уларни жаҳаннамдан сақла"** (*Ғофир сураси, 7-оят мазмуни*).

Дуолар икки қисмдир:

1. Феълий дуо,
2. Қовлий дуо.

Қовлий дуо феълий дуодан сўнг бўлса ижобат бўлади. Намоз ўқимамай, фақатгина намоз сўнгидаги дуони ўқишликда маъно йўқ. Парҳезни тарк этиб дори ичиш билан қаерга борилади? Барча дуо ва зикрлар феълий дуоларга илова тарзидаги ибодатлардир.

Мўминнинг иймони қалбидадир. Қалбдаги иймонни тилда ва жисмда кўриниши фарздир. Тил қалб таржимони, вужуд тасдиғидир. Тил ва вужуд қалб билан бўлса, иймон қийматли бўлади.

Аллоҳ жалла жалалуҳу марҳамат қилади: **"Аллоҳ кимники кўксини исломга ёйган экан, у Раббидан бир нур узра эмасми? Аллоҳнинг зикридан қалблари қаттиқ бўлганларга вой бўлсин. Улар очик залолат узрадирлар"** (*Зумар сураси, 22-оят мазмуни*).

Ибни Масъуд (р.а.) ҳазратлари ривоят қиладилар: *"Биз сўрадик: "Эй Расулуллоҳ! Аллоҳ киши қалбини исломга ёйиши қандай бўлади?" У Зот (с.а.в.) илтифот қилдилар: "Нур қалбга киргач қалб очилади, кенгаяди (ва роҳат топади)." Биз сўрадик: "Эй Аллоҳнинг Расули, бунинг аломати нима?" У Зот (с.а.в.) илтифот қилдилар: "Абадий юртга (охиратга) йўналмоқ, алдоқчи юртдан (дунёдан) юз ўгириши ва ўлим келмасидан аввал ўлимга ҳозир бўлиши"* (*"Тафсири Қуртубий", 15/247*).

Мўмин охиратни топиш учун дунёни қўлга киритса, ҳар куни ўлишим мумкин деб ўлимга ҳозир бўлса, охират йўлчиси эканини унутмай жаннатга элтувчи амалларни ихлос билан қилса, Аллоҳнинг зикрини, шукрини қилса ва шу ҳолда ўлса беҳисоб жаннатга киришидан умид қилинади.

Аллоҳ хайр истовчига хайр беради, хайрли амал истовчини унга муваффақ қилади. Феълий дуоси қавлий дуосига, қавлий дуоси феълий дуосига зид бўлмаган кимсалар иймон билан ўлсалар, осон ҳисоб қилинади ёки ҳисобсиз жаннатга кирадилар.

⁸⁰ Савоб ва даража бир-биридан фарқлидир. Анбиё билан авлиёнинг даражалари фарқли. Авлиё билан саҳобаи киромларнинг (р.а.) даражалари фарқли. Уларни солиштириб бўлмайди. Авлиёнинг савоби қанчалар кўп бўлмасин саҳобалар даражасига етолмайди. (Сухбати Набавийадан (с.а.в.) олган файзлари уларни шариатимиз "осмони"нинг "юлдузлари" мақомига чиқарди - тарж.)

Бомдод намози вақти айнаи уйқу маҳали, тўшакдан айрилиш қийин бўлганидан, у вақтда туриш ва такбир, таҳлил айтиш савоби кўп. Аср вақти ҳам худди шундай. Дунё ишлари машғулоти орасидан маънан ажралиб такбир, таҳлил айтиш кўп савоблидир. Шунинг учун ҳам нафси билан жиҳод қилганлар ташқи душман билан жиҳод қилгандан устун бўладилар. Чунки ташқи душман очиқ маълум. Ички душман эса дўст кўринади. Ташқи душманга енгилиб ўлган кимса шаҳид бўлади, даражаларнинг энг баландига эришади. Ички душманга енгилган кимса эса Аллоҳдан узоқлашади, шайтонга дўст бўлади.

⁸¹ Расулуллоҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *"Ким менга бир салавот айтса, Аллоҳ унга ўнта салавот (марҳамат) этади"* (Муслим, "Солат", 70).

Пайғамбаримизга (с.а.в.) салавот айтиш Аллоҳ таолонинг амридир: **"Шубҳасиз, Аллоҳ ва малаклар пайғамбарга салавот айтадилар. Эй мўминлар! Сизлар ҳам унга салоту салом айтинг"** (Азҳоб сураси, 56-оят мазмуни).

У Зотга (с.а.в.) Аллоҳ таолонинг салавати марҳаматидир. Малакларнинг салавати - истиғфор, мўминларнинг салавати дуодир.

Расули Акрам (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *"Ким менга бир салавот айтса, Аллоҳ таоло унга бир қийрот (савоб) ёзади. Ққийрот Уҳуд тоғи қадардир"* (Мунавий, "Файзул - Қодир", 6/170, 8813-ҳадис).

Пайғамбаримизга (с.а.в.) салавот "Саллоллоҳи алайҳи ва саллам" дейиш билан бўлади. Аллоҳ таоло ояти каримада бунини амр қилган.

Пайғамбаримизга (с.а.в.) салоту салом айтиш у зотнинг шафоатларига боис эканлиги ҳақида шундай деганлар: *"Муаззин азонини эшитганингизда унинг айтганларини такрорланг. Кейин менга салавот айтинг. Ким менга бир салавот айтса, Аллоҳ унга ўнта салавот (марҳамат) этади. Аллоҳдан мени васила бўлишимни сўранг. Васила жаннатдаги бир мақомки, Аллоҳнинг бандаларидан бирига насиб бўлади. Умид қиламан, у менга насиб бўлади. Ким менинг василага ноил бўлишимни дуо қилса унга шафоатим вожиб бўлади"* (Муслим, "Солат", 11).

Имоми Бухорий (р.а.) ривоят қилади: *"Ким азон эшитганда: Аллоҳим, бу етган даъват ва бошланган намоз Хожаси! Муҳаммадга васила ва фазилат бер. Уни ваъданг — Мақоми Маҳмудга эриштир"* деса, у кимсага Қиёмат куни шафоатим вожиб бўлади" (Бухорий, "Азон", 8).

⁸² Истиғфор - дуо ва зикрдир. Дуо ва зикр кўп айтилса қалъа бўлади. Қалъа ҳимоя унсуридир. Истиғфор ҳам қалъа каби мўминни ҳимоя қилади. Аллоҳ таоло мўминларни истиғфор айтган ҳолларида азобламаслигини ваъда қилган.

СОДИҚ ВА САДОҚАТ

⁸³ Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **«Аллоҳ содиқларни садоқатлари туфайли мукофотлантиради»** (Азҳоб сураси, 24-оят мазмуни).

Содиқ бўлиш учун аввал «эгриликни» ва «эгриларни» ташлаш керак. Кейин содиқларни топиб, улар билан бирга бўлиш лозим. Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **«Эй мўминлар! Аллоҳдан кўркинг ва тўғрилар (содиқлар) билан бирга бўлинг!»** (Тавба сураси, 119-оят мазмуни).

Расулуллоҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *«Унда (ростгўйликда) ҳалокатни кўрсангиз ҳам ростгўйликни ахтаринг (ва ундан четлашманг). Чунки нажот ростгўйликдадир»* (Мунавий, «Файзул Қодир», 3/232) *«(Сўзда ва ишда) тўғрилик инсонни яхшиликка етаклайди. Доимо тўғри сўзловчи банда Аллоҳ ҳузурда «сиддиқ» деб ёзилади. Ёлгончилик, инсонни ёмонликка, ёмонлик эса жаҳаннамга етаклайди. Доимо ёлгон сўзловчи банда Аллоҳ ҳузурда «ёлгончи» деб ёзилади»*

(Бухорий, «Адаб» 69; Муслим, «Бирр» 103, 104, 105; Абу Довуд, «Адаб» 80; Термизий, «Бирр» 46; Ибн Можа, «Муқаддима» 7; «Дуо» 5; Доримий, «Риқоқ» 7).

Сиддиқ ҳалокатли жойда ҳам ҳақни айтишдир, сиддиқ амал билан сўзнинг уйғун бўлишидир.

Жунайид Бағдодий айтадилар: «Сиддиқнинг ҳақиқати ёлғондан ўзга қутқармайдиган ўринда тўғри сўзлашдир» (Сулаймон Улуғтоғ, «Қушайрий Рисоласи» таржимаси 356—358-саҳифа).

Мўмин дунёда фойдали нарсани билганидек, охирати учун фойдали нарсаларни билиши лозим. Дунёси учун фойдали нарсага интилиб, охирати учун заҳира йиғмаган кимса мўмин эмас. Мўминнинг дунёси охиратга нарвон бўлади. Тўғрилиқни ушлаш, охиратни ушлашдир. Ақлли кимса - фоний ё боқийдан бирини танлаши лозим бўлса, албатта, боқийни танлайди. Ақл мўминликни тақазо қилганидан мўмин дунёда зарар кўрса ҳам, охиратда фойдали бўлгани учун тўғрилиқни танлайди. Дунёнинг ўткинчи фойдасидан охиратнинг боқий фойдасини устун тутади.

⁸⁴ Гуноҳ Аллоҳ рози бўлмайдиган, манъ этган ишларни қилиш ва буюрган ишларни қилмасликдир.

Гуноҳ қилган Аллоҳ ғазабига лойиқ бўлганидан пайғамбарлар, малаклар, солиҳлар ва ақлли инсонлар эътиборида ҳурматини йўқотади. Гуноҳ фитратга зид ишдир.

Гуноҳ нафс ва шайтон хоҳишидир. Нафс ва шайтон Аллоҳ таоло душманларидир. Душманга эргашган хоин саналади. Хоин тубан, манфур ва қийматсиздир.

⁸⁵ Пайғамбаримиз (с.а.в.) илтифот қилдилар: «*Ким менга жағлари, оёқлари орасидаги аъзоларини муҳофаза қилишга кафолат берса, мен уни жаннатга киришига кафолат бераман!*» (Бухорий, «Риқоқ», 23, «Худуд», 19; Аҳмад, 5/279, 281).

«*Инсон боласи тонг оттирганида барча аъзолари тилга зорланиб, ёлвориб дейдилар: "Бизнинг ҳаққимизда Аллоҳдан қўрқ! Биз барчамиз сенга боғлиқмиз. Сен тўғри бўлсанг, биз ҳам тўғри бўламиз. Сен эгри бўлсанг, биз ҳам эгри бўламиз!"*» (Термизий, «Зухд», 61).

⁸⁶ Нарсани қўлга киритишдан қўра қўлга кирган нарсани муҳофаза қилиш мушкул. Тўғри сўзли бўлиш, доимо тўғри сўзлаш - тўғри иш қилишнинг боши ва асосидир. Сўзи тўғрининг иши тўғри бўлади. Ҳамиша тўғри сўзлаш ҳаётда тўғри одам бўлиш, тўғри ишлаш омилидир.

⁸⁷ Аллоҳ таоло марҳамат қилади: «**Биз омонатни осмонларга, ерга ва тоғларга таклиф қилдик, улар эса олишдан чекиндилар, қўрқдилар. Инсон эса (бу омонатни) олди. Ҳақиқатан у жуда золим ва жуда жоҳилдир**» (Аҳзоб сураси, 72-оят мазмуни).

«**Аллоҳ сизларга омонатни эгаларига беришингизни амр қилди**» (Нисо сураси, 58-оят мазмуни).

«**Улар (нажот топувчи мўминлар) омонатларига ва берган сўзларига риоя қиладилар**» (Мўминлар сураси, 8-оят мазмуни).

Пайғамбаримиз (с.а.в.) илтифот қилдилар: «*Мунофиқнинг аломати учтадир: сўзласа ёлғон сўзлайди, ваъдасини бажармайди, омонатга хиёнат қилади*» (Бухорий, «Шаҳодат». 28; Муслим, «Иймон», 107, 109; Термизий, «Иймон», 14).

Бегоналар орасида гапирилиши исталмаган сўзни эшитган кишига, у сўз омонатдир.

Ибни Аббос (р. а.) шундай дейдилар: «*Омонат Аллоҳ жалла жалалухуга ва Расулига (с.а.в.) итоат. Ва Ҳақ таолонинг фарз қилган нарсаларидир*» (Ҳасан Басрий Чантай, «Куръони Ҳакийм ва Маоли Карим», 2/757).

«Намоз ва таҳорат омонатдир, ўлчов ва тарози омонатдир... Буларнинг энг оғири вадиядир (сақлашга берилган нарса)» (Ибни Касийр, 1/515).

Пайғамбаримиз (с.а.в.) «Қиёмат қачон?» деб сўраган бадавийга жавоб бердилар: «Омонатдорлик йўқолганда қиёматни кут!» Бадавий: «У қандай йўқолади?», деб сўради. Шунда Расулulloҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: «Иш лаёқатсизларга берилса, қиёматни кут!» (Бухорий, «Илм», 2).

⁸⁸ Пайғамбаримиз (с.а.в.) марҳамат қилдилар: «Сахийлик Аллоҳнинг саховатидандир. Сиз саховат кўрсатсангиз, Аллоҳ ҳам сизга саховат кўрсатади Саховат жаннатдаги бир дарахтдир. У дарахтнинг шохлари дунёга бўй чўзгандир. Ким у дарахтнинг бир шохидан тутса, Аллоҳ уни жаннатга киргизади, сахийлик иймондандир. Иймон эса жаннатдадир» («Итхафус садаҳ», 8/195; «Канзул Уммал», 16/217).

Расулulloҳнинг (с.а.в.) ҳазрати Алига (р.а.) саховат ҳақидаги тавсияларидан мурод кўнгилик тўқлиги бўлиши ҳам мумкин. Бу борада У зот (с.а.в.) илтифот қилдилар: «Бойлик мол кўплиги эмас. (Ҳақиқий) бойлик кўнгилик тўқлигидир» (Бухорий, «Риқоқ», 15; Муслим, «Закот», 120; Термизий, «Зухд», 40; Ибни Можа, «Зухд» 9; Аҳмад, 2/243, 261, 315, 390, 438, 443, 539, 540).

Кўнгилик тўқ бўлган кимса на йўқотганига хафа бўлади, на топган нарсасига хурсанд бўлиб ҳаволанади.

⁸⁹ Ифбат деганда халқум ва жинсий аъзоларни ҳаромдан асрашни тушуниш керак. Ҳалол луқма ейиш муҳимлигини юқорида оят-ҳадислар билан тушунтирилди. Жинсий аъзони ҳаромдан сақлаш лозимлиги ҳақида Расулulloҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: «Авратингни аёлинг ва жориянгдан бошқасидан сақла! Уни бошқага кўрсатма!» Сўрадилар: «Кўпчилик бир жойда бўлсачи, унда нима қиламиз?»

«Ўзгалар кўрмаслигини имконини қилсанг, ҳеч кимга кўрсатма!»

Яна сўрашди: «Ёлғиз ўзимиз бўлсакчи?» Шунда Расулulloҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: «Ҳаё қилишликка Аллоҳ инсонлардан кўра лойиқдир» (Абу Довуд, «Ҳаммом», 2; Термизий, «Адаб», 22; Аҳмад, 5/3-4).

⁹⁰ Охират саодатига етишга кўмак берган дунё қийматлидир. Дўстлик ҳам шундай. Энг яхши дўстлик қиёмат куни фойда берадиган дўстликдир. Бу ҳақда Аллоҳ таоло марҳамат қилади: «Дўстлар (гуноҳ ишда дўст бўлганлар) у Куни (қиёмат куни) бир-бирига душман бўлади. Тақво соҳиби (бир-бирини гуноҳдан сақлаган дўстлар) зотлар мустаснодир» (Зухруф сураси, 67-оят мазмуни).

Дўст бўлганлар дўстлик ҳаққига риоя этишлари лозим. Агар дўстлик ҳаққига бепарво бўлсалар, дўстликлари ҳақиқий бўлмайди. Дўстинг сенга нисбатан вазифасини бажармаса ҳам, сен унинг олдидаги вазифангни бажар!

Дўст танлаш ҳақида Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: «Мўминдан бошқа билан дўстлашма. Таомингни тақводорлар есин!» (Аҳмад, 2/168; Термизий, «Бирр», 28; Доримий, «Сийар», 3).

«Киши дўстининг динидадир. Дўстингиз ким эканига диққат қилинг!» (Термизий, «Зухд», 45).

Хорун Рашид айтадилар: «Эҳтиёж жикатидан дўстлик уч турли бўлади:

1. Озуқа каби зарур дўстлик, бусиз мумкин бўлмайди.
2. Дори каби лозим дўстлик. Бунга баъзан зарурат бўлади.
3. Заҳар каби зиён дўстлик. Бу ҳеч ҳам лозим эмас».

Имом Ғазолий «Ихёу-улуמידдин» асарларида шундай ёзадилар: «Дўстлик яхши кўриниш жиҳатидан уч қисмга бўлинади:

1. Хизматкоридек яхши кўрадиган дўст, унга молидан ортганини беради.
2. Ўзини яхши кўргандек яхши кўрадиган дўст. Унга молининг ярмисини беради.

3. *Ўзидан ортиқ яхши кўрадиган дўст. Унга, ўзи муҳтож бўлса ҳам, молини беради. Ўзидан уни афзал кўради».*

Киши нарса харид қилса, олганда дўстидан олиб, унга кўпроқ фойда беради. Сотганда дўстига сотиб, ўзи озгина фойда кўради.

Мутарриф ибн Абдуллоҳ (р.а.) шундай дер эканлар: *«Кимни менда битадиган иши бўлса қозога ёзиб, менга жўнатсин. Чунки мен мусулмоннинг юзида тиланиш илатини кўришни хоҳламайман. Зеро, исталган нарсани бериш қанчалар улуг иш бўлмасин сўрамоқ жуда оғирдир.*

⁹¹ Расулуллоҳ (с.а.в.) Анас ибн Моликка (р.а.) илтифот қилдилар: *«Сиримни сақла! (Комил) мўмин бўласан» (Абу Йама).*

«Бир мажлисда бўлган кимса омонатга (сирга) риоя қилсин. Ундаги (сирини) ҳатто дўстига фош этиши ҳалол эмас» (*Абдурраззоқ*).

«Кимса учрашганда бир сўз айтса, кетгач, сўзи эшитганга омонатдир» (Ибни Абу Шайба, Абу Довуд, Ибни Ҳожар Асқолоний, Фатҳул Борий, «Шарҳи саҳиҳил Бухорий», 11/82).

Сир омонатдир. Омонатга риоя қилиш фарздир. Омонатга хиёнат қилиш мунофиқлик аломатидир. Мунофиқлик аломати бўлган кимса ёмон дўстдир. У дўстликка лойиқ эмас.

⁹² Дўстдан зарар келмайди. Фақат оз бўлса ҳам фойда келади. Душмандан фақат зарар келади. Душманнинг зарари оз бўлса ҳам кўп билиб, ундан ҳимояланиш керак.

⁹³ Шундай ҳадиси шариф ворид бўлган: *«Ҳеч бирингиз ўзига хоҳлаган нарсани (дин) биродарига ҳам хоҳламаса (комил) иймонли бўлмайди» (Бухорий, «Иймон», 7; Муслим, «Иймон», 71, 72; Термизий, «Қиёмат» 59; Насоий, «Иймон» 19, 33; Ибни Можжа, «Муқаддима», 9, «Жаноиз», 1; Доримий, «Истизон», 5).*

Садоқат шу уч нарсада кўпроқ намоён бўлгани учун, бу уч нарсани зикр қилганлар. Дўстни билиш учун бу уч мавзуда синаш лозим.

Термизийда бу ҳадис келтирилган: *«Нафсинг учун истаган нарсани инсонлар учун ҳам иста (комил) мусулмон бўласан» (Термизий, «Зухд», 2; Ибни Можжа, «Зухд», 24; Аҳмад, 2/310, 3/473, 4/70,77).*

ТАВБА

⁹⁴ Тавба ружуъ, яъни қайтиш дегани. Тавба асосан уч қисмга бўлинади:

1. Куфр ва ширкдан тавба;
2. Катта - кичик гуноҳлардан тавба;
3. Ғафлатдан тавба.

⁹⁵ Ҳалол амалга ҳалол ризқ топиш истаги етмайди. Ҳалол ризқ истаги унинг ҳисобини яхшилади. Таомини ҳалол ё ҳаромлигининг фарқига бормай, ажратмай тановул қилувчи кимса ишларига ҳам бефарқ бўлади.

Лукма покланса кўриниш зийнатланади. Бунинг учун ҳаромдан кечиб, ҳаром лукма истеъмол қилмаслик керак.

Аввал ҳаромдан топганлардан тавба қилиш, уларни эгаларига қайтариш керак. Тавбанинг асоси ҳаром топишдан тавбадир. Асосиз (тамалсиз) бино бўлмаганидак, ҳаромдан тавба бўлмаса, бошқа гуноҳлардан тавба бўлмайди.

Аввал хато тарк қилинмай тўғри иш қилиб бўлмайди. «Ёлғонни олиб ташланмаса, ҳақиқатни жойлаб бўлмайди».

⁹⁶ Олим тақводорлиги билан ҳақиқий олим бўлади. Ҳақиқий олим ўзига таъсир эта олган нафсини енгган кимсадир. Ўзи нафсига таъсир этганининг сўзи бошқаларнинг нафсига ҳам таъсир этади.

Пайғамбаримиз (с.а.в.) илтифот қилдилар: *«Илм амалдан хайрлидир. Динни қуввашлантирувчилар — варо (Аллоҳдан қўрқув, таъзим, итоат) билан тақводир. Олим оз бўлса ҳам, илмига амал қилгандир» («Кашфул Хофа», 2/1755).*

Ҳақиқий олим аввал ўз нафсига ваъз қилади. Нафси ваъзини қабул этса, бошқаларга ҳам ваъз қилади. Сўзлари шундагина таъсирли бўлади.

⁹⁷ Ҳар қайси масалада, илмга эга бўлмаганлар, илм соҳибларидан ҳалол-ҳаромни, амрларни сўрашлари ва шунга кўра амал қилишлари керак. Пайдо бўлган масалаларни билувчилардан сўрамаса, амр ва таъқиқларга эътиборсиз ҳаракат қилса гуноҳкор бўлади. Гуноҳлар ғафлатни, ғафлат қалбнинг «қаттиқ» бўлишини, қалб «қаттиқлиги» Аллоҳдан йироқ бўлишни, Аплох таолодан йироқ бўлиш жаҳаннамни лозим қилади.

⁹⁸ Инсоннинг вужуди руҳ билан тирик. Унинг маънавий ҳаёти эса илм биландир. Рухсиз жасад йўқ бўлганидек, илм бўлмаса қалб ўлади.

⁹⁹ Дунёпарастлик ўғирлик бошидир, дунёпарастлик ҳаромга етаклайди. Ҳаром азобга дучор қилади. Бой бўлиб ўғрилиқ қилиш кишининг тубанлиги, разиллиги, ҳақдан қўрқмаслиги ва шайтонга қуллигидандир. Унинг азобланиши муқарардир.

Олим адашса, бошқаларнинг ҳам адашишига сабаб бўлади. Уларнинг гуноҳларига шерик бўлади. Фосиқ олим ҳақида Расулulloҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *«Ёмон олимлар Киёмат куни келтирилиб жаҳаннам оташига отилади. Ҳар бирлари жаҳаннамда, тегирмон айлантирувчи ҳайвон каби ҳаракатда бўлади. Унга: «Сенга вой бўлсин! Биз сендан тўғри йўлни топгандик. Нега бу ҳолдасан?» дейилади. У айтади: «Сизларни қайтарган нарсалардан ўзим қайтмаган эдим. Аксини қилар эдим» (Ал-Ҳодий, «Канзул Уммал», X, 29097)*

ТИЛНИ САҚЛАШ

¹⁰⁰ Инсон инсон бўлганда қадрлидир. Қадрли кишини қадрлаш лозим бўлади. Ўзининг қадрли бўлишини хоҳлаган кимса бошқаларни ҳам қадрлаши лозим. Сенга ёмон муносабат бўлишларини истамасанг сен ҳам бошқаларга шу муносабатни қилма. Бир инсонни қилган хатолари учун айбламоқ у билан яқинликни ўртадан кўтаради. Ҳамсухбат кофир бўлса ҳам, унинг улфатлигини ҳосил қилиш лозим. Улфат ҳосил қилиш ҳақоратдек бўлган сўзини айтиш билан бўлмайди. Дўст айбини ошкор этиш орани ажратади.

Инсон дегани хатосиз бўлсагина инсон бўлади дегани эмас. Ҳатто буюк инсон ҳам хато қилиши мумкин. Балки суяксиз гўшт бўлмаганидек хатосиз инсонлар оздир.

Инсон айблашга лойиқиш қилса ҳам, ҳақорат этилишга лойиқ бўлса ҳам, сен уни айблашни, ҳақорат қилишни ўзинга раво кўрма. Ёмонлик қилинишга лойиқ бўлса ҳам, унга ёмонлик қилишни ўзинга муносиб билма!

¹⁰¹ Ғийбат ҳаромдир. Ғийбат қилинганда икки ҳақ поймол бўлади:

1. Аллоҳ таолонинг ҳақи.

2. Банданинг ҳақи. Банданинг ҳақи у рози бўлишига боғлиқ. Аллоҳ таолонинг ҳақи тавбага боғлиқ; қайта ғийбат қилмаслик ниятида тавба қилинса, Аллоҳ таоло тавбани қабул қилади.

Ғийбатни ҳалол деб ғийбат қилувчи кофир бўлади. У шаҳодат калималарини айтиб иймонни янгилаши лозим. Ғийбат гуноҳидан (киши ҳақидан) қутулишнинг йўли ғийбат қилинган кимса

билан розилашмоқдир. Бунинг иложи бўлмаса, унга ҳам ўзига ҳам Аллоҳтаолодан афв мағфират сўраши лозим бўлади.

¹⁰² Расулуллоҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *«Бир банда Аллоҳ таолони хушнуд этувчи калималардан бир калимани ўзи бепарво бўлиб, билмасдан айтса ҳам шу сабабли Амоҳ уни даражасини бир неча поғона юксалтиради. Бир банда Аллоҳ таолони газаблантирувчи калималардаи бир калимани бепарволик билан айтса ҳам шу сабабли уни жаҳаннамга киргизади»* (Бухорий, «Риқоқ», 23).

Тилнинг фазилати олий нарсаларга восита бўлганидир. Воситанинг қиймати етишган нарсага боғлиқ Аллоҳ таолонинг розилиги дунёю охиратдан ҳам қийматлидир.

Тил Аллоҳ таолонинг розилигини топиш воситаси бўлганидан афзал ҳисобланади. Тил бу мақомни ташлаб, агар бошқаларга зарар етказса «қопағон ит»га айланади.

¹⁰³ Абу Дардо (р.а.) Расулуллоҳдан (с.а.в.) ривоят қиладилар: *«Банда бир кимсани лаънатласа, лаънати осмонга кўтарилади. Осмоннинг эшиклари унга ёпилади. Кейин ерга тушади, ернинг ҳам эшиклари унга ёпилади, ўнгу сўлда ҳам чиқиш йўлини топа олмагач, лаънат айтилганга боради, агар у лойиқ бўлса унга тегади, лойиқ бўлмаса, айтган кимсага тегади»* (Абу Довуд, «Адаб», 45).

Пайғамбаримиз (с.а.в.) илтифот қилдилар: *«Сиддиқ кимсага лаънатчи бўлиш ярашмайди»* (Муслим, «Бирр», 84).

Абдулмалик ибн Марвон Умму Дардога ўзининг баъзи уй анжомларини жўнатди. Бир тунда Абдулмалик ўйғониб хизматчисини чақирди. Хизматчи кечиккани учун, унга лаънат айтди. Тонг отгач Умму Дардо унга: «Бу кеча хизматчингни чақирганинг пайтда унга лаънат айтганингни эшитдим», «Мен Абу Дардонинг шундай деганини биламан: «Расулуллоҳ (с.а.в.) айтдилар: *«Лаънатчилар қиёмат кунини шафоатчи ҳам, гувоҳ ҳам бўла олмайдилар»* (Муслим, «Бирр», 85).

Расулуллоҳ (с.а.в.) билан «Батни бувад» газотида сафарга отландик. Ўзлари Маждий ибн Амр Жуханийни ахтардилар. Унинг сув юкланган туясига бизлардан беш, олти ва етти киши навбат билан минардик. Ансорлардаи бир кишининг навбати келгач, у ўзининг туяси олдига кетиб қолди. Ва уни чўкка ўтказиб минди. Кейин юргазмоқчи бўлган эди, туя озгина тўхтаб қолди. «Аллоҳ сени лаънатласин!» деди. Шунда Пайғамбаримиз (с.а.в.): «Туясини лаънатлаган ким?», деб сўрадилар. «Мен, эй Аллоҳнинг Расули», деб жавоб қилди бояғи одам.

«Устидан пастга туш! Лаънатланган ҳайвон билан бизга ҳамроҳ бўлма!»

Ўзларингизни дуоибад қилманг! Болаларингизни дуоибад қилманг! Мулкингизни дуоибад қилманг!», деб илтифот қилдилар Расулуллоҳ (с.а.в.) (Муслим, «Зухд», 74, 3009-ҳадис)

ҲАЁ

¹⁰⁴ Пайғамбаримиз, Сарвари олам (с.а.в.) илтифот қилдилар: *«Аллоҳдан ҳақиқий ҳаё билан ҳаё килинг!»*

«Эй, Аллоҳнинг Расули! Аллоҳга ҳамдлар бўлсин, биз Ундан ҳаё киламиз», деб айтишди саҳобалар. «Бу (сизлар тушунгандек) эмас. Аллоҳдан ҳақиқий ҳаё билан ҳаё қилган боши ва бошидаги аъзоларини муҳофаза этсин! Қорни ва ундаги аъзоларини сақласин! Ўлимни (ва тупроқ остида) чиришини ўйлайди. Дунё ҳаётининг зийнاتини тарк этади. Кимда ким буларни қилса Аллоҳдан ҳақиқий ҳаё билан ҳаё қилган бўлади», деб илтифот қилдилар ул Зот (с.а.в.) (Аҳмад, 1/387; Термизий, «Қиёмат», 24).

Бу ерда ҳаё - итоат маъносидадир. Дин эса тўлалигича Аллоҳга итоатдан иборатдир. Қалбнинг итоати иймондир, Аллоҳнинг ҳукмларини тасдиқлаш ва қабул қилишдир. Бошнинг

итоати, бошдаги аъзоларнинг Аллоҳга қуллиги ва Унинг розилигига мос бўлмаган ҳолатлардан муҳофаза қилинишидир. Қоринни ҳаром лукма ва зинодан сақлаш ҳам ҳаё-итоатдир.

ВАРО

¹⁰⁵ Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **«Раббиларининг хузурига қайтажакларидан юраклари титраган ҳолатда закотларини берадилар»** ("Мўминлар" сурасининг 60-ояти).

Ҳадиси шарифда шундай дейилган: **«Ҳикматнинг боши Аллоҳдан кўрқишдир»** («Кашфул Хофа», 1/507).

Кўрқиш даражаси илм ва маърифатга боғлиқ. Бу борада Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **«Албатта, бандалари орасида олимлар Аллоҳдан кўпроқ кўрқадилар»** (Фотир сураси, 28-оят мазмуни).

Имом Розий айтадилар: «... Бу мукофот (жаннат ва Аллоҳнинг розилиги) **Раббиларидан кўрққанларга махсусдир»** (Баййина сураси, 8-оят мазмуни) ояти билан **«Албатта, бандалари орасида олимлар Аллоҳдан кўпроқ кўрқадилар»** (Фотир сураси, 28-оят мазмуни) ояти олимлар ва илм фазилатига далил бўлади.

Жаннат аҳлидан бўлиши хушxabари берилган олимларда Аллоҳдан кўрқиш ҳисси ошиб бориши лозим бўлади. Расулulloҳ (с.а.в.) илтифот қилганлар: **«Аллоҳ энг яхши таниганингиз, Ундан энг кўп кўрққанингиздир. Мен орангизда Аллоҳдан энг кўп кўрқаман»** (Маҳмуд Ҳамдий Йазир, «Ҳақ дини, Куръон тили», 9/366, 367. Фахри Розий, «Тафсири Кабир», 32/56).

¹⁰⁶ Ақлли кимса нафсини жиловлайди ва уни ҳавасларига тобеъ бўлишидан сақлайди (А. Довуд ўғли, «Саҳиҳи Муслим», Таржима ва шарҳи, 1/350).

Ақл фарқлаш хусусиятига эга. Ақлли инсон ҳақни ботилдан, боқийни фонийдан, хайрни шаррдан, (яхшини ёмондан) фарқлаган инсондир. Ақлли одам боқийни танлайди. Боқий восил қилувчи амалларга йўналади, боқийдан маҳрум қилувчи амаллардан - гуноҳлардан узоқ бўлади. Бу ҳақда Пайғамбаримиз (с.а.в.) илтифот қилдилар: **«Ақлли инсон нафсга ҳоким бўлган ва ўлимидан кейинги (боқий охират) учун ҳаракат қилган кишидир. Ожиз - бечора инсон ўзини орзу ҳавасларига тутқун қилади. Аллоҳдан (ушалмас нарсаларга) орзуманд бўлади»** (Термизий, «Қиёмат», 25; «Зухд», 31; Аҳмад, 4/124).

Маҳмуд Оқиф Эрсўй «Сафаҳот»ида шундай ёзади:

*«Бақони ҳақ билган, саъйни бир вазифа билур,
Саъй қил, ишлаки, бақо саъй йўлийла топилур».*

¹⁰⁷ Такво деб ҳаром нарсалардан ўзни тийишга айтилади. Варо шубҳали нарсалардан ҳам сақланишдир. Иймон тасдиқ, у қалб феълидир. Амал татбиқ, у бадан феълидир. Амаллар комил иймон тақозосидир. Шубҳали нарсаларни қилиш иймон емирилишига сабаб бўлади. Шунинг учун вароси бўлмаган кишининг комил иймони бўлмас.

¹⁰⁸ Аллоҳнинг илк амри «Ўқи!» — илм ол, Аллоҳни тани демақдир. Аллоҳни танимаганнинг иймони бўладими? Ибодат нелигин билмаган ибодат қиладими? Ибодатдан аввал иймон, иймондан аввал билмоқ керак бўлади. Билиш учун олимдан илм олиш, талаба бўлиш ёки олимни тинглаш керак. Сўнг мўътабар китоблардан фойдаланиб, олимлардан маслаҳат олиб, илмни яна ҳам кенгайтириш "Ўқи" амрининг ижроси бўлади.

ЎҚИ! ТУШУН! ИШОН! ТАТБИҚ ЭТ!

¹⁰⁹ Садоқат дўстлик ва тўғрилиқ маъносидадир.

Имоми Кушайрий ҳазратлари айтадилар: «Садоқат - маъноси фақат «сўз» тўғрилигини билдирмайди, балки эътиқодда шубҳадан, амалда хатодан йироқ бўлишга ҳам садоқат дейилади». Баъзи олимлар садоқатни етти қисмга ажратганлар: «Сўзда, ниятда, иродада, азмда, вафода, дин ва амалда тўғрилиқ». Тўғрилиқ - қалбнинг баҳори ва одамзотнинг мевасидир. Садоқатли кимсага атрофдагилар эргашади. Унинг гувоҳлиги билан ихтилофлар ҳал бўлади. (Аҳмад Рифат, «Тасвири ахлоқ», 289-саҳифа.) Тўғрилиқ ичи ташига, таши ичига мос бўлиш, комил инсонга хос хусусиятдир.

¹¹⁰ Сир сақлай олмаганга ишонилмаган. Сир айтиш кишига ишониш ва омонат беришдир. Сирни омонат сақлаш нарсани омонат сақлашдан ҳам муҳим. Сир сақлай олмаган киши ишончли эмас. Ишончсиз киши жамиятда ёлғизликка маҳкумдир.

¹¹¹ Тавфиқ Аллоҳнинг инсонга яхши ишларни бажара олиши учун берган ёрдамдир. Аллоҳ таоло Муборак Каломида марҳамат қилади: «Тавфиқ фақатгина **Аллоҳнинг ёрдами биландир.** (Шунинг учун) **Мен ёлғиз Унга таваккал қилдим.** Ва ёлғиз Унга йўналаман» (*Худ сураси, 88-ояти мазмуни*).

Ким агар яхши амал қилса, Аллоҳ таоло уни муваффақ қилади, яхши амал юзага чиқади. Яхши амални бажариш кишига осонлаштирилади. Тавба ҳам худди шундай. Аввал тавбанинг маъносини билиш, кейин азм ва ирода қилиш керак бўлади. Аллоҳ таоло ҳидоятини Ўзи хоҳлаганига, Унга интиланган кишига беради.

¹¹² Аллоҳ таолодан ҳаё қилган киши У ато этган мулкни Унинг розилиги йўлида сарфлайди. Унинг розилигига тескари ҳаракат қилишдан уялади. Аллоҳдан умид қилган, Унинг розилигига ишонган киши сахий бўлади. Аллоҳни таниган киши Унинг амрларини бажаради, Аллоҳ розилиги учун эҳсон қилиш, Унинг амрларидан бири ҳисобланади.

¹¹³ Ҳар бир мубоҳ ишни ҳожатсиз кўп қилиш танзиҳий макруҳ бўлган ишга бошлайди. Танзиҳий макруҳлар таҳримий макруҳга, таҳримий макруҳлар ҳаромга етаклайди. Ҳаром ишларни кўп қилган кимса гуноҳдан кўркмай қолади. У одам қанча узоқ яшаса шунча зараркор бўлади. Унинг учун ернинг ости ернинг устидан яхши бўлади. Зеро агар иймонли бўлса, қанча оз яшаса, шунча оз гуноҳ қилади. Барвақт ўлим топиши ўзи учун ҳам жамият учун ҳам фойдали бўлади. Агар иймонсиз бўлса, унинг ўлиши атрофдагилар учун яхши бўлади.

Киши ҳаромларни қилаверса, бир кун келиб ҳаром ишни ҳалол дея бошлайди. Кофирга айланади, қалбидан иймон ўчади.

¹¹⁴ Асл бўлмаса камолот ҳосил бўлмайди. Тақво асл, ҳаромни тарк этишдир. Варо тақвонинг камолидир. Тақво бўлса, варо бўлади. Аввал ҳаромлардан узоқлашилади, сўнг шубҳалилардан узоқлашиш ҳисси туғилади. Карам яхшилик, сахийлик, афв этиш демакдир.

Яхшилик қила олмаган ёмонлик ҳам қилмаслиги лозим. Ҳар бир гуноҳ замирида ёмонлик бор.

¹¹⁵ Карамли бўлиш аввал гуноҳни тарк қилишдан бошланади. Гуноҳ — гуноҳкорнинг ўзига ҳам ёмонлик ва чиркинлик қилишдир. Ёмонликни тарк қил, яхшилик қилган бўласан!

¹¹⁶ Расулуллоҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: «*Қиёмат куни тарозида ҳеч бир нарса мўминнинг гўзал ахлоқидек оғир бўлмайди. Аллоҳ таолога қўпол, оғзи бузуқ кимса асло сеvimли эмас. Унга душман бўлади*» (*Термизий, «Бирр», 62; Абу Довуд, «Адаб», 8*)

«Ҳақиқатдан, мўмин гўзал ахлоқи билан (нафл) рўза тутган ва намоз ўқиган кимсадек бўла олади» (Абу Довуд, «Адаб», 8; «Муваатто» - Хуснул хулқ, 6; Ибни Ҳиббон, 1927-ҳадис).

Гўзал ахлоқ, намоз, рўза, жиҳод каби фарздир. Бир фарз бошқа фарз ўрнига ўтмайди. Барча фарзларни бажариб, ахлоқида нуқсон бўлган кимса ноқисдир. Ахлоқи гўзал бўлиб бошқа фарзларни адо қилмаган кимса ҳам ноқис ҳисобланади.

¹¹⁷ Пайғамбаримиз (с.а.в.) марҳамат қилдилар: «Шубҳасиз, сиз инсонларнинг қалбларини молларингиз билан забт эта олмайсиз, фақат, табассум ва гўзал ахлоқингиз билан уларни мамнун қилишингиз мумкин» («Кашифул Хофаа», 1/252; Абу Йаъла ва Байҳақий ривоят қилишган).

«Биродарингизга табассум билан қарашингиз ҳам сиз учун бир садақадир» (Термизий, «Бирр», 36).

Табассум энг хунук инсонни ҳам гўзаллаштиради. Қовоқ уйиш энг гўзал инсонни ҳам хунуклаштиради.

¹¹⁸ Пайғамбаримиз (с.а.в.) илтифот қилдилар: «Биродарингни табассум билан кутиб олишдек бир яхшиликни ҳам кичик кўрма!» (Муслим, «Бирр», 144; Абу Довуд, «Либос», 24; Термизий, «Атъима», 30).

Яхшилик Аллоҳнинг хуш кўргани, динимизнинг ва ақлнинг яхши деб топган нарсасидир. Мўмин биродарига табассум билан боқиш ҳам Аллоҳга хуш келади, шунинг учун яхшилик деб ифода этилган.

¹¹⁹ Пайғамбаримиз (с.а.в.) марҳамат қилдилар: «Аллоҳ таоло мўминга, биродарига қовогини уюб қараган учун газаб қилади» (Муновий, «Файзул Қодир», 2/285, 1854 - ҳадис).

¹²⁰ Пайғамбаримиз (с.а.в.) марҳамат қилдилар: «Ким Аллоҳга ва охират кунига ишонса, фақат яхши сўз сўзласин ёҳуд индамасин!» (Муслим, «Иймон», 74; «Луқота», 14; Бухорий, «Адаб», 32, 85; «Риқоқ», 23; Абу Довуд, «Адаб», 123; Термизий, «Қиёмат», 50; «Муваатто», «Сифатун Набий», 22; Аҳмад, 2/174, 267, 433, 4/31, 5/247, 6/69, 384, 385).

«Пайғамбаримизнинг (с.а.в.) сукутлари узоқ, кулишлари оз эди» (Аҳмад). Бу бир ҳақиқат. «Фақат яхши сўз сўзласин ёҳуд индама!» деган ҳадисларидан мурод шуки:

Бир кимса сўзламоқчи бўлса, аввало яхшилаб ўйласин, агар сўзлари аниқ яхши бўлса, савобли бўлса сўзласин. Яхши бўлмаса сўзламасин. Агар сўзлари мубоҳ бўлса ҳам сўзламаслиги манзубдир. Мубоҳ сўзлар жуда кўп. Ҳатто аксариятни ташкил этади. Аллоҳ таоло марҳамат қилади: «**Ўнг ва чап тарафда кузатиб турган икки (фаришта) нима сўз айтилса ёзиб туради**» (Қоф сураси, 17-18-оятлари мазмуни).

Имом Шофеъий айтганлар: «Сўзламоқчи бўлган кимса аввал ўйласин, агар сўзларидан ўзига бирор зарар келмаса, сўзласин. Зарарли бўлса ёки зарар шубҳаси бўлса воз кечсин!»

Фузайл ибн Йез айтадилар: «Ҳар ким сўзини амалидан деб билганида, кераксиз нарсалар ҳақида гапирар эди». Хулоса шуки, инсон ўрнида сукут сақласин, ўрнида сўзласин. Чунки: «**Ҳақни сўзлаш ўрнида сукут қилган шайтондир**», дейилибди. Шунга кўра ўз ўрнидаги сукут ҳам, сўз ҳам, шараф бўлар экан. (А. Довуд ўғли, «Саҳиҳи Муслим», таржима ва шарҳи, 1/272, 273).

Бу мавзуда мезон ушбу ҳадиси шарифдир: «**Яхши сўзни айтиш сукут қилишдан хайрли. Сукут эса (ёмон) сўз айтишдан хайрли**» («Мустадрок», 3/343; «Канзул-уммол», 2/4846; «Кашифул Хофа», 2/463).

Ҳазрати Али (р.а.) ривоят қилдилар: «Расулulloҳдан (с.а.в.) шуни ўргандим: «**Балогатга етган етим эмас. Кун бўйи сукут қилиш йўқдир**» (Абу Довуд, «Васойа», 9).

Ҳадис шорихларидан Хаттобий бу ҳадис шарҳида айтадилар: «Жоҳилият замонида ибодат саналган нарсалардан бири сукут қилишлик эди. Динимиз бундан қайтариб, уларга хайрли сўзни айтиш ва зикр қилишни буюрди» (*Ал-Хаттобий, «Маолимус сунан», 3/294*).

¹²¹ Кўп ухлайдиганларнинг дангаса бўлиши очик ҳақиқатдир. Инсон нима учун яратилган бўлса, унга интилиши керак. Инсон Аллоҳ таолога қуллик қилиши учун яратилган. Ейиш, ичиш ва ухлаш Аллоҳга қуллик қилишда қувват бўлиши учун берилган. Воситалар асосий ғоя ўрнини олмаслиги керак. Кифоя қиладиган миқдорда ейиш, ичиш ва ухлаш лозим бўлади. Қалб зикр, илм ва тафаккур билан машғул бўлиш ўрнига уйқу билан машғул бўлса, албатта, заифлашади ва замон ўтиши билан ўлади. Вужуд маънавий мувозанатини йўқотса, моддий мувозанатини ҳам йўқотади.

¹²² Имом Муҳосибий «Рисола»ларида шундай дейдилар: «Эй биродар, шуни бил! Гуноҳлар ғафлатнинг, ғафлат қалб қаттиқлигининг, қалб қаттиқлиги Аллоҳдан узоқ бўлишнинг боисидир. Аллоҳдан узоқлик натижаси жаҳаннамдир» (*Ҳорисул Муҳосибий, «Рисолатул-Мустаршиидийн», 154-155-саҳифалар*).

Имом Абу Ҳанифа (р.а.) мушкул масала билан тўқнаш келганда талабаларига: «Бу фақат қилган гуноҳларим туфайлидир», дер эканлар. Сўнг истиғфор айтиб, намоз ўқир сўнг масалани ҳал қилсалар: «Тавбаларим қабул бўлибди», дер эканлар.

Фузайл ибн Иёз шундай дейдилар: «Бу унинг гуноҳи озлигидан. Бу ҳолат бошқаларда учраса, ҳеч ҳам бундай қилмайди» (*Алиййул Қори, «Табақатул Ҳанафиййа», 2/482*).

Ибни Қоййум ал-Жавзий шундай дейдилар: «Гуноҳлар яралар каби бўлади. Кишини ўлимга олиб борадиган яралар ҳам бор. Бандага Аллоҳдан узоқлашиши ва қалбининг қаттиқлигидан ҳам буюк азоб йўқ. Қалб қаттиқлашса, қалб кўзи кўр бўлади. Бу тўрт нарса: ейиш, ичиш, сўзлаш ва (бўлар-бўлмас инсонлар билан) аразлашишнинг эҳтиёждан кўра кўп бўлиши қалбни қаттиқлаштиради. Ўзини омонликда деб гумон қилиши ва ғафлат қалбни хароб қилади. Холос бўлиш Аллоҳдан кўрқиш ва зикр билан бўлади» (*Ибнул Қаййум ал-Жавзий, «Ал Фавоид», 262-263-саҳифалар*).

Кичик гуноҳларни кўп қилиш катта гуноҳларига йўл очади. Катта гуноҳларни қилиш қалб ойнасини кирлатади. Тозалаб бўлмас ҳолга келтиради. Шунда инсон гуноҳларни оддий ҳол ҳисоблайди. Ана ўшанда қалб муҳрланади.

¹²³ Мўмин имтиҳондадир. Аллоҳтаоло ояти каримада марҳамат қилади: «**Биз сизларни ёмонлик** (сиқилиш, машаққат, фақирлик, хасталик, ғам) **билан ва яхшилик** (роҳат, кенглик, бойлик, сиҳат) **билан имтиҳон қиляпмиз** (ва қиламиз)» (*Анбиё сураси, 35-оят мазмуни*).

Демакки, мўмин ҳар икки ҳолда ҳам имтиҳондадир. Унга шукр қилармикан деб неъмат, сабр қилармикан деб бало берилган.

Мўминга ғам, бало ва мусибат, унинг гуноҳларига каффорат ёки даражасини орттириш учун берилади. Хатосини тушунган истиғфор айтса, кечирилишини сўрайди, Аллоҳ таоло тавбасини қабул қилади. Сабри ва шукри сабабли ажрга ноил қилади. Жаннатига киритади. Аллоҳ таоло марҳамат қилади: «**Ким бир гуноҳ иш қилса ёки нафсига зулм қилса, сўнг Аллоҳдан мағфират сўраса, Унинг кечирувчи ва ўта раҳмли эканини топар-кўрар**» (*Нисо сураси, 110-оят мазмуни*).

¹²⁴ Аллоҳ таоло марҳамат қилади: «**Ҳақиқатан Қорун Мусонинг (а.с.) қавмидан эди ва уларга қарши йўлдан озди. Унга шунчалар хазина берган эдикки, қалитларини кучли-қувватли бир жамоа олиб юрарди. Қавми унга айтардики: «Ортиқча хурсанд бўлаверма. Чунки Аллоҳ ҳаддидан ошиб севинганларни сўймайди**» (*Қасос сураси, 76-оят мазмуни*).

¹²⁵ Уқба ибн Амр (р.а.) айтдилар: «Мен сўрадим: «Эй Аллоҳнинг Расули! Нажот нимада?» илтифот қилдилар У Зоти муборак (с.а.в.): «Тилингда ҳоким бўл, уйинг сенга кенг бўлсин (уйингда яша) ва хатоларингга йиғла!» (Термизий, «Зухд», 61).

¹²⁶ Тавба қабул бўлишининг шарти гуноҳларга пушаймонлик ҳис қилиш ва хафа бўлиш ҳисобланади. Агар банда пушаймон бўлмаса, гуноҳ қилишда давом этаверади. Тавба қилганни Аллоҳ таоло яхши кўради. Гуноҳига афсус-надоматда бўлганни ҳам яхши кўради. Чунки бу ҳолат уни тавба қилишга етаклайди.

¹²⁷ Инсон ҳар куни ё фойда, ё зарар кўради. Шубҳасиз, фойда йўлини тутса фойда кўради, зарар йўлини тутса зарар кўради. Инсонга берилган неъматларнинг энг қийматлиларидан бири умрдир. Зеро, жаннат ёки жаҳаннам мана шу қисқа умр билан топилади. Кунлар ҳам бошқа неъматлар сингари: ё фойдамизга, ё зараримизга гувоҳлик беради. Мўминнинг вазифаси умрининг сармоя эканини билиш ва уни берган Зотнинг розилиги йўлида сарфлашдир. Бу умримизни режали равишда ўтказишимиз лозим. Бундай бўлиш учун Куръонга ва «Ахлоқи Куръон» бўлган Зотга (с.а.в.) эргашиш керак. У Зот (с.а.в.) нимани амр қилган бўлсалар, қандай бажарган бўлсалар, шундай бажарамоқ шарт. Яъни, қалбда ният Аллоҳ таолонинг розилиги бўлиши, амалларимиз Пайғамбаримизнинг (с.а.в.) суннати саниййаларига мувофиқ келиши лозим.

ДУНЁ

¹²⁸ Ўлим руҳнинг бадандан айрилишидир. Қачон амри илоҳий келса, малак шу заҳоти жасаддан руҳни чиқаради, киши ўлади. Демак, ўлимнинг иллоти хасталик ва офатлар эмас. Хасталик ва офатлар бир жиҳатдан неъмат ҳисобланади. Чунки улар гуноҳларга кафорат бўлади. Ўлим билан инсоннинг ҳаёти абадий хотима топмайди. Балки, дунё ҳаёти тугайди. Ўлим буюк ҳақиқатдир. Ўлимдан кўрқидан Аллоҳдан паноҳ тилайлик ва ўлимни севайлик, зеро ўлим муҳиб ва маҳбуб ўртасидаги кўприқдир.

¹²⁹ Бойлик ва фақирлик кишига неъмат ҳам, азоб сабаби ҳам бўлиши мумкин. Зеро, инсон бойлик ё фақирлик билан имтиҳон қилинади. Бойлик Аллоҳнинг бир омонати, жаннатни топишда бир васила, деб билинса ҳақиқатан ҳам бир неъмат бўлади.

Фақирлик гуноҳларга етакловчи ишлардан қайтарса, ҳақиқатан ҳам буюк саналади.

Ҳадиси қудсийда марҳамат қилинади: «Буюк Аллоҳ аза ва жалла Довуд алайҳиссаломга ваҳий қилди: «Эй Довуд! Дунё итлар тўпланиб талашган бир ўлаксага ўхшайди. Сен ҳам улар билан баробар талашини хоҳлармидинг?» (Суйутий, «Аддурорул мунтасира», 85-саҳифа).

Яна ҳадиси қудсийда Аллоҳ таоло марҳамат қилади: «Эй дунё! Менга хизмат қилганга хизмат қил, сенга хизмат қилганга хизматингни қилдир!» («Тазкиротул мавзуот», 175-саҳифа).

Дунё бир восита. Нимага восита бўлса, шунинг ҳукмини олади. Агар жаннатни қозонтирса, дунё қийматли бўлади. Жаҳаннамни қозонтирса, дунё энг паст нарса бўлади.

Мўмин дунё ва охират мувозанатини сақлаган кишидир. Дунё охиратни топиш учун керак. Кўп инсонларнинг дунёни ёмонликларга ва гуноҳларга восита қилганларидан дунё ёмонланади. Аммо охиратни қозонтирган дунё ёмон эмасдир.

Аллоҳ таоло ҳузурида дунёнинг қиймати бўлганида, уни Ўзи севган бандаларига ато қилар эди. Сарвари Коинот (с.а.в.) марҳамат қилдилар: «Аллоҳ ҳузурида дунёнинг чивиннинг канотичалик қиймати бўлганида, кофирларга бир қултум сув бермас эди» (Термизий, «Зухд», 13).

Дунёнинг ҳаммаси кичкина бир қанотчалик бўлмаса, унинг бир жузъи қандай экан.

АЛЛОҲ ҲУЗУРИДА ИНСОНЛАРНИНГ ДАРАЖАЛАРИ

¹³⁰ Расулulloҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *«Сизларнинг яхшингиз яхшилиги кутилган ва ёмонлиги бўлмаган кимсадир. Сизларнинг ёмонингиз яхшилиги бўлмаган ва ёмонлиги кутилган кимсадир»* (Термизий, «Фитан», 76; Аҳмад, 3/368, 378).

«Аллоҳ ҳузурида энг ёмон кимса, ёмонлигидан қўрқиб кишилар қочган кимсадир» (Муслим, «Бирр», 73; АбуДовуд, «Адаб», 5; Ибни Можа «Фитан», 11).

«Инсонларнинг энг яхшиси инсонларга манфаат етказувчи бўлганларидир» (Суйутий, «Ал-жоз-меъ ас-сагийр», 4044-ҳадис).

«Инсонларнинг энг яхшиси умри узун ва амали гўзал бўлгандир» (Термизий, «Зухд», 21. Доримий, «Риқоқ», 30; Аҳмад, 4/188; 190).

¹³¹ Нима Аллоҳ ҳузурида яхши бўлса яхшидир. Нима Аллоҳ ҳузурида ёмон бўлса ёмондир. Умрнинг яхши ё ёмонлиги натижага боғлиқ. Умр натижасида нимага эришилса, шунга кўрайдир. «Кишининг ойнаси ишидир, сўзига қаралмайди» Яхши иш қилса яхши, ёмон иш қилса ёмондир. Қийматли бўлган умр фақат қийматли нарсаларга сарфлашга берилган.

¹³² Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **«Динни ёлғон деганларни кўрдингизми? Ана ўшалар етимга кўполлик қиладилар, йўқсилларни тўйдиришга ташвиқ этмайдилар. Намозларини ғафлатда ўқиган намозхонларнинг ҳолига вой! Улар риёкорнинг ўзидирлар. Улар закотга (ёрдамга, яхшиликка) тўсқинлик қиладилар»** (Моъун сураси, 1—7-оятлар мазмуни).

¹³³ Бир жамиятда бойлар қадрланиб, фақирлар хўрланса, ҳаёт мувозанати бузилади. Фақирлар бойларга душман бўлади. Ижтимоий «портлашлар» майдонга чиқади. Шунинг учун Аллоҳнинг суюкли Ҳабиби (с.а.в.) илтифот қилдилар: *«Закот исломнинг кўпригидир»*. Фақир билан бой орасидаги низонинг олдини оловчи «кўприк», фақирнинг бойга душман бўлишини олдини оловчи «кўприк».

¹³⁴ Ҳаром ишлар, ҳаром бойлик, ҳаром феъллар жамият биносини тамалидан кўпориб ташлайди. Ҳаром ҳаромга етаклайди. Бора-бора ҳаром узра ўлишга олиб келади.

¹³⁵ Аллоҳ қайтарган амалдан тавба қилмаган кимса ўша амалга рози демакдир. Бу гуноҳга розилик демакдир. Нажот гуноҳлардан қутилишда. Гуноҳлардан қутилиш гуноҳларга тавба қилиш ва гуноҳлардан воз кечишдир. Тавба қилмасдан Аллоҳнинг кечирлигини кутиш аҳмоқдикдир. Албатта, Аллоҳ хоҳласа кечиради, хоҳдаса азоблайди.

¹³⁶ Ўз биродарини алдаган ҳақиқатда ёмон кишидир. Бу мавзуда Пайғамбаримиз илтифот қилдилар: *«Алдовчи биздан эмас»* (Термизий)

Алдаш мунофиқлик, ёлғончилик, инсонлар ишончини йўқотиш ва кишилар орасидаги ҳузурни бузиш демакдир.

¹³⁷ Ғафлат деб нима учун яратилганини билмасликка айтилади. Умрнинг боши ёшлик. Ёшлик умр биносининг тамали. Тамалнинг чириши бинога зарар етказади. Туйғуларнинг ҳассос (ўта тез таъсир қилувчан) замони ёшликда булади. Бу ҳассосиятни бошқа нарсаларга сарфлаш ёшлик учун зулм бўлади. Ғафлатнинг фалокатини билдирган оятлар кўп. **«Инсонларнинг**

ҳисоблари яқинлашди. Улар эса ҳамон ғафлатда (иймон келтириб яхши амаллар қилишдан) **юз ўғирмоқдалар** (*Анбиё сураси, 1-оят мазмуни*).

«Улар дунё ҳаётидан кўриниб тургани биладилар, холос. Аммо охиратдан тамомила ғафлатдалар» (*Рум сураси, 7-оят мазмуни*).

Инсон ёшлиқда тушунмаганларини, кўпинча қариликда тушунади. Бу уни кўпроқ амал қилишга етаклайди. Ўзини ибодатга, тоатга, инсонларга хизмат ва марҳаматга бағишлайди. Агар қариганида ҳам тушунмаса, танбаллик қилса, ҳалокатнинг ҳақиқийси шу бўлади. Бу ҳолат билан боғлиқ бир дуода Расулуллоҳдек (с.а.в.) биз ҳам дуо қилишимиз лозим бўлади: *«Аллоҳим, хафалик ва ғамдан, ожизлик ва дангасалиқдан, қўрқоқлик ва бахилликдан, қарз ва инсонлар қаҳри остида қолишдан Сенга юкинаман»* (*Бухорий, 4/23, Насоий, 8/ 257; Муслим, «Зикр», 49-51*).

ЯХШИЛИК АЛОМАТЛАРИ

¹³⁸ Инсоннинг ташқи кўриниши ички дунёси учун ойнадир. Хизмат буюкларнинг феълидир. Расулуллоҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *«Қавмнинг бошлиғи уларга хизмат қилганидир»* (*Суйутий, «Ал-жомеъ ас-сағийр», 4751-ҳадис*),

Инсоннинг ички гўзаллиги унинг буюклик мақомининг улуғлигига боғлиқ бўлади.

¹³⁹ Молнинг ҳалолига ҳисоб бор, ҳаромига азоб. Молпарастлик азобга бошлайди.

Аёлларнинг сўник ҳолга тушиши инсониятнинг сўниши демак. Мўмин комил инсон бўлиши керак. Комил инсон шаҳватга берилмайди. Шаҳват ботқоқликка ўхшайди. Унга ботгани сайин чўкиб кетаверади. Шаҳват ақлнинг амри остида, ақл илмнинг амри остида, илм иймоннинг амри остида бўлиши лозим.

Инсонларнинг шаънлари ҳақида бўлар бўлмас нарсаларни гапиравериш жохилларнинг ишидир.

¹⁴⁰ Ақлли инсон фарқлайдиган кишидир. Дунё фоний, охират эса боқийдир. Фонийни бериб боқийни олиш жуда ҳам фойдали савдо ҳисобланади. Зотан, дунё охиратни қозониш учун берилган.

Жафога сабр қила олган киши жафодан қутилади.

Ғамдан қутулишнинг аломати сабрдир. Имтиҳон сабрни талаб қилади. Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **«Албатта, сизларни кўрқув, очлик билан, молларингиз, жонларинг ва маҳсулларингиздан камайтириш билан синаб кўрамиз. Сабрлиларга хушхабар беринг!»** (*Бақара сураси, 155-оят мазмуни*).

¹⁴¹ Олим Аллоҳ ва Расулининг (с.а.в.) севгисини топишга ҳаракат қилган инсондир. Бунинг учун тўғри сўзли бўлиш лозим. Пайғамбаримиз (с.а.в.) марҳамат қиладилар: *«Ким ўзига Аллоҳ ва Расулининг севгисини хоҳласа, сўзида тўғри бўлсин, омонатни (соҳибига) берсин ва кўшинисига азият етказмасин»* (*«Канзул уммал», 43360, 44293*).

Олим ўрناق бўлган инсондир. У ҳар нарсада, хусусан тўғри сўзликда ўрناق бўлиши лозим. Ҳаромдан сақланиш ман қилинган амаллардан узоқ бўлиш натижасидир. Ҳаром таомдан сақланган, ҳаром амаллардан сақланади.

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: **«Ҳаромлардан сақлан! Инсонларнинг обидроғи бўласан!»** (*Термизий, «Зухд», 2; Аҳмад, 2/310*).

Расулуллоҳ (с.а.в.) тавсия этдилар: **«Сизга Аллоҳдан кўрқиниши (тақвони) ва итоат қилишни тавсия этаман»** (*Абу Довуд, «Суннат», 6; Термизий, «Илм», 16; Аҳмад, 4/126; 127; Доримий, «Муқаддима», 16*).

Олимнинг илми ортган сайин тавозуъси ортади. Тавозуъли инсон Аллоҳга яқин бўлади. Кибрли инсон муҳаббатга лойиқ эмас. Олимни ҳурматлаш, илмни ҳурматлашдир, илмни қадрлаш эса динни ҳимоялашдир.

¹⁴² Киши сақланиши керак бўлган нарсаларнинг бошида ёлғон, ёмонлик ва ёмон дўстлардан узоқлашиш туради.

Ҳаром қилиш эҳтимоли бўлган жойда ҳалолни ҳам тарк этиш таквонинг талабидир.

¹⁴³ Ҳақиқий содиқ киши амалларини Аллоҳ учун қилиб, уларни инсонлар назаридан сақлаган кишидир. Содиқлар ёлғиз бўлганда ҳам, инсонлар орасида бўлганда ҳам ибодатни бир тарзда қиладилар, балки ёлғиз бўлганларида тоат ибодатга кўп машғул бўладилар.

Ибодатни яшириш риёдан асрайди. Садақани яшириш ҳам шундай. Бунда яна садақа берилган кимсанинг иззати ҳам сақланади.

Мусибатни яширишда ҳам риёдан сақланиш бор. Мусибат сабри билинса, риё бўлиши мумкин. Сабрки яшириш билан риёдан қутилган бўлади.

¹⁴⁴ Ғазабланишга лойиқ нафсга «нафси аммора» дейилади. У доимо ёмонликка бошлайди. Ёмонликка буюргани учун унга доимо ғазабланиш даркор. Токи бош кўтармасин ва сенга ҳукм ўтказмасин.

¹⁴⁵ Ҳазрати Умар (р.а.) айтадилар: *«Нафсингдан ҳисоб сўралмасдан аввал, ҳисоб сўранг. Амалларингиз тортилмасдан аввал, тортиб кўринг. Ҳеч бир сирингиз яширин қолмайдиган буюк ҳисоб Кунига тайёргарлик кўринг!»* (Муҳосибий, «Рисолатул мустаршидийн», 48-саҳифа).

Ҳасан Басрий (р.а.) ҳазратлари айтадилар: *«Мўмин нафси устидан голибдир. Нафсини Аллоҳ учун ҳисобга тортади. Дунёдалиқ чоғида нафсини ҳисобга тортганларга қиёматнинг ҳисоби осон кечади. Нафсидан ҳисоб сўрамаган қавмга эса қиёматнинг ҳисоблари оғир бўлади»* (Абу Нуъайм «Ҳилйатул авлиё», 2/157; Ибни Касир, «Ал-бидоя ван-ниҳоя», 9/272)

¹⁴⁶ Обид кимса ёлғиз ўзи нафл намозини узоқ ўқийди, қиёмда узоқ туради, жамоатга имом бўлганида қисқартиради. Расулуллоҳ (с.а.в.) бир ракатда бир неча узун сураларни ўқиганлари ривоят қилинган. Намозхонга Аллоҳ ўзгача бир ҳузур ҳолати беради. Ҳузурига киришнинг энг қулай ва гўзал йули намоз, ҳузурда узоқ қолишнинг чораси эса қиёмдир.

¹⁴⁷ Солиҳ сўзи уйғун, тўғри ва ихлос маъноларида қўлланилади. Солиҳ инсон дегани, амали иймонига уйғун, ташқи олами ички дунёсига мос, Қуръон йўлида юргани ихлосли инсон солиҳ амал иймонга уйғун, Қуръонга мос ва ихлосли амал демакдир.

Ихлосли амал Аллоҳнинг розилигини топиш учун қилинган амалдир.

Диннинг ислоҳи, тўғриланиши, уни ҳаётга татбиқ этиш унга мувофиқ амал қилиш билан боғлиқдир инсон камолга етгач, муслиҳ (ислоҳ килувчи) бўлади. Солиҳ инсон бошқаларни ҳам тортади. Ўзининг нажот топишига ҳаракат қилганидек, бошқа инсонларнинг нажот топишларига ҳаракат қилади. Зеро, ҳар мўмин кучи етганича бошқаларнинг нажот топишига масъул.

¹⁴⁸ Ҳалолдан топиб, ҳалол ейиш олимлар билан суҳбатлашиш, беш вақт намозни жамоат билан ўқиш кишининг бахтидир. Киши амали қабул бўлиши учун ҳалолдан эса, эътиқоди ва тоатлари тўғри бўлиши учун олимлар суҳбатида бўлса, улар билан алоқа боғласа яхшилиқлар бахш этувчи, Аллоҳга яқинлаштирувчи, ёмонликлардан узоқлаштирувчи намозини жамоат билан ўқиса икки дунёда бахтли бўлади.

¹⁴⁹ Мўмин Аллоҳ томонидан етказилган ҳамма нарсаларни тасдиқ қилиб ишонган кишидир. Комил мўмин ишонган нарсаларига амал қилади. Аллоҳ таолога итоат этади. Расулуллоҳга (с.а.в.) эргашади. Пайғамбаримиз (с.а.в.) ёмонликка яхшилик билан жавоб қилар эдилар. Комил мўминнинг борада ҳам у Зотнинг (с.а.в.) суннатларига эргашади.

¹⁵⁰ Сахийнинг комили «ўз ҳаққидан» сахийлик қилувчи кишидир. Бу маънавий закот бўлади. Молидан закотдан ташқари садақа беради. Ҳақиқий саховат фарз ва вожиб бўлган молиявий ибодатларни қилишдир.

¹⁵¹ Саҳоба Уқба ибн Амр (р.а.) айтадилар: *«Аллоҳнинг Расулига (с.а.в.) рўбарў келдим. Қўлларидан маҳкам ушлаб олдим. Сўзни биринчи бошлаб сўрадим: «Ё Расулуллоҳ! Амалларнинг энг афзали қайси, айттинг!»*

Шунда у Зот (с.а.в.) илтифот қилдилар: «Эй Уқба! Сен билан алоқасини узган кимса билан алоқа бозла! Сенга бермаганга сен бер! Сенга зулм қилгаини кечир!» (Аҳмад, 4/148, 158).

Ҳилм бу босиқ, сабрли, юмшоқ табиатли ва ғазабини отувчи демакдир. У сабрнинг сармояси ва инсонга таҳдид солган офатлар тўсиғи. Ҳалим киши сармояси ҳалм бўлган сабрли кишидир. Аллоҳ таоло Иброҳим (а.с.) пайғамбарни мақтаб марҳамат қилади: **«... шубҳасиз, Иброҳим кўп тазарруъ қилган, юмшоқ табиатли ва ҳалим эди»** (Тавба сураси, 114-оят мазмунидан).

Юмшоқ табиатли бўлиш «ахлоқ дастурхонининг» «тузи»га ўхшайди. (Аҳмад Рифат, «Тасвири Ахлоқ», 116, 117-саҳифалар).

¹⁵² Сабр инсон табиатига номувофиқ ҳолатларга бардош беришдир. Сабрнинг турли кўринишлари бор. Мусибатга қарши сабр ифбат, ҳарб ҳолатида шижоат, ғазабу кинни ичига ютганда ҳилм, завқ берувчи ҳалол нарсаларнинг озига кифояланганда қаноат дейилади.

Сабр асосан икки қисмдир. Биринчиси бадан билан боғлиқ ҳолларга, қийинчиликларга чидаш. Бундай сабр динимиз ва ақл тамалига мувофиқ бўлса олқишланади. Иккинчи қисм табиий ис-таклар ва ақлдан йироқ орзуларга қарши сабрдир. Бу энг мақтовли сабрдир. Куръони каримда ет-дишдан кўп оятда, ҳадиси шарифларда сабру сабот макталади. (Аҳмад Рифат, «Тасвири ахлоқ», 285-саҳифа).

¹⁵³ Тавба - қайтиш, воз кечишдир. Ёмондан қайтиб яхшига эришишдир. Гуноҳни асло такрорламасликдир. Яхшига эришуи учун ёмондан воз кечиш лозим. Яхшига эришишни хоҳлаган кимса яхши нима эканини билиши шарт. Бунинг учун илм керак.

ШИРКНИНГ АЛОМАТЛАРИ

¹⁵⁴ Кофир ҳақни инкор қилган кимсадир. Ҳаққа шубҳа қилган иймонли бўлмайди. Куръони каримда марҳамат қилинади: **«Мўминлар шундай кимсаларки, Аллоҳ ва Расулига иймон келтирадилар, сўнг ҳеч шубҳа қилмайдилар. Ва моллари, жонлари билан Аллоҳ йўлида мужоҳада қиладилар. Ана ўшалар содиқ кимсалар»** (Ҳужурот сураси, 15-оят мазмуни).

Мўмин Аллоҳ таоло севганларни севади. Аллоҳга душман бўлганларга у ҳам душман бўлади.

«Аллоҳ учун сев ва Аллоҳ учун ёмон кўриш иймондандир» (Бухорий, «Иймон», I. Абу Довуд, «Суннат», 2; Аҳмад, 5/146).

Аллоҳ севган бандани Аллоҳ севгани учун ёмон кўриш куфрдир.

Аллоҳ собирларни, муҳсинларни, одилларни, таваккал қилувчиларни, жисмоний ва руҳоний пок бўлган бандаларни севади. Аллоҳ исроф қилувчиларни, кибрлиларни, мактанчоқларни,

золимларни, фасодчиларни, ҳаддидан ошганларни, хоинлар ва ношукрларни севмайди. Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **«Албатта, биз инсонлар ва улардан бир жамоани жаҳаннам учун яратдик. Уларнинг қалблари бор, лекин тушунмайдилар. Кўзлари бор, лекин кўрмайдилар. Қулоқлари бор, лекин эшитмайдилар. Улар ҳайвон кабиدير, балки ундан ҳам адашганроқ. Улар ғофилларнинг ўзидир»** (*Аъроф сураси, 179 оят мазмуни*).

¹⁵⁵ Муслим ривоятида мунофиқ ҳақидаги ҳадисда шундай кўшимча бор. *«Қанча рўза тутса ҳам, намоз ўқиса ҳам, муслмон эканини даъво этса ҳам...»* (*Бухорий, «Иймон», 24; «Шаҳодат», 28, «Адаб», 69; Муслим, «Иймон», 107, 109*).

Мунофиқ сифатлари ҳақида Расулulloҳ.(с.а.в.) шундай деганлар: *«Кимда бу тўрт нарса бўлса, у очик мунофиқдир. Агар булардан бири бўлса, халос бўлмагунича унда нифоқдан бир парча бўлади.*

— *Омонатга хиёнат қилади;*

— *Сўзласа, ёлгон сўзлайди;*

— *Ваъдасида турмайди;*

— *Низода ҳаддидан ошади»*

(*Бухорий, «Иймон». 24; «Жизйа», 17; «Мазолим», 17; Муслим, «Иймон», 102; Термизий, «Иймон», 14; Насоий, «Иймон», 20; Аҳмад, 2/189*).

¹⁵⁶ Инсон ваъзни жон қулоғи билан эшитмаса, айтилган мавзунини қабул қилмаса фойдаси бўлмайди.

¹⁵⁷ Пайғамбаримиз (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *«Муроининг (риёкорнинг) уч аломати бор:*

— *инсонлар орасида бўлганда гайрат билан бажаради;*

— *ёлғиз пайтида дангасалик қилади;*

— *ҳамма ишларида бошқалардан мақтов кутади»*

(*Ибни Бобавайҳ, Иззатдин Белик, «Оят ва ҳадисларда исломий ҳаёт», таржима ва шарҳи, 2/190*).

Расулulloҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *«Ким шухратпарастлик либосини кийса, қиёматда Аллоҳ таоло унга бир либос кийдиради. Кейин ўша либос ичи овланади (ва уни ёқади)»* (*Абу Довуд, «Либос», 5; Ибни Можжа, «Либос», 27; Аҳмад, 2/92, 139*).

«Ширк амал(нинг тамали)ни йўқ қиганинидек, чаён ҳам амални(нг камолини) йўқ этади» (*Рабиъ, «Муснад», 1/18*).

Абу Зарр (р.а.) ривоят қиладилар: *«Пайғамбаримиздан (с.а.в.) сўрашди: «Бир одам яхши бир иш бажарса, кейин халқ уни мақтаса, сиз шунга нима дейсиз?»*

«Бу мўминга бериладиган мукофотнинг дунёдаги бир қисмидир», деб илтифот қилдилар у зоти Муборак (с.а.в.). (*Муслим, «Бирр», 166*).

Пайғамбаримиз (с.а.в.) баён қилдилар: *«Ҳақиқатда, риё кичик ширкдир»* (*Аҳмад, 5/428, 429*).

Муслихнинг (ислоҳ қилувчининг) фазилатларидан бири шуки, унинг зикр қилганини деярли ҳеч ким билмайди. Чунки у яширин ҳолда зикр қилади.

¹⁵⁸ Аҳмоқлик ақлнинг озлигидан пайдо бўлган хасталиқдир. Унинг шифоси ўлимдир.

Аҳмоқликка ишорат қилувчи баъзи аломатлар куйидагилардан иборат: сўз айтишда ва иш қилишда шошади, сўз бериб, ундан қайтади, инсонлар ҳаққига риоя қилмайди, ҳаммадан ғайрат ва садоқат кутади, синалмаган кишига иш топширади, ақл ва қобилиятини ишлатмасдан баданини қийнаб чарчатади, билимсиз кимсалар ёнида билағонлик қилади, ҳар қандай ҳукмни далилсиз қабул қилади ва рад этади. (*Аҳмад Рифат, «Тасвири ахлоқ», 118-120-саҳифалар*).

¹⁵⁹ Ёлғон сўзлаш, ёлғон қасам ичиш ва эҳтиёжларини инсонлардан сўраш (заруратсиз), яъни тиланчилик қилиш дунёда ҳам, охиратда ҳам маҳрумликка сабаб бўлади.

Ёлғон сўзлаш ишончни йўқотади, инсонлар орасидаги ҳузурини бузади. Ёлғон қасам ичиш ноҳақлик ва адолатсизликка сабаб бўлади. Ёлғон қасам ичиш ҳақ ва адолатнинг душмани саналади. Тиланчилик жаҳаннам оташини тўплашдир.

¹⁶⁰ Шақий - бадбахт, маҳрум, жаҳаннамий демакдир. Саъид бахтли, лутфларга ноил бўлган, жаннатий демакдир. Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **«Қиёмат куни келганида Аллоҳ таоло изнисиз ҳеч ким сўз айта олмайди. Шунда улардан кимлардир шақий, кимлардир саъид бўлади. Шақий бўлганлар, улар оташда ва унда оху фарёд соладилар»** (*Худ сураси, 105-106-оятлар мазмуни*).

«Агар насихат фойда берса, насихат қилинг! (Аллоҳдан) кўрқувчи насихатни қабул қилади. Энди шақий бўлса, у насихатдан қочади. Унинг улкан оташга киради. Кейин у ерда на ўлади, на яшай олади» (*Аъло сураси, 9-13 оятлар мазмуни*).

«Мен сизларга олови шиддатланиб борган жаҳаннам (тахликаси) хабарини бердим. Унга шақийдан бошқалар (абодий) кирмайди» (*Лайл сураси, 14-15-оятлар мазмуни*).

Ҳаром таом ейиш, олим суҳбатидан кечиш, намозни ёлғиз ўқиш шақийнинг аломатлари саналади. Ҳаром таомдан шакланган гўшт жаҳаннамга лойиқдир. У занглаган темирга ўхшайди агар чириб битмаган бўлса фақат олов билан аслига қайтади.

Олимдан узоқлашиш ҳақиқатдан, илму ирфондан узоқлашишдир. Ҳақиқатдан, илму ирфондан йироқ киши ҳақиқий бахтсиздир.

Намозни ёлғиз ўқишдан кўра жамоат билан ўқиш йигирма етти даража ортиқдир. Намозни масжидда ўқимаслик, жамоатдан ажралишга, жамоатдан ажралиш исломиятдан ажралишга сабаб бўлади. Динимиздан ажралиш абодий бахтсизликка олиб келади.

¹⁶¹ Кишининг ўз-ўзига зулм қилиши энг катта зулм саналади. Ўз-ўзига зулм қилишнинг энг каттаси ҳаромдан ризқ топишдир.

Расули Акрам (с.а.в.) бундай дейдилар: *«Сизлардан аввал ўтган умматлардан бир кишини ҳисобга тортилди. Аммо унинг ҳеч ҳам яхшилиги йўқ экан. Фақат бояги одам бошқалар билан баробар ҳаракат қилар ва бой эди. Ўз кишиларига фақирларнинг қарзларини кечишни амр қилар эди. Аллоҳ таоло у ҳақда: "Биз кечиришга ундан ҳам ҳақлимиз», деб илтифот қилди ва уни афв этди (Муслим, «Мусоқот», 30).*

«Ким бир фақир кимсага қарз муддатини узайтурса ёки оладиганидан кечса, ҳеч ҳам соя бўлмайдиган қиёмат кунида Аллоҳ таоло уни ариши соясида соялантиради» (Муслим, «Мусоқот», 32)

«Бир бирингизга нисбатан ширин муомалада бўлинг. Бир бирингизга қулайлик қилинг. Ҳақ эгаси ҳаққини сўрашни кечиктириши қанчалар савоб эканини билганида эди, қарздордан қочиб юрган бўлар эди» («Канзул Уммол», 1/5410)

Қарзни узишга имкони бўла туриб уни бермаслик зулм ҳисобланади. Ўлим ҳар он келиши мумкин. Расулуллоҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: *«Мўминнинг руҳи қарзи сабабли, у қарз тўлангунига қадар бошлиқ туради»* (Термизий, «Жаноиз». 76; Ибн Можа).

«Аллоҳ бандаларининг энг яхшиси (қарзини) хуш адо қилганлардир» (Муслим, «Мусоқот», 114-122).

Раҳмли кишига охиратда раҳм қилинади, раҳмсиз одамга раҳм қилинмайди. Раҳмлига Аллоҳ таоло дунёда ҳам раҳм қилади ва ёрдам беради

ДУОЛАР

¹⁶² Пайғамбаримиз (с.а.в.) ишни ўнг тарафдан бошлашга жуда эътибор берганлар. Ҳазрати Оиша (р.а.) онамиз ривоят қиладилар: «Расулulloҳ (с.а.в.) ҳар ишда, покланишда, оёқ кийимларини кийишда ўнг тарафдан бошлашни хуш кўрар эдилар» (Бухорий, «Вузую», 31; «Либос», 77; Муслим, «Таҳорат», 66, 67).

Пайғамбаримиз (с.а.в.) илтифот қилдилар: «Сизлардан ким масжидга кирса «Аллоҳум мафтаҳлий абваба роҳматик» (Аллоҳим! Менга раҳматинг эшикларини оч), деб дуо қилсин. Масжиддан чиқаётганида: «Аллоҳумма инний асъалука мин фазлик» (Аллоҳим! Сендан фазлинг сўрайман), деб дуо қилсин» (Муслим, «Мусофирийн», 68; Абу Довуд, «Солат», 18; Насоий, «Масажид», 36).

¹⁶³ Расулulloҳ (с.а.в.) илтифот қилдилар: «Ким кечқурун «Ёсинни ўқиса муҳофаза қилинган ҳолда тонг оттиради» (Бухорий, «Адаб»; Абу Нуъайм, «Ҳилйатул авлиё»).

«Ким ҳар кечқурун «Ёсин»ни ўқиса, шаҳид ҳолда вафот этади» (Табароний; Ҳасан Басрий Чантай, «Қуръони Ҳакийм ва Маънойи Карим», 2/779).

¹⁶⁴ «Ким эрталаб уч марта «Аъзу биллааҳис самийъил ғалийми минаш шайтотр рожийм» деб, Ҳашр сурасининг сўнгги уч оятини ўқиса, Аллоҳ таоло унга кечгача етмиш минг фаршитани муаккал қилади. Улар унга истиғфор айтиб турадилар. У кимса ўша кунни ўлса, шаҳид бўлади. Кечқурун бўлганида ўқиса, яна шундай бўлади» (Аҳмад, Термизий, Табароний, Байҳақий, Ибнус Суннийлар Маъқил ибн Йасардан (р.а.) ривоят қилганлар).

Дайлабий ибни Аббосдан (р.а.) ривоят қиладилар: «Аллоҳнинг Исми Аъзами Ҳашр сурасининг сўнгги олти оятида» (Ҳасан Басрий Чантай, 3/ 1030).

¹⁶⁵ Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: «Уйларингиз қабристонга ўхшаб қолмасин! Бақара сураси ўқилган уйдан шайтон қочади!» (Муслим, «Мусофирийн», 212; Термизий, «Фазоилул Куръон», 2).

«Қуръон ўқинлар! Чунки Қуръон, уни ўқиганларни қиёмат кунини шафоат қилади. Заҳровайи (Бақара ва Оли Имрон) сураларини ўқинг! Чунки улар қиёмат кунини икки булут, икки соя, икки қатор гуруҳ қушлар бўлиб келади, уни ўқиганларни мудофаа қилади. Бақара сурасини ўқинг! Уни ўқиш баракот, тарк қилиш пушаймоликдир. Унинг баракотини баттоллар (сеҳргарлар) кеткиза олмайди» (Муслим, «Мусофирийн», 252).

«Ким кечқурун Бақара сурасининг охиридаги икки оятни ўқиса, ўша икки оят унга кифоя қилади» (Муслим, «Мусофирийн», 255, 256).

¹⁶⁶ Расулulloҳ (с.а.в.) Мулк сураси ҳақида илтифот қилдилар: "У ҳимоячи ҳамда қутқарувчидир, қабр азобидан қутқаради» (Термизий, «Фазоилул Куръон»).

Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: «Қуръондаги ўттиз оятлик сура бир одамни шафоат қилгандан у мағфират қилинди. У сура «Табарокаллазий бийадиҳил мулк» сурасидир» Бу ҳадиси ҳасандир. (Аҳмад, Абу Довуд, Насоий, Ибни Можжа ривоятлари).

Термизий Жобирдан (р.а.) ривоят қиладилар: «Расулulloҳ (с.а.в.) «Алиф, Лаам, Миим. Танзийл...» ва «Табарокаллазий бийадиҳил мулк...» сураларини ўқимасдан ухламас эдилар» (Муҳаммад Ҳамди Йазир, «Ҳақ дини, Қуръон тили», 7/5150).

¹⁶⁷ Расулulloҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: «Ким Каҳф сурасининг бошидан (бир ривоятда охиридан) ўн оятни ёд олса (ва ўқиб юрса,) Дажжолдан омон қолади» (Муслим, «Мусофирийн», 257).

¹⁶⁸ «Аллоҳим! Мени тик ҳолимда ҳам, ўтирганимда ҳам, уйқуда эканлигимда ҳам диним

билан бирга ҳимоя қил! Мени душманнинг ҳам, ҳасадчининг ҳам тилига туширма! Аллоҳим! Ҳар жонлининг шарридан Сенга сиғинаман. Улар Сенинг измингдадир, ихтиёрингда бўлган яхшиликни Ўзингдан истайман!»

¹⁶⁹ Асмо бинти Йазид (р.а.) айтадилар: «Мен Расулуллоҳдан Аллоҳнинг «Исми Аъзами» бу икки оят ичида, деб илтифот қилганларини эшитдим (яъни «Аллоҳу лаа илааҳа иллаа ҳуу. Ал Ҳаййул Қаййум» ва «Алиф, Лаам, Миим. Аллоҳу лаа илааҳа иллаа ҳувал Ҳаййул Қаййум») (Аҳмад, 6/461).

Мўмин ҳаромлардан қочиб фарзларни адо этса, солиҳ амалларни кучи етганича бажарса ва икки оятни ўқиб дуо қилса, дуоси қабул бўлади.

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат қилдилар: «Бақара сураси ичида бир оят бор. Ўша оят ўқилган уйдан, шайтон қочади. Бу «Оятал Курсий»дир» Бу ҳадисни Ҳаким Абу Абдуллоҳ «Мустадрак» асарида келтирган. (Ибни Касир тафсири, 1/307)

¹⁷⁰ Маъноси: «Эй, Ҳайй (доимо тирик) ва Қаййум (азалий) Аллоҳим! Сендан бошқа илоҳ йўқдир. Раҳматинг ила ёрдам сўрайман! Мени мағфират қил. Ҳолатимни ислоҳ қил, сиқилишимни кетказ».

¹⁷¹ Маъноси: «Эй Раббим! Сени поклаб ёд этаман, Сендан бошқа илоҳ йўқдир. Фақат Сендан умид қиламан, буюк аршнинг Рабби Ўзингсан!»

¹⁷² «Аллоҳим! У билан юзма-юз фақатгина Сенинг (ёрдаминг) билан мужодаला қиламан. Унинг (душманинг) ғазабига қарши Сенинг кифоя бўлишингни сўрайман. Унинг шарридан Ўзингга юкинаман».

ҲАР ХИЛ МАВЗУЛАР

¹⁷³ Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **«Қачон сизларга бирон ибора билан салом берилса, сизлар ундан чиройлироқ қилиб алик олинглар ёки (ҳеч бўлмаса) ўша иборани қайтаринглар. Албатта Аллоҳ ҳамма нарсани ҳисобга олгувчи бўлган зотдир»** (Нисо, 86-оят мазмуни).

Имрон бин Ҳусайндан (р.а.) ривоят қилинади: «Расулуллоҳ (с.а.в.) ҳузурларига бир киши келди ва: «Ассаламу алайкум», деди. У Зот (с.а.в.) саломига жавоб бердилар ва у одам ўтирди. «Ўнта савоб (олдинг)», деб илтифот филдилар Сарвари Коинот (с.а.в.). Бошфа бир киши келди ва: «Ассаламу алайкум ва раҳматуллоҳ», деб салом берди. Расулуллоҳ (с.а.в.) саломига шундай жавоб филдилар ва у одам ўтирди. Бу гал: «Йигирмата савоб (олдинг)», деб марҳамат филдилар. Яна бир одам келди ва: «Ассаламу алайкум ва роҳматуллоҳи ва барокатуҳ», деб салом берди. Набий (с.а.в.) худди шундай жавоб қайтардилар. У кимса ҳам ўтирди. Расулуллоҳ (с.а.в.): «Ўттизта савоб (олдинг)», деб марҳамат қилдилар» (Абу Довуд, 5195-ҳадис. Термизий 2690-ҳадис).

¹⁷⁴ Абу Ҳурайра (р.а.) ривоят қилдилар: «Бир одам Расулуллоҳ (с.а.в.) ҳузурларига келиб: "Менга насиҳат килинг деди. У зот (с.а.в.) «Ғазабланма!» деб насиҳат қилдилар. Кейин бояги одам (яна) Пайғамбаримиздан (с.а.в.) насиҳат айтишларини сўради. (Ҳар гал насиҳат сўраганда) унга «Ғазабланма!» деб илтифот қилдилар» (Бухорий, «Адаб», 76; Термизий «Бирр», 73; Муваддо «Хуснул хулқ», Аҳмад, 2/175, 382, 466, 3/484, 5/34, 370, 372, 373).

¹⁷⁵ Пайғамбаримиз (с.а.в.) марҳамат қилдилар: «Сизлардан ким ғазабланса, дарҳол таҳорат

олсин!» (Аҳмад, 4/226). Зеро оташни сув сўндиради. Шайтон оташдан яратилган. Шайтон қалбга таъсир қилганда унга энг таъсирли қурол таҳорат олмоқ ва зикр билан машғул бўлмоқдир. Зикрнинг нури ғазабнинг оловини сўндиради.

Шунингдек, У зоти Муборак (с.а.в.) ғазабланган кимсага: «Ғазабланганинг замон сукут қил!» деб ҳам насиҳат қилганлар (Аҳмад, 1/283, 365).

«Шубҳасиз, ғазабланиши шайтондандир. Чунки шайтон оловдан яратилган. Олов эса сув билан сўнади. Сизлардан ким ғазабланса таҳорат олсин!» (Аҳмад, 4/226).

¹⁷⁶ Муоз ибн Жабал (р.а.) ривоят қиладилар: «Расулулоҳ (с.а.в.) мени Яманга жўнатаётиб шундай дедилар: «Албатта сен аҳли китоб бўлган қавм ҳузурига кетясан. Уларни Аллоҳдан бошқа илоҳ йўқлигига ва Мен Аллоҳнинг Расули эканимга иқрор бўлишларига даъват қил. Агар бунга итоат қилсалар, уларга Аллоҳ ҳар кеча-кундузда беи вақт намозни фарз қилганини билдир. Бунга итоат этишса, уларга Аллоҳ бойларидан олиниб, фақирларига бериладиган закотни фарз қилганини айт. Бунга ҳам итоатда бўлсалар, молларидан энг қийматлиларини ҳеч ҳам олма! Мазлумнинг дуоибадидан сақлан! Чунки унинг дуоси билан Аллоҳ орасида тўсиқ йўқдир» (Бухорий, «Тавҳид», 1; «Закот», 1, 2; Муслим, «Иймон», 29; Абу Довуд, «Закот», 5; Аҳмад, 1/232).

¹⁷⁷ Бу борада Аҳмад ибн Ҳанбал (р. а.) «Муснад» асарларида бошқа бир ҳадис келтирилган: «Мазлумнинг дуоси, гуноҳкор бўлса ҳам, қабул бўлади» (Аҳмад, 2/367).

«Учта дуо (борки уларнинг Аллоҳ ҳузурига) мақбул бўлиши хусусида ҳеч қандай шубҳа йўқ: Мазлумнинг дуоси, мусофирнинг дуоси ва отанинг боласига дуоибади» (Термизий, «Бирр», 7; Абу Довуд, «Солат», 364; Ибни Можжа, «Дуо «11; Аҳмад, 2/ 258, 305; Ибни Ҳиббон, 2406-ҳадис).

«Инсонлар золимнинг зулмини кўриб, унинг қўлидан ушлаб зулмига тўсиқ бўлмасалар, Аллоҳ ҳузурига барчалари азобланишлари эҳтимоли бор» (Абу Довуд, «Мазолим», 17; Термизий, «Тафсир», 5/17; «Фитан», 8; Ибни Можжа, «Фитан», 20; Аҳмад, 1/ 2, 5, 7).

«Умматимнинг золимга «сен золимсан» деёлмаслигини кўрганингиз замон, улардан ҳеч кимсанинг нажот топишига умид қолмайди» (Аҳмад, 2/190).

¹⁷⁸ Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай илтифот қилдилар: «Қиёмат кунни Аллоҳ таоло уч тоифа кишиларга сўзламайди, қарамайди ва уларни покламайди. Уларга аламли азоб бордир. Улар:

— идишида суви кўп бўла туриб уни йўловчига бермаган;

— бирортага молни сотаётиб, ўзига ишонтириши учун «шунчага-унчага олдим» деб, алдаб, Аллоҳ номи билан қасам ичган;

— бошлиққа фақат бойлиги учун байъат қилган. Мол берса бўйсинади, бермаса бўйсинмайди» (Муслим «Иймон», 173).

«Олди-сотди ишларингизда кўп қасам ичишдан сақланинг. Чунки қасам аввал (молни) соттиради, кейин эса (баракотини) йўқ қилади» (Муслим, «Мусоқот», 132).

¹⁷⁹ "Маъруф"нинг қуйидаги маънолари бор:

— динимиз ва ақл яхши деб айтган нарсалар;

— ҳар ким яхши деб билган нарсалар;

— маълум нарсалар;

Шуни таъкидлаш керакки, динимиз яхши деган нарса ҳақиқатда яхшидир. Динимиз яхши деган нарсанинг яхшилигини ақл ҳам тасдиқлайди. Ақлни яратган Зот ақлга тесқари нарсани буюрмайди.

¹⁸⁰ Мунқар:

- динимиз ва ақл ёмон кўрган нарсалар;
- ҳар ким ёмон деб билган нарсалар;
- ёқтирилмайдиган, қабул қилинмайдиган нарсалар.

¹⁸¹ Қуръони каримда амри маъруф ва наҳйи мункар қилиш буюрилган (*Оли Имрон, 104-оят*). Бу уммат хайрли бир уммат бўлишининг сабаби амри маъруф ва наҳйи мункар қилинганидандир (*Оли Имрон, 110-оят*). Бани Исроил мункар ишни қилганларидан лаънатландилар (*Моид, 78-оят*). Аллоҳ таоло амри маъруф ва наҳйи мункар қилганларни қутқаришини, золимларни эса азобга дучор қилишини билдирди (*Аъроф, 165-оят*). Нажот фақат иймон келтирган, иймонга мувофиқ ихлосли амал қилган, ҳақни ва сабрни тавсия қилганларга бўлиши очик баён этилган (*Аср, 1-3-оят*).

Расулуллоҳ (с.а.в.) шундай марҳамат қилдилар: *«Умматим орасида Аллоҳнинг амрини бажарувчи бир жамоа доимо мавжуд бўлади. Улар бу буйруқларни бажаришида давом этар эканлар, то Аллоҳнинг амри (қиймат) келгунича, дунёга берилганлар ва қарши турганлар зарар бера олмайди»* (*Бухорий, 4/252, 9/167; «Мишкот», 6276-ҳадис*).

¹⁸² Сидқ сўз билан амалнинг мувофиқ бўлишидир. Содик иймонида, ихлос ва сабрда садоқат кўрсатган кишидир. Сиддик жаннат аҳлининг сифатлари айtilган оятда иккинчи бўлиб кўрсатилган (*Оли Имрон, 17-оят*). Ҳақиқий содик ишида, олиш-беришида, савдода, қўшниси, оиласи ва дўстлари билан муносабатда содик бўлган кимсадир. Бундай кишини Аллоҳ таоло севади. Кимни Аллоҳ севса, унинг ғазаби келганига ғазабланади, душманига душман бўлади.

¹⁸³ Пайғамбаримиз (с.а.в.) етим ҳақида шундай марҳамат қилдилар: *«Мусулмонлар яшайдиган уйларнинг энг яхисиси етимга гўзал муомала қилувчининг уйдир. Ва энг ёмони етимга ёмон муомала қилувчининг уйдир»* (*Ибни Мож, «Адаб», 6*).

«Мен билан етимни боққан кимса жаннатда шундаймиз» (Бу сўзларни айтиб. кўрсаткич бармоқлари билан ўрта бармоқларига ишорат қилдилар) (*Бухорий, «Адаб», 24; «Талоқ», 25; Муслим, «Зухд», 424 Абу Довуд, «Адаб», 123 Термизий, «Бирр», 14*).

¹⁸⁴ **«Аллоҳга насиҳат»**дан мақсад, унга иймон келтириш, шерик қилмаслик, сифатларини инкор қилмаслик, Уни барча камол ва жалол сифатлари билан ёдлаш, барча нуқсонлардан пок билиш, Унга итоат қилиш, осий бўлмаслик, Аллоҳ учун севиш, Аллоҳ учун ёмон кўриш, Унга итоат қилганларга суянч бўлиш, осийларга хусумат қилиш, кофирларга қарши мужоҳада қилиш, неъматларига шукр қилиш, ҳар ишда ихлос ва самимият кўрсатиш, бу айtilган барча васфларга ташвиқ ва даъват қилиш, бу хусусда барча инсонларга ёки имкони бўлганларга илтифот кўрсатишдир.

«Пайғамбарга насиҳат»дан мурод, пайғамбар эканликларини тасдиқ қилиш, Аллоҳ ҳузуридан етказган барча нарсаларни қабул қилиш, амр ва наҳийларига итоат қилиш, У Зотга (с.а.в.) содик бўлиш, ҳурматда бўлиш, суннати санийаларини ихйо қилиш, шариатларини ёйиш, шариатга боғлиқ илмларни ўрганиш, маъноларини тушуниш, бошқаларни ўрганиши учун даъват қилиш, ўқиб ва ўргатишда илмга ҳурматда бўлиш, тарбия ва назокат доирасида ўқимок, билмагани ҳақида сўз айтмаслик, уламога ҳурмат ва таъзимда бўлиш, Пайғамбаримизнинг (с.а.в.) ахлоқ ва одоблари билан ахлоқланиш, у Зотнинг (с.а.в.) аҳли байт ва асҳобларини севиш, суннатларига қарши бидъатчилик қилган ва ёки асҳоби киромдан бирорталарига қарши сўз айтганлар атрофидан йироқ бўлиш кабилардир.

«Мўминларга насиҳат»дан мурод эса, дин ва дунёлари учун фойдали нарсаларни уларга айтиш ва ўргатиш, айбларидан кўз юмиш, уларга азият бермаслик, ёрдам учун шошиш, зарарларини олдини олиш, яхшиликка чорлаб, ёмонликдан тўсиш, катталарга ҳурмат,

кичикларга шафқатли бўлиш, алдамаслик, ҳасад килмаслик, ўзи хоҳлаган нарсани уларга ҳам раво кўриш, ўзи ёмон кўрганни уларга ҳам раво кўрмаслик, уларнинг молларини, жонларини, номусларини ҳимоя қилиш, бу айтилганларга уларни ҳам ташвиқ қилиш, тоатларида ишқ ва шавқни ошириш кабилардир.

¹⁸⁵ Тавба билан гуноҳлар афв этилади, тавба қилиб ўлса, жаҳаннамдан қутилишига сабаб бўлади.

¹⁸⁶ Пайғамбаримиз (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *«Яримта хурмо билан бўлса ҳам ўзингизни жаҳаннамдан қутқарини! Бунга қодир бўлмасангиз, (ҳеч бўлмаса) ширин сўз билан (жаҳаннамдан сақланинг)»* (Муслим «Закот», 68).

¹⁸⁷ Зуҳро намози ҳақида Пайғамбаримиз (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *«Ҳар бирингизга ҳар бир бўғини учун садақа бериши лозим. Ҳар тасбеҳ садақадир. Ҳар таҳмид («Алҳамдулиллоҳ» дейиши) садақадир, ҳар таҳлил («Лаа илааҳа иллаллоҳ» дейиши) садақадир, ҳар такбир садақадир. Яхшиликка чақирини ва ёмонликдан қайтарини садақадир, Икки ракат зуҳро шамози буларнинг барчаси ўрнига кифоядир»* (Бухорий, «Сулҳ; 11; «Жиҳад», 72, 128; Муслим, «Мусофирийн», 84; Абу Довуд, «Татаввуъ», 12; «Адаб», 160; Аҳмад, 2/316, 328).

¹⁸⁸ Жаннатни дунёдан устун этганга, албатта, жаннат берилади. Ақлли инсон фанийни боқийга фидо қилади. Аллоҳнинг амрини бажариб, розилигини истаган бандани Аллоҳ таоло азиз қилади. Расулulloҳ (с.а.в.) шундай илтифот қилдилар: *«Аллоҳнинг амрини азиз бил, токи Аллоҳ сени ҳам азиз қилсин»* (Канзул Уммол, 430 63).

¹⁸⁹ Ибодат вақтини ўтказиб юборгани, бир амрни тарк қилгани ёки лозим бўлгандек бажара олмагани, ёхуд қилган гуноҳи учун кўз ёши тўкиш иймонга, комил мўминликка ишорадир.

Сувсизликдан қатқалоқ ерга баҳор ёмғири фойда бўлганидек, бу кўзёшларнинг фойда бериши ҳақиқатдир. Аршнинг сояси билан сояланадиган етти тоифа кимсалардан бири ёлғизликда Аллоҳни зикр қилиб йиғлаган кимсадир.

¹⁹⁰ Уламо мажлисида ҳақиқат сўзланади, яхшилик ва ёмонликлар баён этилади. Пайғамбаримиз (с.а.в.) марҳамат қилдилар: *«Ким илм таҳсили йўлига кирса, Аллоҳ таоло унга жаннат йўлини осон қилади. Малаклар улар узра қанотларини ёяди. Албатта, кўклардаги ва ердаги барча жонзот, ҳатто сувдаги балиқлар ҳам олим ҳаққига истиғфор айтади. Олимнинг обиддан устунлиги, худди тўлин ойнинг бошқа юлдузларга нисбатан устунлигига ўхшайди. Шубҳасиз, олимлар пайғамбарларнинг ворисларидир. Пайғамбарлар мерос қилиб динор ҳам, дирҳам ҳам қолдиришмаган. Улар мерос қилиб фақат илм қолдиришган. Ким уни олса, мўл-мўл насиба олибди демакдир»* (Термизий, «Илм», 19; Абу Довуд, «Илм», 1; Ибни Можжа, «Муқаддима», 17).

¹⁹¹ Бу киши Аллоҳнинг розилигини нафси истагидан устун кўйганидан жаннатга ҳақдор бўлади. Пайғамбаримиз (с.а.в.) шундай марҳамат қилдилар: *«Жаннат нафсга ёқмаган нарсалар билан ўралган, жаҳаннам эса шаҳватлар билан ўралган»* (Муслим, «Жаннат», 1).

¹⁹² Кўзи ожиз кимсага йўл кўрсатиш садақа эканини Пайғамбаримиз (с.а.в.) хабар бердилар (Аҳмад, 5/169). Дунёда йўл кўрсатганга охиратда йўл кўрсатадилар. Дунёда бирор кимсани кўллаб, ёрдам берилса, охиратда унга ҳам ёрдам берилади. Зеро, марҳамат қилганга марҳамат қилинади.

Ҳазрати Али (р.а.) жаннатийлиги башорат қилинган ўнта саҳобадан биридир. У зот кимнинг ўнг тарафида бўлсалар, шарофатлари туфайли у ҳам жаннат аҳли бўлади демакдир.

Имом Шаъроний ҳазратлари айтадилар: «Биродарим Афзаллуддин ҳазратларидан эшитдим: «Ҳижр сурасида шундай марҳамат қилинади: «Биз уларнинг қалбларидаги гина-кудуратни олиб ташладик. Улар сўриларда бир-бирларига рўбарў қараган ҳолда ўтирадилар». Оятдаги «рўбарў» бўлишдан мурод, суратнинг ойнада рўбарў бўлиши кабидир. Дунёдаги икки жисмнинг бир-бирига рўбарў бўлиши каби эмас. Чунки суратини ойнада кўрувчининг ўнг кўзи тўғрисида ўнг кўзи бўлади. Бошқа аъзолари ҳам шундай.

Дунёда икки кимсанинг рўбарў бўлишида аъзолар зидди тўғрисида бўлади. Охиратда бундай эмас. У ерда рўбарў келиш ҳам маъно, ҳам сурат жиҳатидан бўлади. Суратимизни ойнада кўргандек. Ҳақиқий «рўбарў» мана шудир. Чунки ишлар охират тўлиқлигича инкишоф этади. Сен дунёда жисминг билан зоҳир, руҳинг билан ботинсан. Охиратда бунинг акси бўласан» (*Абдуллоҳ Ориғ, «Аллоҳни нега ёдга оламиз», 367-саҳифа*).

¹⁹³ Тавсия бажарилиши учун берилади. Тавсия қилган вазифасини бажарган бўлади. Тавсияни эшитган уни бажариши лозим бўлади. Аллоҳ таоло барчамизни ҳам бу тавсияларга риоя қилишимизга муваффақ этсин!

«Аллоҳумма солли васаллим ўала саййидина ва набиййина Муҳаммадин биъадади зарротил каинаати ва мураккабатиҳа ва тасбиҳатиҳа ва таҳлилатиҳа ва ъибадатиҳа ва ўала олиҳи ва асҳабиҳи ажмаъийн».

«Аллоҳим! Саййидимиз, набийимиз Муҳаммадга ва аҳли оилаларига ва саҳобаларига коинот зарраси ададича, ундаги таркиблар ададича, уларнинг тасбеҳлари, таҳлиллари ва ибодатлари ададича салоту саломлар юбор».

«Аллоҳумма солли ўала саййидина Муҳаммадин ўадада солати ман солла ўалайҳ ва солли ўала Ҳабийбина Муҳаммадин ўадада ман лам йусолли ўалайҳ. Ва солли ўала Набиййина Муҳаммадин минна кама амартана биссолати ўалайҳи ва солли ўалайҳи камаа йуҳиббу ай йусалла ўалайҳ».

«Аллоҳим, Саййидимиз Муҳаммадга саловат айтганларнинг саловатлари сонича ва Ҳабибимиз Муҳаммадга саловат айтмаганларнинг сонича саловат юбор. Набийимиз Муҳаммадга номимиздан, қандай саловат айтишимизга буюрганингдек ва қандай айтилса, яхши кўрганингдек саловат юбор» (*Саловатлар «Далоилил Хойрот» китобидан олинди*).